

Konsumtionen av överkläder 1949-60

Stockholm 1962

Industriens Utredningsinstitut

Innehållsförteckning

	Sid.
1. Inledning och översikt	1
Behandlade klädesplagg. Primärmaterial. Huvuddrag i den textila utvecklingen 1949-60.	
2. Diskussion av begreppen kvantitet, värde, volym och kvalitet	7
3. Den kvantitativa utvecklingen 1949-60	10
Förändringar i antal plagg. Utvecklingen 1960-61. Utrikeshandeln 1959-61.	
4. Volym- och kvalitetsutvecklingen 1949-60	25
Volym och kvalitet för särskilda plagg.	
5. Köpen av överkläder i olika inkomst- och ålders- grupper	34
Undersökningens syfte. Inkomstbegreppet. Diskussion om bestämningsfaktorer. Den totala konsumtionen av överkläder. Kappor och rockar. Kostymer, jackor, byxor. Klän- ningar och kjolar. Marknadsstorlek.	
6. Analys av överkläderskonsumtionen	50
Inkomsteffekten. Priseffekten. Plaggantal. Befolkningseffekten. Introduktionseffekten. Prisdifferensen.	
7. Några beräkningar för överklädersmarknaden 1960-65	68
Prisutvecklingen. Befolkningsutvecklingen. Inkomstutvecklingen. Inkomst- och prissam- band. Konsumtionsvolym och -andelar 1965.	

Tabellbilaga

1. Inledning och översikt

Det har på olika sätt framgått att 1950-talet tillförde den tunga konfektionsindustrin betydande strukturproblem. Medan man under 1930- och 1940-talet för branschen noterade en snabb tillväxt parallellt med en stark marknadsökning stagnerade marknaden under 1950-talet, och genom att vare sig kunna "ändra utvecklingen" eller "anpassa sig till" det nya läget har ifrågavarande industri, hävdas det, kommit i ett ofördelaktigt läge.

Föreliggande studie har icke som syfte att behandla denna industrigrupps hela strukturproblem; syftet begränsas till att söka belysa och förklara konsumtionsutvecklingen för överkläder under 1950-talet. Det skall här genast framhållas, att detta varuområde är mera omfattande än vad som vanligen betraktas såsom tung konfektion. Den tunga konfektionsindustrin framställer huvudsakligen överplagg, men sådana plagg tillverkas också i andra delar av konfektionsindustrin och inom trikåindustrin. Det är ett genomgående drag i studiens uppläggning, att överklädersmarknaden betraktas såsom en helhet, varav olika materialgrupper utgör delmarknader. För att hålla undersökningen innanför den ram som stått till förfogande har det varit nödvändigt att starkt koncentrera framställningen, varvid tonvikten har lagts vid att ge huvuddragen i utvecklingen. Detta så mycket mera som ett betydande förarbete måst nedläggas på att bygga upp det specificerade siffermaterial som svarar emot den valda problemställningen.

Undersökningens disposition framgår av förestående innehållsförteckning. Vi skall sålunda i detta första kapitel redovisa de varugrupper vi arbetet med, vårt källmaterial och något om dess brister och begränsningar samt ge en inledande bild av utvecklingen från 1949 till 1960.

Behandlade klädesplagg

Vi skall i denna utredning söka fånga utvecklingen för åren 1949-60(61) vad beträffar följande plagg:

- 1) byxor
- 2) dräkter
- 3) jackor
- 4) kavajer
- 5) kjolar
- 6) klänningar
- 7) kostymer
- 8) överrockar och kappor.

Behandlingen avser dessa varugrupper totalt med differentiering efter kön samt med uppdelning på ylle- respektive övriga material.

Vi skall inte här belasta framställningen med några speciella definitioner utan hålla oss helt till gängse terminologi. I erforderlig grad kommer vi att efter hand presentera de begrepp, mätmetoder etc. varav vi använder oss. Nämnas bör att den undersökta gruppen kollektivt benämns "överkläder", samt att benämningen "tung konfektion" förbehålles överkläder av ylle. Den andra gruppen kommer att omväxlande kallas "bomull och andra", "andra material än ylle" och "övriga material". Den innefattar förutom de i de flesta fall dominerande bomullsvarorna främst varor av konstgjorda och syntetiska textilmaterial.

Primärmaterial

Till undersökningen har följande grundmaterial använts:

- 1) Konjunkturinstitutets rapporter 1949-60,
- 2) Sveriges Industri 1949-58, samt i kommersiella meddelanden redovisade produktionssiffror för 1959 och 1960,
- 3) Handel 1949-61,
- 4) Socialstyrelsens publicerade och opublicerade utredningar beträffande konsumtions- och konsumentprisindexberäkningar,
- 5) Av Pris- och Kartellnämndens utförda utredningar om marginalutvecklingen inom konfektion 1949-60,
- 6) Kvartalsstatistik för konfektionsindustrin 1959-61,
- 7) Grundmaterialet till 1958 års levnadskostnadsundersökning,
- 8) Kommerskollegii lagerstatistik,
- 9) Statistisk årsbok,
- 10) Diverse utredningar och ekonomisk litteratur till vilka refereras i texten.

Det som på denna plats syns erfordra kommentarer vad beträffar källmaterial är följande:

(1) Vi har valt att redovisa industriberättelsernas årssiffror. Trendmässigt avviker dessa ej från den s.k. kvartalsstatistikens, men de visar på grund av större antal undersökta företag högre och, som man kan antaga, mera rättvisande siffror. Den primära orsaken till detta val är dock att årsstatistiken i motsats till kvartalsstatistiken även visar värdesiffror, en nödvändig förutsättning för en stor del av föreliggande undersökning.

(2) Som en röd tråd kommer genom denna utredning gå det förhållandet att tung konfektion, dvs. överkläder av ylle, har minskat kraftigt medan ökning skett i den konkurrerande gruppen, dvs. överkläder av bomull och andra material. Frågan har därför allvarligt aktualiserats för oss, om produktionsstatistiken verkligen återspeglar de faktiska förhållandena, eller om t.ex. tillkomsten av vissa inblandningar i ullen har föranlett uppgiftslämnarna att klassificera sin produktion som annat än ylle, varigenom yllegruppen skulle tendera att mera än förut avse rent ullmaterial. Ett sådant tillvägagångssätt skulle ur vårt undersökningssyfte varit olyckligt. Samtal med personal som handhar statistikbearbetning och uppgiftslämnning har emellertid givit vid handen, att en sådan svarsutformning är högst osannolik. Tvärtom, menar man, att det torde finnas vissa tendenser hos producenterna att "i det längsta" kalla plaggen "ylleplagg", även om de innehåller mer än 50 procent inblandning. Av denna anledning negligeras i fortsättningen denna osäkerhetsfaktor, men vi vill dock ha påpekat förekomsten av denna tänkbara felkälla.

(3) Beträffande marginalutvecklingen kan sägas, att uppgifterna för vissa plagg och år är osäkra och att detta främst gäller under första hälften av 50-talet. Då handelns marginalpolitik dock torde uppvisa en påfallande stabilitet har några fel av större omfattning sannolikt inte uppstått därigenom.

(4) Ytterligare ett osäkerhetsmoment hos vårt källmaterial utgör lagerutvecklingen. Om lagerhållning av överkläder i detaljhandelsledet finns över huvud icke några uppgifter, och siffror om lagerförändringen mellan 1949 och 1950 finns ej heller tillgängliga för produktionsledet. Det torde alltså vara så att vi för åren kring Kroeakrisen, då lagerförändringarna i motsats till senare år antog större proportioner, måste räkna med särskild osäkerhet i våra siffror. De stora prissvängningarna 1950-52 torde icke heller helt ha kommit till uttryck i värde- och prisserierna.

(5) Slutligen skall något sägas beträffande prisserierna. Själva tekniken och dess brister diskuteras i följande kapitel. Här skall blott påtalas att de prisserier som framräknats inom Industriens Utredningsinstitut (IUI) skiljer sig från socialstyrelsens prisindexserier. Skillnaden mellan de bägge prisserierna kan sägas bestå däri att IUI:s prisindex är ett "renare" index än socialstyrelsens, dvs. det inrymmer i högre grad endast själva prisförändringarna. Våra siffror för överkläder, som innefattar cirka 75 procent i kronor räknat av hela konfektionssektorn, bygger i princip också på socialstyrelsens grundmaterial, men den något annorlunda metodiken har åstadkommit för senare år en tämligen stor avvikelse från tidigare prisindex för konfektionssektorn. Låt oss emellertid fastslå att prisindexproblemen för beklädnadsgruppen är så stora att det är såväl praktiskt som teoretiskt omöjligt att konstruera en användningsfri prisindex.

Huvuddrag i den textila konsumtionsutvecklingen 1949-60¹⁾

Under den närmaste efterkrigstiden ägde en kraftig konsumtionsökning av textilvaror rum i samband med den "säljarens marknad" som uppstod när den under kriget tillbakahållna köpkraften släpptes lös och import- och produktionsmöjligheterna snabbt förbättrades på textilvaruområdet. Denna köplust mattades emellertid under 1949 och i början av 1950. Till del berodde detta på att "hålen" i konsumenternas och handelns lager blivit utfyllda; till del torde det ha sammanhang med att tillförseln av diverse andra varor förbättrades i och med handelsregleringens avveckling.

Koreakrigets utbrott (sommaren 1950) medförde en ny vändning. Starka råvaruprisstegringar medförde förväntningar om höjda färdigvarupriser. Efterfrågan ökade starkt, och detta resulterade i en allmän ökning av den textila produktionen. Det visade sig emellertid så småningom att konsumentefterfrågan hade överskattats. Köpmotståndet resulterade i en väsentligt mindre konsumtionsprisstegring än vad som svarar emot partiprisstegringen. Värdet av den privata konsumtionen ökade endast med 14 procent från 1950 till 1951, vilket medförde en svag minskning av konsumtionsvolymen. Särskilt starkt drabbade detta inköpen av beklädnadsartiklar. Kraftiga prissänkningar på råvaror åstadkom förväntningar om ytterligare sänkningar,

1) Grundmaterialet, varav en del uppgifter hämtats till detta avsnitt, återfinns i tabellbilagan. Se i övrigt J. Ekström: Den textila konsumtionen, Sthlm 1958, samt SOU: Konkurrens under samverkan, Sthlm 1959.

och trots markerade prissänkningar även på själva plaggen sjönk produktionsvolymen med cirka 12 procent. Samtidigt gjorde industrien förluster på inneliggande lager. Resultatet för konfektionsindustrins del blev driftsnedläggelser och permitteringar. Under slutet av 1952 skedde åter en påtaglig återhämtning inom konfektionsindustrin som under 1953 accentuerades.

Efter denna "våldsamma" period har den svenska ekonomin i sin helhet kännetecknats av en lugnare utveckling med en relativt jämn konsumtions- och produktionsökning, bortsett från en konjunkturavmattning år 1958. Beklädnadsandelen i den privata konsumtionen har varit fallande. Medan den 1949 var 16,2 procent utgjorde den 1960 endast 12,4 procent. Denna bild är emellertid främst ett resultat av att prishöjningarna varit relativt sett mindre för beklädnadsvaror under 50-talet. Elimineras vi priset genom att betrakta volymutvecklingen¹⁾ kan vi konstatera en i förhållande till hela privata konsumtionen blygsam volymutveckling fram till mitten av 50-talet (vilket är en reflex av det "höga" utgångsåret 1949), och att utvecklingen därefter har mera gynnsamma drag. Vi finner alltså för beklädnadssektorn i dess helhet, att medan den minskande andelen av den privata konsumtionen under första delen av 50-talet är att hänföra till en svagare volymutveckling, så är den under senare delen i högre grad beroende på att prishöjningarna på beklädnad varit betydligt mindre än på konsumtionsvaror i övrigt.

Konfektionsandelen i den privata konsumtionen har också sjunkit kraftigt. Från att 1949 ha varit 6,4 var den 1960 blott 5,0 procent. Tendensen kan uttryckas sålunda: vi fick en sänkning i andelen fram till mitten av 50-talet, denna nivå förblev tämligen konstant till 1958 (konjunkturavmattningen) då andelen sjönk kraftigt, varefter den under de senaste åren åter har stigit. Medan prisutvecklingen för beklädnad går igen hos konfektionen skiljer sig volymutvecklingen. Konfektionsvolymen ökade nämligen fram till mitten av 50-talet varefter inga större nivåförändringar skett förrän 1960.

Överkläder har under perioden utgjort en relativt konstant andel av hela konfektionssektorn (cirka 75 procent). Huvudparten av den återstående fjärdedelen utgörs av skjortor, pyjamas, blusar o.d.. Överklädernas andel av den privata konsumtionen har sålunda också minskat (från 4,3 procent till 3,6 procent). En "omläggning" har ägt rum innanför denna sektor. Medan konsumtionen av överkläder av ylle steg

1) En utförlig diskussion om volymläggningen följer i nästa kapitel.

fram till mitten av 50-talet, har den därefter gått tillbaka och låg år 1960 volymmässigt under 1949 års nivå.

Det är denna allmänna efterfrågebild som ligger bakom krissituationen inom den tunga konfektionsindustrin med överkapacitet, driftsnedläggelser o.dyl. I kontrast härtill står utvecklingen i den andra delsektorn: vi konstaterar en kraftig expansion under hela 50-talet med en nästan 4-dubbling av volymen. Medan överkläder av ylle utgjorde 86 procent av konsumtionen av överkläder år 1949 var motsvarande siffra tio år senare blott 60 procent.

Med denna korta sammanfattning lämnar vi utvecklingen och övergår till att i nästa kapitel diskutera några metodproblem för att sedan taga itu med själva analysen av detaljmaterialet om överkläder 1949-60.

2. Diskussion av begreppen kvantitet, värde, volym och kvalitet

När man söker få grepp om utvecklingen beträffande konfektion är det första steget att skaffa sig ett siffermässigt underlag. Det enklaste och samtidigt kanske mest odiskutabla är då att jämföra i rent kvantitativa enheter, dvs. antal plagg, kvadratmeter tyg etc.

Även här har man emellertid en del problem som det gäller att finna lösning till på ett tekniskt tillfredsställande sätt. För det första är det helt klart att man vid addering av olika beklädnadspos-ter har samma problem som att slå ihop äpplen och päron. En ren summering av antal plagg kan väl ge en viss bild av fortgående differen- tiering; detta måste dock också bli en "felaktig" bild därigenom att t.ex. 1 kostym kommit att ersättas av 1 kavaj och 1 par byxor, vilket knappast kan tas som tecken på en ökad konsumtion. En metod är att i ett index ge varje plagg den "vikt" som svarar emot t.ex. dess pris.

Vida väsentligare är emellertid att eftersom vår jämförelseperiod sträcker sig över mer än 10 år så är det helt orealistiskt att söka genomföra en beräkning, som för den aktuella tidpunkten (1960) ligger på en direktjämförelse med den avlägsna basårspunkten (1949) därför att konsumtionsvanor förskjutits, plaggtypen förändrats, nya material tillkommit etc. Man brukar i en sådan situation beräkna ett index enligt kedjemetoden, vilken helt enkelt går ut på att man utför den direkta jämförelsen för så små tidsintervaller att förskjutningarna kan anses förhållandevis ringa. Efter att sålunda ha konstruerat s.k. jämförelselänkar (här omfattande två på varandra följande år), multi- pliceras dessa med varandra, varigenom man håller ett jämförbart index över hela perioden. Detta är det sätt vilket våra kvantitetsserier är beräknade.

Vi har vid beräkningen av kvantitetsserierna använt kommers- kollegii årliga produktionsstatistik. Några lagerjusteringar har inte vidtagits. Över en så lång period som det här är fråga om spelar lagerförändringen ingen annan roll än att förskjutning sker mellan närliggande år. Endast under åren 1951-52 torde dessa f.ö. ha varit av någon mera betydande omfattning. Det statistiska underlaget be- träffande förändringar i handelns lager är alltså mycket svagt.

Men de upplysningar vi på detta sätt erhållit täcker bara en del av verkligheten. Vi är nämligen minst lika intresserade av hur mycket kunderna ger ut i pengar för konfektionskonsumtion. Detta be- lopp, "värdet" av konsumtionen, kan vi beräkna genom att för varje år utgå från produktion, justera för utrikeshandel och lagerförändringar samt slutligen lägga på ett beräknat detaljhandelspålägg. Men där

möter vi en ny svårighet. Under den tidsperiod vi här behandlar har kronans värde förändrats, vi har haft en icke obetydlig inflation. Man måste för att åstadkomma en jämförelse skapa ett "fast" penningvärde som kan gälla som bas för jämförelsen. Rent tekniskt har detta problem här lösts genom att konsumtionsvärdena dividerats med ett konsumentprisindex för varan eller varugruppen ifråga. För att skilja dessa serier från kvantitetsserierna benämner vi dem för volymserier. Dessa ger således uttryck även för sådana förändringar och förskjutningar i konsumtionen som sammanhänger med material, bearbetningsgrad etc.

Konsumtionsvärdena har således framräknats på antytt sätt där påläggen är hämtade från Pris- och Kartellnämndens undersökningar medan produktions- och lagersiffror är enligt kommerskollegium, dock att lagersiffror från detaljhandelsledet på grund av bristande statistik ej noterats. Utrikeshandeln är däremot ej inkluderad, dels på grund av bristande jämförbarhet (helt ny klassificering fr.o.m. 1959) dels av den anledningen att den först under senare år tagit större proportioner; utrikeshandeln för de senaste åren ingår dock i de volymsiffror som utgör underlag för analysen i avsnitt 6.

Så skall sägas något om konsumentprisindex. Detta är som bekant mått på hur den allmänna prisnivån utvecklas. Vid konstaterandet av detta betraktar man en miniatyrbild av hela varusortimentet, de s.k. representantvarorna, och undersöker månad för månad hur priserna på dessa förändras varefter genom sammanvägning ett konsumentprisindex erhålles. En väsentlig svårighet är därvid att finna "rättvisa" representantvaror i en marknad där nya varor ständigt tillkommer och andra försvinner. I denna undersökning har vi brutit ned konsumentprisindex på representantvarorna för överkläder som sedan i sin tur differentierats efter ylle och övriga material, varefter dessa serier följts upp för den undersökta perioden. Slutligen skall omnämnas att prisindexserierna för konfektion allmänt betraktas som osäkra, då accentueringen av modevarukarakteren gör att den "fysiska" kvaliteten mindre än den "estetiska" bestämmer priser och livslängd.

De volymserier vi på detta sätt får fram kommer alltså att visa dels kvantitetsförändringarna dels kvalitetsförändringarna. Vad kan vi då mena med kvalitetsförändringar? Naturligtvis ligger i omdömet "kvalitet" ingenting av att en viss vara blivit bättre eller sämre ur t.ex. användningssynpunkter; sådana förändringar sker för konfektion som för många andra varor fortlöpande inom ramen för samma vara och samma pris. Däremot ger kvalitetsbegreppet uttryck för huruvida folk för ett visst varuslag övergått från billiga till dyrare varor eller tvärtom. Ett schematiskt exempel kan visa tankegången.

Antag att ett år antal konsumerade överrockar var 100 stycken à 200 kronor per plagg och likaledes 100 à 100 kronor per plagg. Den totala konsumtionen var således 200 plagg, omsättningen 30 000 kronor och genomsnittspriset 150 kronor per plagg. Antag nu att följande års konsumtion ökar med 10 procent. Om båda plaggtyperna ökar med

dessa 10 procent sker ingen ändring i genomsnittspriset: "kvaliteten" enligt vår terminologi är oförändrad medan "kvantiteten" ökat med 10 procent. Men antag i stället, att ökningen helt faller på de dyrare rockarna. Den totala konsumtionen blir fortfarande 220 rockar, och kvantitetsökningen, som vi ju mäter i plagg, fortfarande 10 procent. Men omsättningen har ökat till 34 000 kronor och genomsnittspriset alltså till 154 kronor per plagg. Omsättningsökningen är cirka 13 procent, och då i vårt exempel ingen prisändring skett mellan de båda åren är detta också volymökningen. Denna är således sammansatt av en kvantitetsökning om 10 procent och en kvalitetsökning om 3 procent.

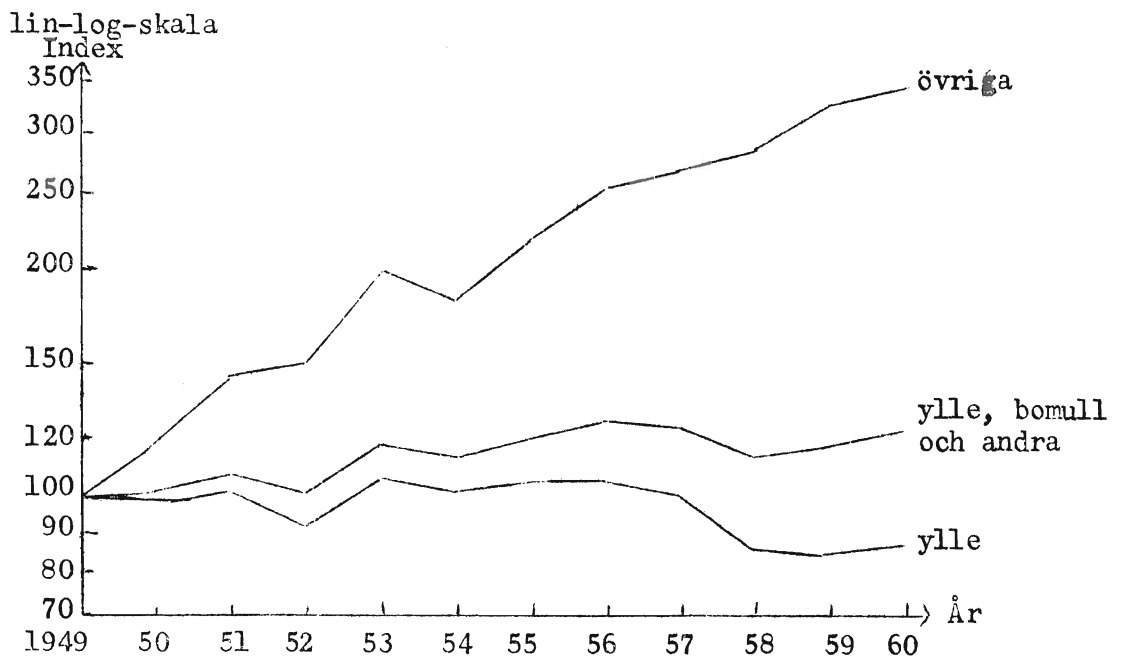
Vi ser att vi kan få fram vårt mått på kvalitet helt enkelt genom att dividera volymen med kvantiteten. Detta ger oss en tredje grupp av mättal, kvalitetsserier.

I nästa kapitel skall vi se på den kvantitativa utvecklingen; i det därpå följande diskuterar vi volym- och kvalitetsutvecklingen.

3. Den kvantitativa utvecklingen 1949-60

Vi skall som första led i vår analys se på den kvantitativa utvecklingen för överkläder¹⁾. I diagram 3:1 ges en bild av den totala kvantitetsutvecklingen, vilken såsom motiverats i föregående avsnitt uttryckts i indexserier. Vi ser att hela denna varusektorn har ökat med 20 procent från 1949 till 1960. Vi ser vidare att denna ökning uppnåtts redan i mitten av 50-talet och att nivån sedan varit i stort sett konstant. Under perioden har gruppen bomull och övriga hela tiden ökat: vi kan notera en ökning med 250 procent. Yllet däremot har sjunkit med 10 procent. Utvecklingen har emellertid varit ojämn. Yllekonsumtionen steg fram till mitten av 50-talet, sjönk 1957-58, varefter den stabiliserades på en lägre nivå som den sedan dess ungefär behållit.

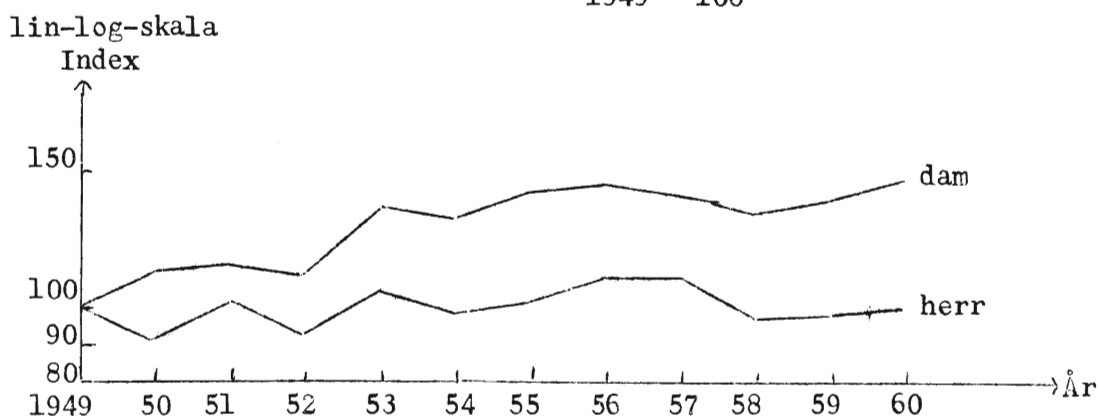
Diagram 3:1 Kvantitetsindex för överkläder, totalt samt uppdelat på ylle och övriga 1949-60
1949 = 100

Bakom diagram 3:1 döljer sig emellertid de eventuella särdrag som kan finnas mellan herr- och damkonfektion, och för att översiktligt även få grepp härom har vi i diagram 3:2 differentierat på kön men slagit samman materialslag. Som synes får vi en helt ny bild med en så gott som konstant nivå under hela perioden när det gäller män, medan vi för kvinnor har en kraftig uppgång under hela första hälften av 50-talet men därefter en så gott som oförändrad nivå.

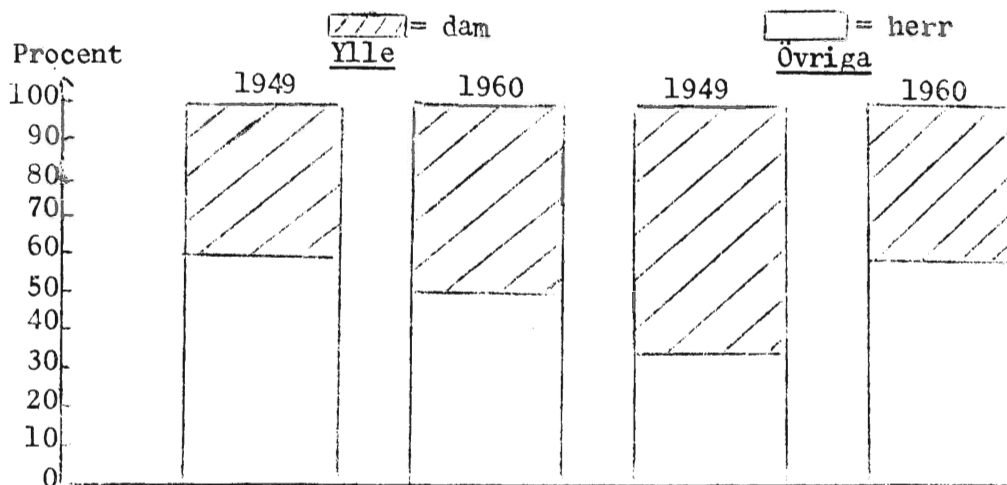
1) Per capitasiffror för åren 1949-61 återfinnas i tabellbilagan.

Diagram 3:2 Kvantitetsindex överkläder uppdelat på herr och dam 1949-60
1949 = 100

Den fråga som efter denna beskrivning pockar på svar är naturligtvis hur ylle och övriga material fördelar sig på herr och dam. Detta framgår av diagram 3:3.

Diagram 3:3 Andel av totalkonsumtionen i antal plagg

Det är en intressant bild vi ser. Medan damerna under tioårsperioden "erövrat" blott 10 procent av yllemarknaden ser vi att en kraftig förskjutning ägt rum i den andra gruppen, där männen från att 1949 endast haft 35 procent av den totala konsumtionen 1960 har cirka 60 procent. Detta säger oss också att det inte kan räcka blott med en hänvisning till yllets nedgång och övriga materials uppgång för att förklara skillnaden mellan männens och kvinnornas olika konsumtion. Till detta får vi emellertid anledning att i ett senare kapitel återkomma.

Förändringar i antal plagg

Vi skall nu övergå till att betrakta delposterna mätt i antal plagg, och vi skall ha som mål att samtidigt söka belysa substitutionen mellan plagg av ylle, å ena sidan, och plagg av bomull o. övriga fiberslag, å den andra sidan. Då vi i detta sammanhang ej besitter uppgifter om hur konsumtionen under perioden fördelat sig på olika åldrar redovisas här inga percapitasiffror.

Tablå över befolkningsförändringen 1949-76
Index 1949=100

Ålders- klasser	0-4	5-14	15-24	25-44	45-64	65 -	Män	Kvinnor	Summa
							1. 000-tal		
1949	639	943	906	2 162	1 581	693			
1949	100	100	100	100	100	100	3 448	3 476	6 924
50	98	105	98	100	102	102	3 479	3 507	6 986
51	95	110	97	100	103	104	3 506	3 537	7 043
52	92	115	96	100	105	106	3 535	3 563	7 098
53	89	119	96	99	107	109	3 562	3 588	7 150
54	87	123	96	98	109	111	3 583	3 608	7 191
55	84	125	96	97	111	113	3 605	3 629	7 234
56	83	127	97	96	113	116	3 633	3 656	7 289
57	83	128	99	96	115	118	3 661	3 679	7 340
58	83	128	102	95	117	120	3 688	3 704	7 392
59	82	127	107	94	119	123	3 709	3 726	7 435
60	82	124	112	92	120	126	3 727	3 743	7 470
61	81	121	117	91	121	128	3 740	3 759	7 499
1961	519	1 144	1 058	1 975	1 913	690			
66	85	111	133	89	127	145	3 870	3 875	7 745
71	93	113	127	93	129	163	3 999	3 995	7 994
76	96	120	117	101	126	183	4 130	4 116	8 246

Som framgår av befolkningstablan har vi under tioårsperioden haft en folkökning på cirka en halv miljon människor, jämnt fördelade på bägge könen. Vi ser att de olika åldersklasserna undergått vissa betydelsefulla förändringar. Den största nedgången konstaterar vi i den yngsta åldersklassen - den har gått ned med 20 procent under perioden. Åldersklassen 5-14 steg ända fram till 1957 och har sedan dess kraftigt sjunkit men är dock idag 20 procent större än

1949. En motsvarande bild erhålles i ungdomsgruppen. Där har vi en nedgång av folkmängden till 1954, varefter en kraftig uppgång ägt rum, och 1961 ligger denna grupp cirka 17 procent över 1949 års nivå. En bild av strukturförändring får vi slutligen också om vi ser på vuxenåldrarna. 1949 fanns det lika många personer i ålder 25-44 som över 45 år. Under perioden har den förstnämnda gruppen minskat medan de två äldre starkt stigit, så att det 1961 finns nästan en miljon mer människor över 45 år än i åldrarna 25-44. Ser vi på statistiska centralbyråns prognossiffror fram till 1976, finner vi att åldrarna 0-4, 45-64, 65 - under hela denna tidrymd i stort sett beräknas konstant stiga, särskilt stark blir ökningen i de högre åldrarna. Åldersgrupperna 5-14 och 25-44 beräknas under hela 60-talet vara tämligen oförändrade, medan vi tydligen kan vänta oss en betydlig uppgång för dessa åldrar under 70-talet. Tonårsgruppen kommer under de närmaste åren emellertid att öka mycket kraftigt men kommer att minska under slutet av 60-talet och beräknas 1976 åter vara lika stor som år 1961.

Befolkningsstrukturens inverkan på konsumtionen skall vi närmare behandla i kapitel 5.

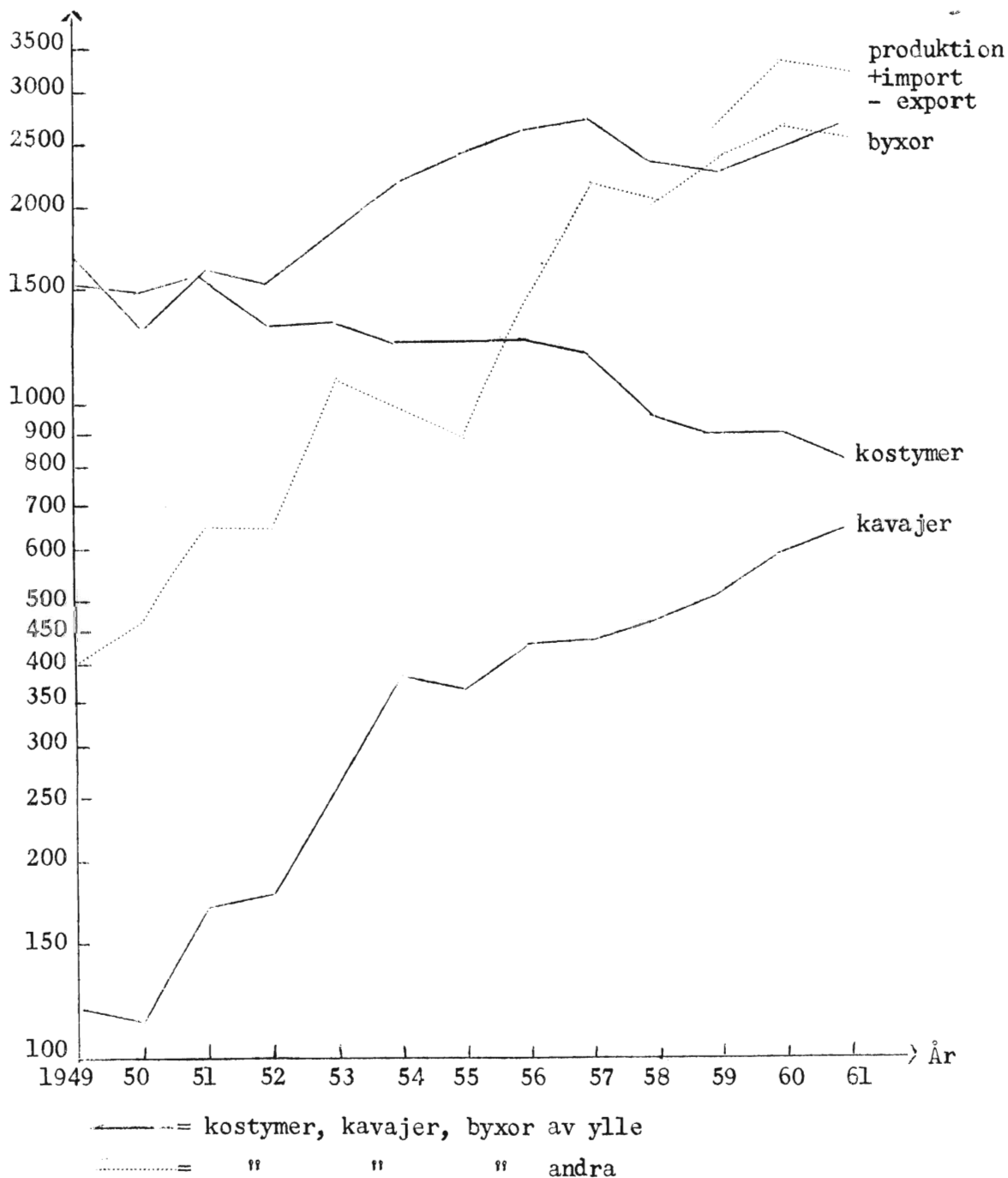
Under utredningens gång har vissa produktionssiffror för 1961 blivit tillgängliga genom kommerskollegiums kvartalsstatistik. Där redovisas emellertid inga värdebelopp, varför nämnda år inte har kunnat tagas med i indexberäkningarna. Vidare är det så att kvartalsstatistiken, även om den trendmässigt utvecklas sig som årsstatistiken, dock genomgående ligger på en något lägre nivå varför trots uppjusteringar en viss osäkerhet vidlåder jämförbarheten mellan 1960 och 1961. Den egentliga behandlingen utsträcker av dessa anledningar inte längre än t.o.m. 1960. År 1961 redovisas emellertid på diagrammen och kommenteras i slutet av denna avdelning sammanfattningsvis.

I diagram 3:1 och 3:2 har utrikeshandeln ej medtagits av anledningar som tidigare berörts. Den är emellertid inte negligierbar om man går ned på enskilda poster varför nettosiffror för de senaste tre åren medtagits i diagrammen; de kommenteras avslutningsvis tillika med en mer allmän diskussion om utrikeshandeln.

Det som man på herrsidan kanske först lägger märke till är den omläggning i konsumtionsinriktning som övergång från kostymer till kavajer och udda byxor utgör (se diagram 3:4).

Diagram 3:4 Konsumtionen i 1 000-st. av kostymer, kavajer, byxor för herrar 1949-61

lin-log-skala
1 000 st.

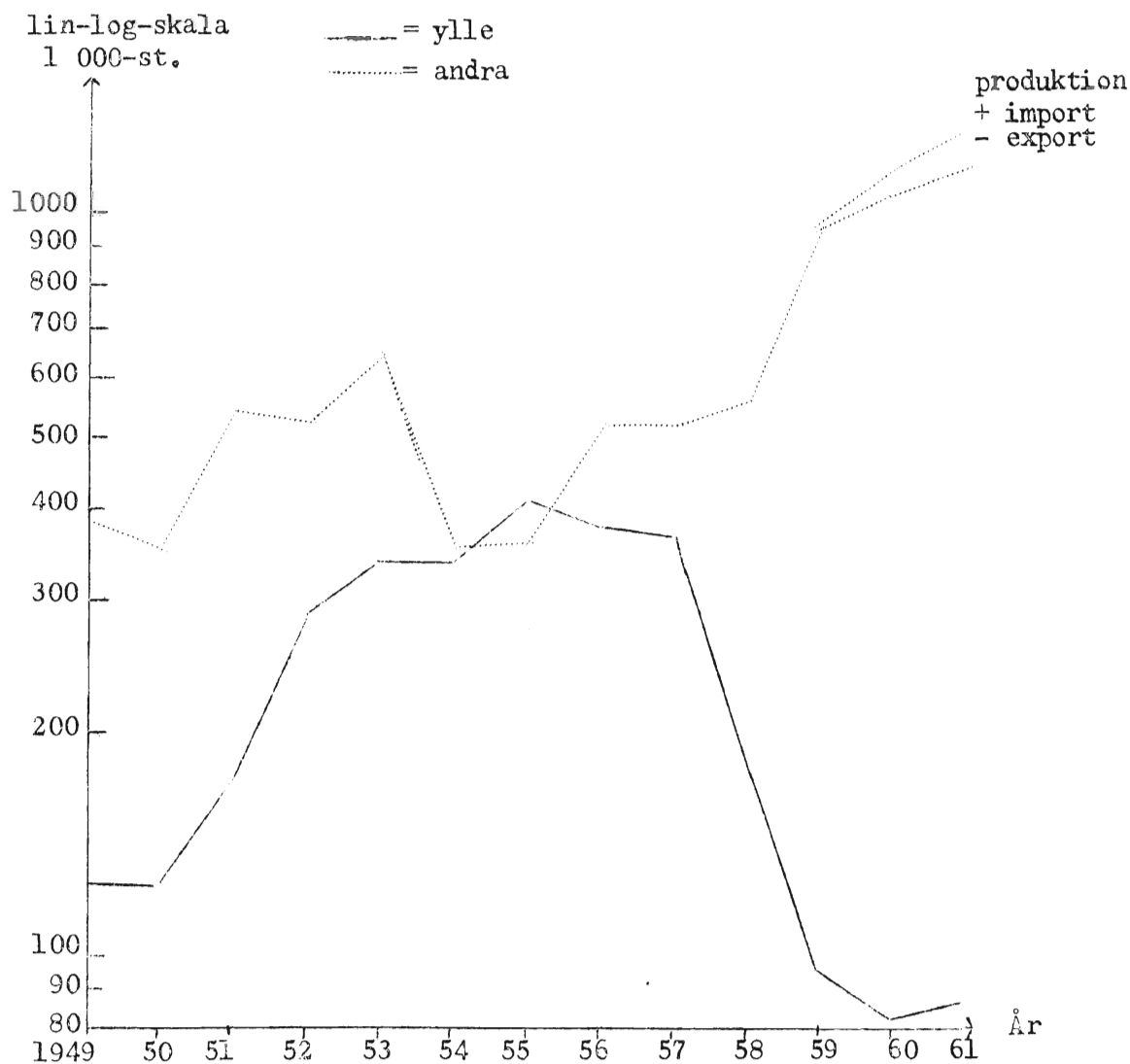

Under perioden 1949-60 har antalet sålda kostymer gått ned med hälften medan antalet kavajer femdubblats och antalet udda byxor mer än fördubblats. En bättre föreställning om plaggutvecklingen erhålles dock om man räknar en kostym som byxa plus kavaj: vi finner då att konsumtionen av kavajer har minskat något under perioden (från 1,8 till 1,5 miljoner plagg), medan antalet byxor ökat med nästan 70 pro-

cent (från 3,6 till nära 6 miljoner par). En förklaring till kavajkonsumtionens minskning får vi om vi ser på konsumtion av jackor, som (tillsammans med en del trikåplagg) kan antagas utgöra substitution till kavajer, och för vilka vi konstaterar mer än en fördubbling under perioden.

Inom ramen för denna utveckling döljer sig vidare en kraftig förskjutning i material. Varken för kostymer eller kavajer har under perioden något konkurrensmaterial av betydelse till ylle trängt in; under ingen del av perioden har de utgjort mer än 10 procent av den totala kvantiteten eller värdet. Om vi däremot ser på jackor för herrar (diagram 3:5) ser vi att yllet sjunkit med cirka en tredjedel medan bomull + andra så gott som tredubblats.

Diagram 3:5 Konsumtion av jackor 1 000-st, herrar 1949-61

År 1949 utgjorde yllet cirka 25 procent av konsumtionen, år 1960 cirka 7 procent. Utvecklingen har emellertid ingalunda varit "rätlinjig". Både konsumtionen av ylle- och bomullsjackor steg mycket kraftigt under början av femtiotalet (då steg också antalet kavajer och antal kostymer låg ganska oförändrat). Yllet steg t.o.m. så kraftigt att konsumtionen under mitten av 50-talet var lika stor eller större än bomullen. Under de senaste åren har emellertid kunnat inregistreras en nedgång för yllet till mindre än fjärdedelen av toppsiffrorna, samtidigt som bomull och övriga har fortsatt att stiga starkt.

Om vi ser på konsumtionen av byxor för herrar finner vi hur yllet stigit med cirka hälften medan bomull och andra mer än sexdubblade sin kvantitet. Yllet utgjorde 1949 cirka 80 procent av konsumtionen medan motsvarande siffra för 1960 var något mindre än 50 procent. Vi kan alltså konstatera hur yllet trots en god kvantitetsmässig ökningstakt förlorat en betydande del av marknaden genom konkurrensfibrernas lavinartade uppgång.

Ser vi på kappor och överrockar (diagram 3:6 och 3:7) konstaterar vi att totalkvantiteten för herrar är praktiskt taget oförändrad över perioden (cirka 0,8 miljoner plagg), medan den för damer stigit med inemot 20 procent (till cirka 1,7 miljoner plagg).

Diagram 3:6 Konsumtion av överrockar, herrar i 1 000-st. 1949-61

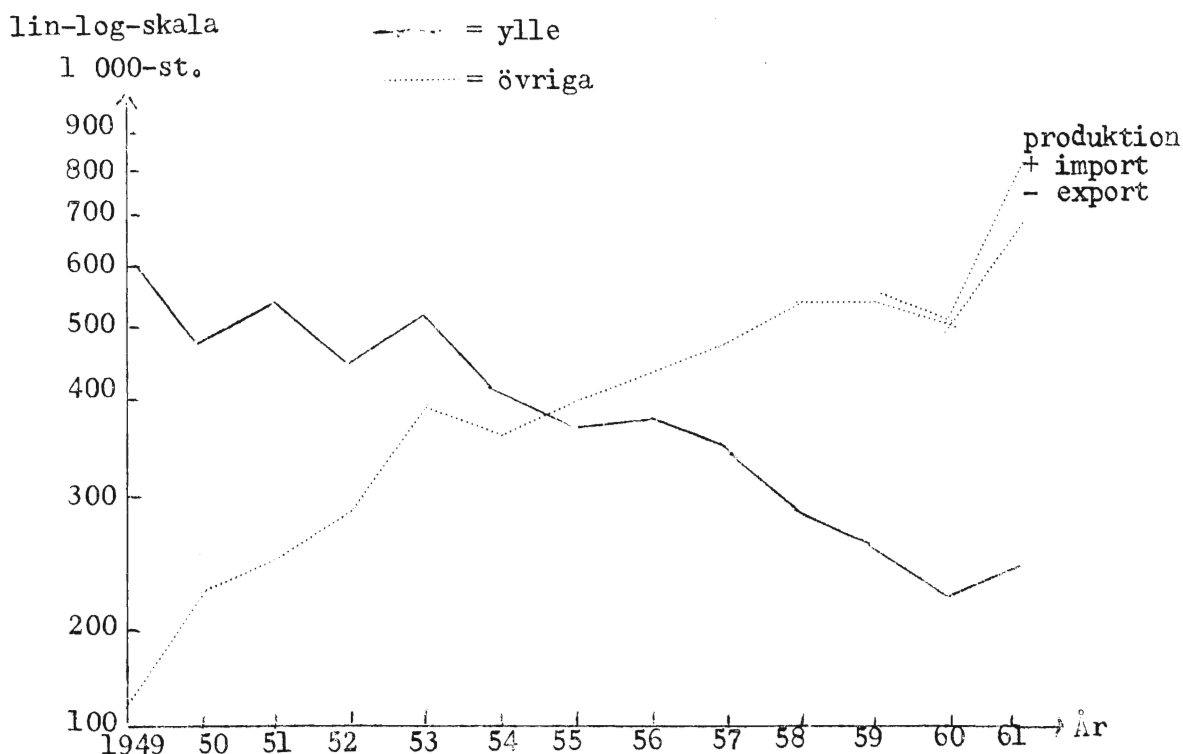
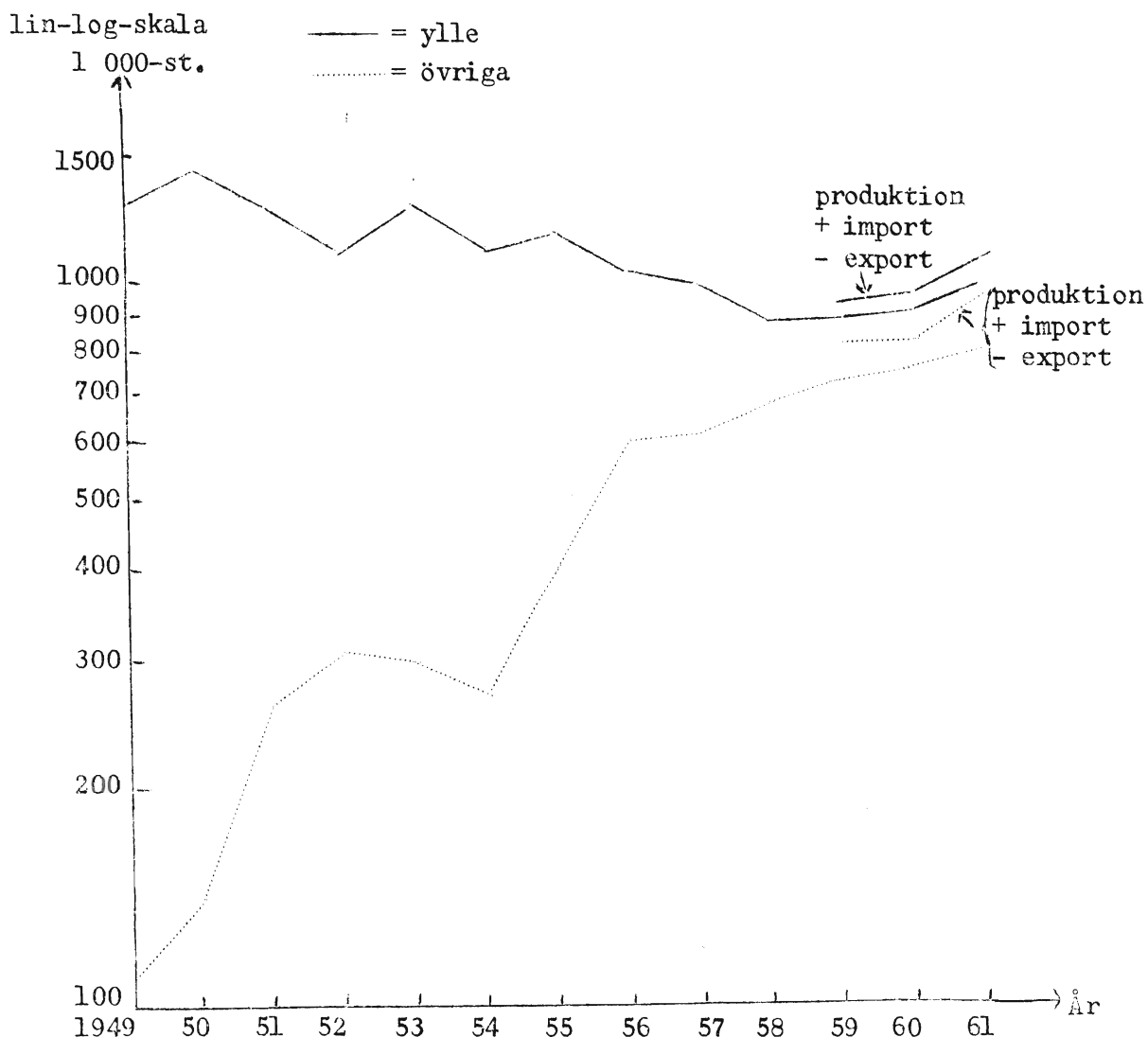

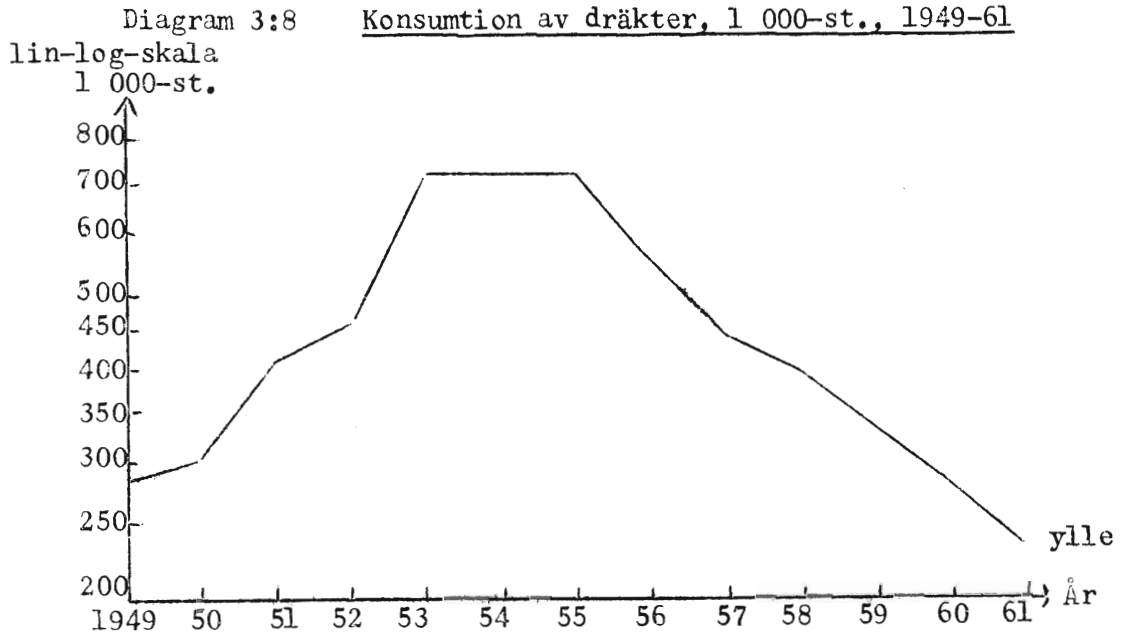
Diagram 3:7 Konsumtion av kappor, damer, 1 000-st
1949-61

På samma sätt som tidigare konstaterar vi den väldiga förskjutningen inom grupperna. För både herrar och damer finner vi hur yllekonsumtionen är från år minskar medan bomull o. andra lika jämnt stiger. Konsumtionen av herröverrockar av ylle sjönk under perioden med mer än hälften medan bomull och andra mer än tredubblades. För damkappor sjönk ylle med en fjärdedel medan bomull och andra mer än sjudubblades. År 1949 utgjorde, i antal plagg räknat, för herröverrockar yllet cirka 80 procent av konsumtionen, år 1960 cirka 30 procent. För damöverplagg är motsvarande siffror för 1949 cirka 90 procent och för 1960 något mer än 50 procent.

Vad beträffar dräkter (diagram 3:8) visar konsumtionen en kraftig uppgång som når sin kulmen (0,7 miljoner plagg) vid mitten av 50-talet på mer än dubbla 1949 års konsumtion, varefter en kraftig nedgång åter följt. 1960 års kvantiteter låg endast cirka 5 procent över 1949

års (minskningen har fortsatt 1961). Liksom vad gällde kostymer och kavajer har någon substitution för ylle i dräkter inte skett under perioden.

Konsumtionen av klänningar (diagram 3:9) har drygt fördubblats under perioden (till cirka 3,2 miljoner plagg). Inom denna ram har stora förskjutningar ägt rum. Nästan hela förändringen faller på bomull och andra fiberslag; de har mer än fördubblats i antal sedan 1949, medan ylle under hela mitten av 50-talet sjönk och först under de senaste åren åter börjat stiga. År 1949 utgjorde ylle cirka 20 procent av konsumtionen, 1960 var motsvarande siffra cirka 10 procent.

Om vi ser på jackor (diagram 3:10) finner vi en analog utveckling. Hela konsumtionen har stigit cirka två och en halv gång. Nästan hela ökningen faller på gruppen bomull och andra, som har femdubblats, medan ylle ökat med bara något över en tiondel. År 1949 utgjorde yllet cirka 65 procent av konsumtionen medan motsvarande siffra för 1960 var cirka 30 procent.

Diagram 3:9
lin-log-skala
1 000-st

Konsumtion av klänningar, 1 000-st 1949-61

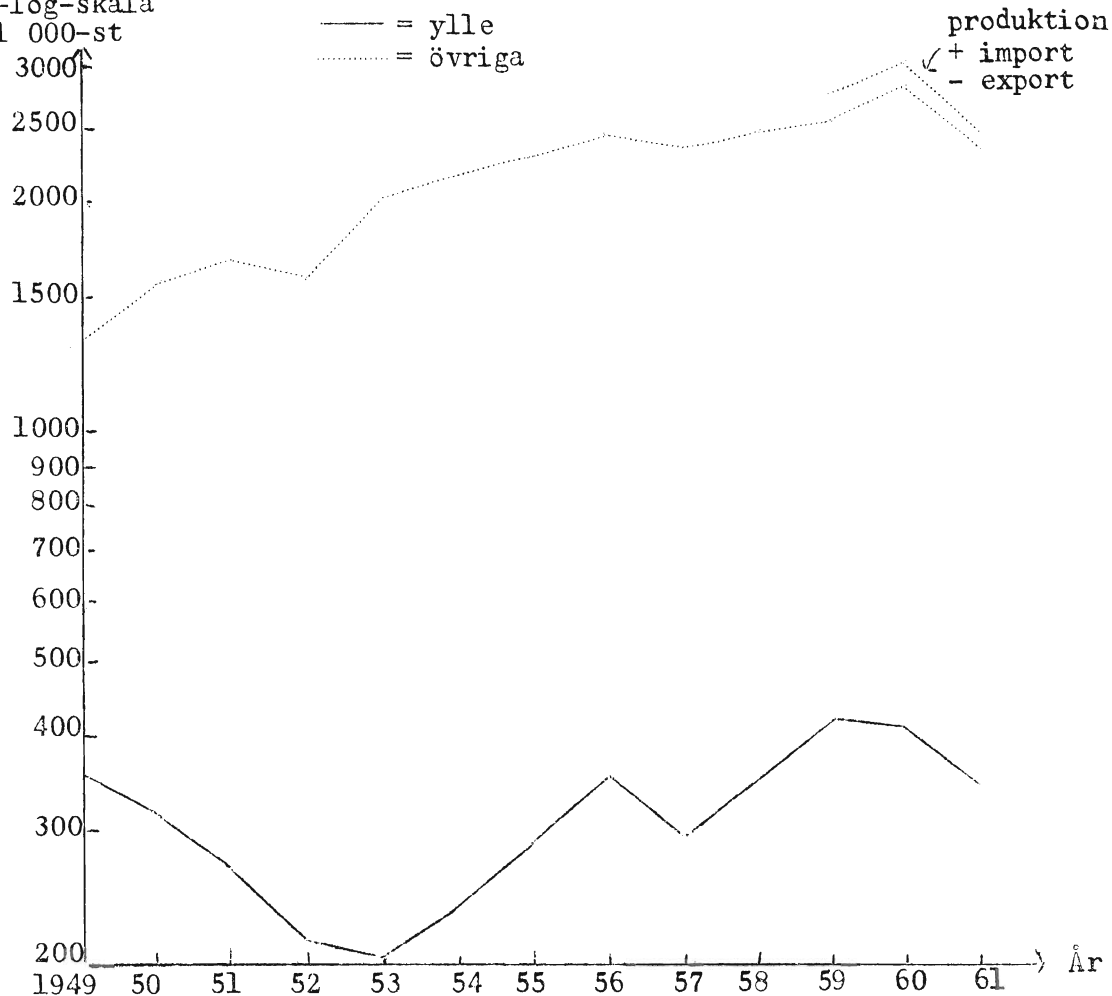
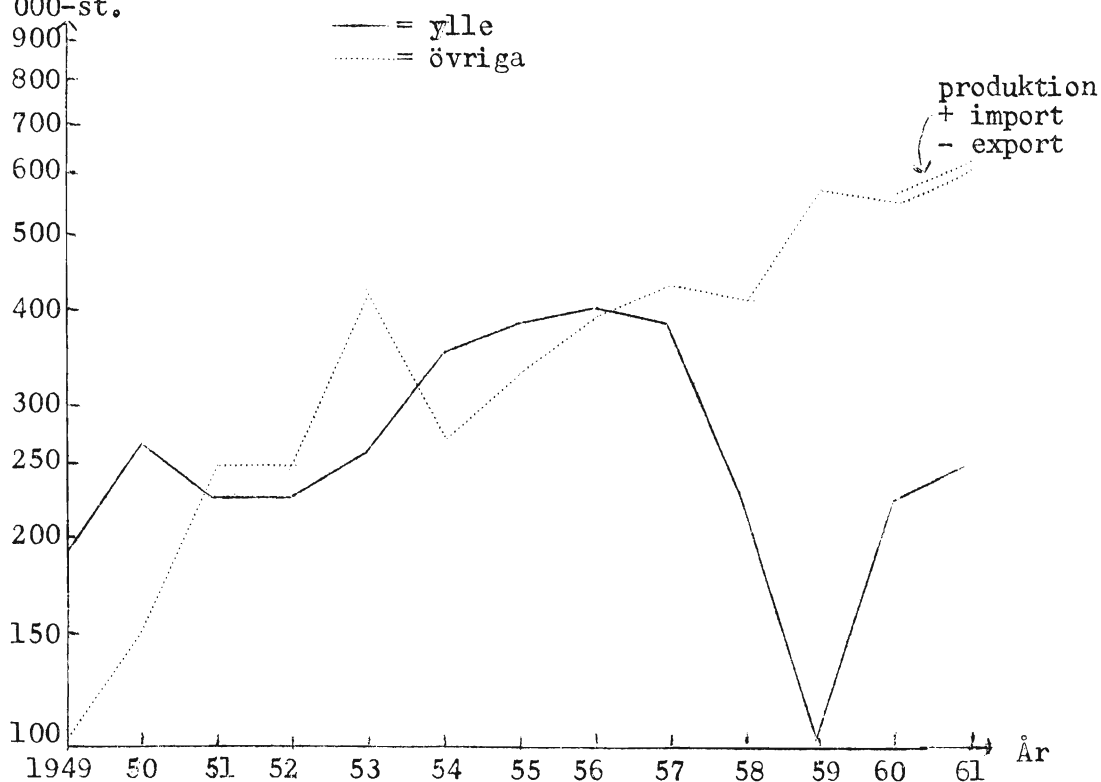

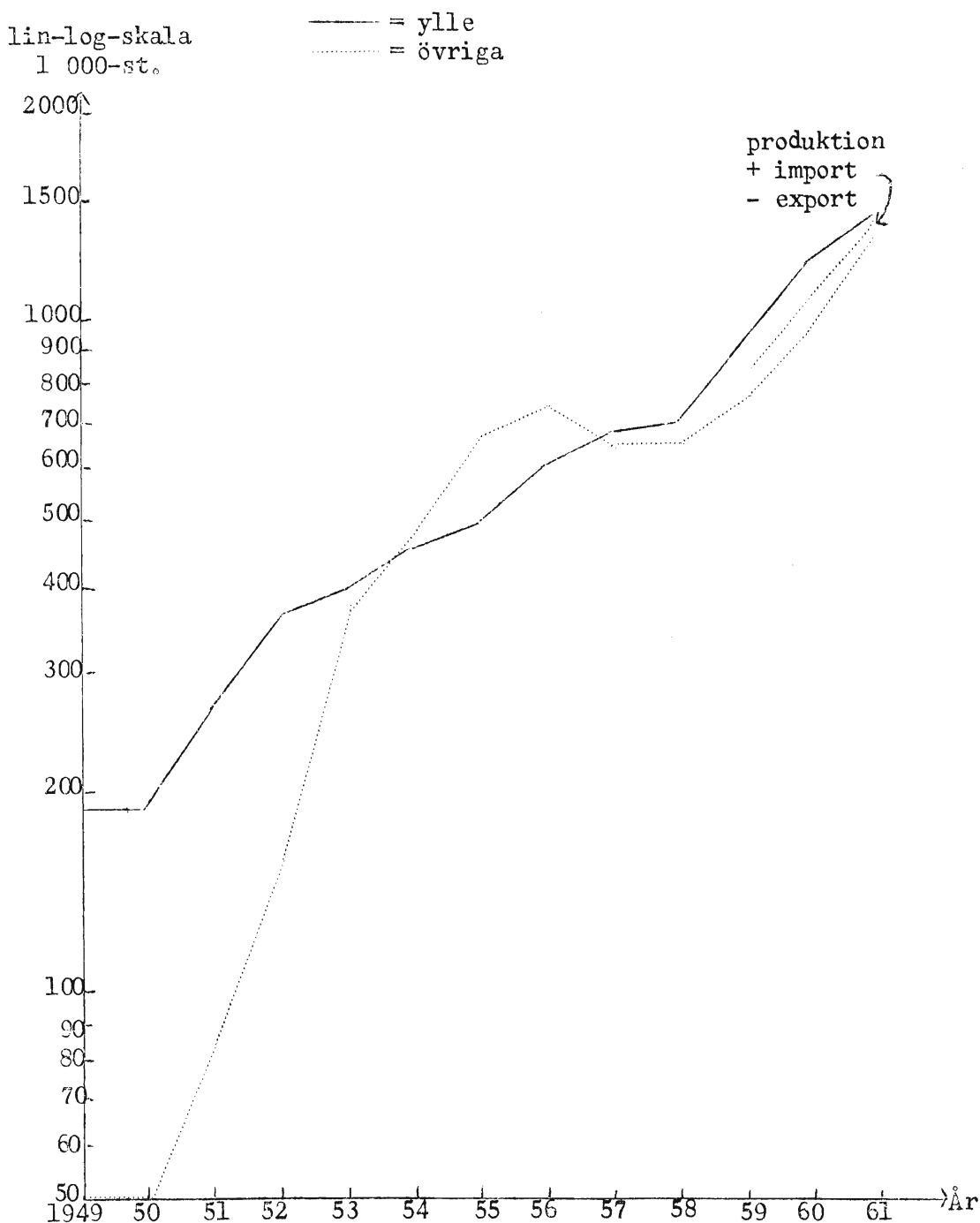
Diagram 3:10
lin-log-skala
1 000-st.

Konsumtion av jackor, damer, 1 000-st 1949-61

Konsumtionen av kjolar (diagram 3:11) har stigit mycket kraftigt och har i det närmaste tredubblats under perioden (till mer än 2 miljoner plagg). Utvecklingstakten är högre än inom någon annan del av konfektionssektorn. Bomull och andra har i det närmaste tjugudubblats medan ylle svarar för en sexdubbling. Marknadsandelarna har härigenom kommit att kraftigt förskjutas: 1949 svarade ylle för cirka 80 procent av konsumtionen, medan motsvarande siffra för 1960 var cirka 55 procent. Utvecklingen har dock i stora drag varit parallell dem emellan under senare år.

Diagram 3:11 Konsumtion av kjolar, 1 000-st 1949-61

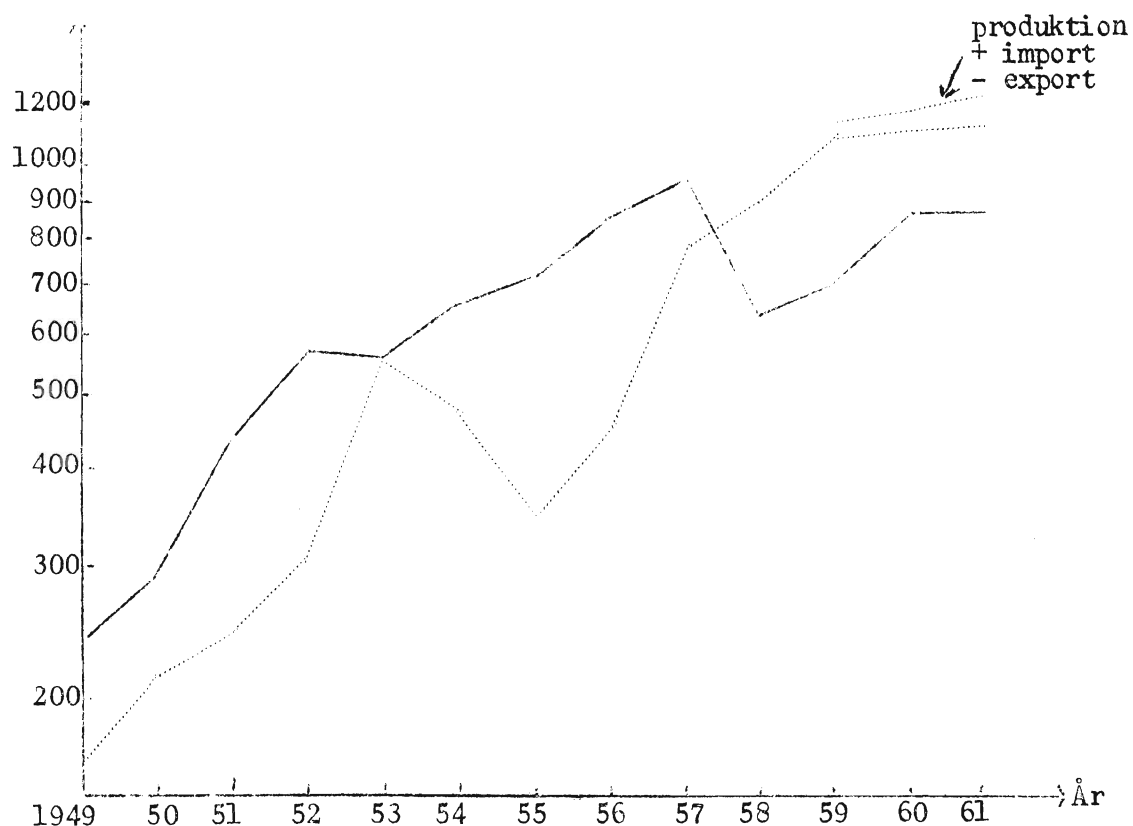

Om vi slutligen ser på konsumtionen av byxor för damer (diagram 3:12) ser vi att vi här har en med kjolar tämligen likartad om och mindre brant trend. Konsumtionen har ökat med cirka 5 gånger och såväl ylle som bomull har ökat. Bomull och andra har sjudubblats och ylle cirka tredubblats. Även här konstaterar vi den relativa försämring som yllet har fått kännas vid. Medan ylle år 1949 utbjorde cirka 60 procent av konsumtionen var motsvarande siffror för 1960 endast något över 40 procent. Sedan 1958 har dock ökningen förlöpt parallellt.

Diagram 3:12 Konsumtion av byxor, damer, 1 000-st
1949-61

lin-log-skala
1 000-st.

— = ylle
..... = övriga

Utvecklingen 1960-61

Produktionen av överkläder steg enligt de preliminära siffrorna med cirka 3 procent 1961. Den allmänna trenden vi i det föregående noterat har endast undergått några få men möjligen viktiga förändringar. Sålunda noterar vi för kostymer en fortsatt nedgång, för kavajer en betydlig uppgång samt en relativt konstant nivå för både herr- och dambyxor. Dräkter har trendmässigt fortsatt sin tillbakagång, men även för klänningar noteras nu för båda grupperna en nedgång. Detta är anmärkningsvärt då vi för denna post haft en stigande tendens under femtiotalets senare del. För de övriga plaggen nämligen kappor, ulstrar, kjolar och jackor föreligger en uppgång för både ylle och övriga.

Utrikeshandeln 1959-61

Fr.o.m. 1959 redovisas utrikeshandeln som förut nämnts i enlighet med den s.k. Brysselomenklaturen. Denna klassificeringsgrund, som väsentligt förbättrat vår handelsstatistik bl.a. genom sin rika differentiering, skiljer sig emellertid kraftigt från den äldre: dels redovisades kläder där sammanslagna i ett par poster dels endast i ton och värde men ej i antal plagg. Då utrikeshandeln först under senare år tagit större proportioner, och då särskilt i antal plagg räknat, kan vi inskränka behandlingen till att omfatta rubricerade år.

Om vi ser på tablån finner vi att det är damsidan som svarar för den större delen av utrikeshandeln. Vi noterar dock den kraftiga ökningen av exporten för herrkläder 1961. Vad betyder nu det netto som tillförs marknaden? Som vi ser av tablån är procenttalen skäliga obetydliga och vi kan alltså säga oss, att värdemässigt har utrikeshandeln alltjämt föga betydelse för den inhemska konsumtionen av överkläder.

Tablå över utrikeshandeln med överkläder 1959-61 i mkr

År	Dam				Herr			
	Import	Export	Netto	Netto i % av prod. värdet	Import	Export	Netto	Netto i % av prod. värdet
1959	33,9	13,0	+20,9	4,5	9,8	6,7	+ 3,1	0,8
1960	35,9	20,4	+19,5	4,0	15,9	9,8	+ 6,1	1,5
1961	42,4	21,6	+20,8	-	22,7	17,6	+ 5,1	-

Det återstår då att se om den kvantitativa delen, uttryckt i antal plagg, kan förändra den bild vi ovan fått. Vi ser att "utrikeshandelsnettot" visserligen också här är blygsamt, men när det gäller herrar är det mångfaldigt större än i värde räknat.

Tablå över utrikeshandeln 1959-61 i 1 000 plagg

År	Dam				Herr			
	Import	Export	Netto	Netto i % av prod.räkn. i plagg	Import	Export	Netto	Netto i % av prod.räkn. i plagg
1959	878	303	575	6,2	484	100	384	4,9
1960	1 058	538	520	5,1	1 023	150	+ 873	10,5
1961	1 059	534	525	5,2	1 219	180	+1039	11,9

De plagg vi importerar är alltså betydligt billigare än de som tillverkas inom landet. Importen är som vi strax skall se "snedvriden", dvs. den faller huvudsakligen på några få överklädersposter som till sin karaktär är "billiga plagg". Vi skulle till detta kunna tillfoga att vi dessutom har gynnsamma "terms of trade" vad beträffar herröverkläder. Om vi betraktar tablåerna samtidigt och jämför kvantiteter och värdesiffror för import respektive export ser vi att den stora skillnaden mellan import och export vad beträffar antal plagg till större delen äts upp när vi jämför motsvarande värdesiffror. Det är tydligen så att mot den billiga importen exporterar Sverige betydligt dyrare plagg.

Vi skall nu anknyta till de i diagrammen 3:3 - 3:8 införda import-minus-exportsiffrorna som i det följande kallas "netto".

Vad först gäller herrsidan ser vi att endast överrockar av annat än ylle, byxor av annat än ylle samt jackor av annat än ylle har något netto att tala om. För överrockar var nettot 1959 och 1960 mycket ringa och den kraftiga uppgången 1961 är att hänföra till mycket billiga impregnerade rockar som under detta år tydligen tillfördes svensk marknad. Netto av jackor har drygt femdubblats i antal plagg från 1959 till 1961. Andelen av motsvarande produktion har stigit från cirka 5 procent till det dubbla, medan den värdemässigt bara utgjorde ett par procent. Byxor slutligen har drygt fördubblats under perioden. Andelen av motsvarande produktion har stigit från 7 procent till 14 procent medan värdeandelen håller sig kring 5 procent.

Flertalet damöverkläder visar ett netto för våra tre år, men någon större roll spelar det bara för kappor, klänningar och dräkter. För dankappor har yllesidan varit oförändrad medan övriga material drygt fördubblats (den starka ökningen faller på det senaste året). I procent av produktionen steg nettot i antal plagg från cirka 9 procent till 15 procent och utgör alltså en icke obetydlig del av den svenska försäljningen. Värdeandelen låg för 1959 och 1960 kring 7 procent. För klänningar och dräkter kan vi konstatera en nedgång under de tre åren, mest kraftig under 1961. Medan nettots andel kvantitetsmässigt 1959 var cirka 9 procent var det 1961 endast cirka 2 procent. Värdeandelen var 1959 cirka 4 procent.

Slutligen skall bara sägas några ord om exporten. För herrar ligger den helt övervägande delen på överrockar och kostymer, och framför allt på de förra där en värdemässig fördubbling skett varje år. 1959 exporterade vi överrockar för 2,4 miljoner 1961 för närmare 10

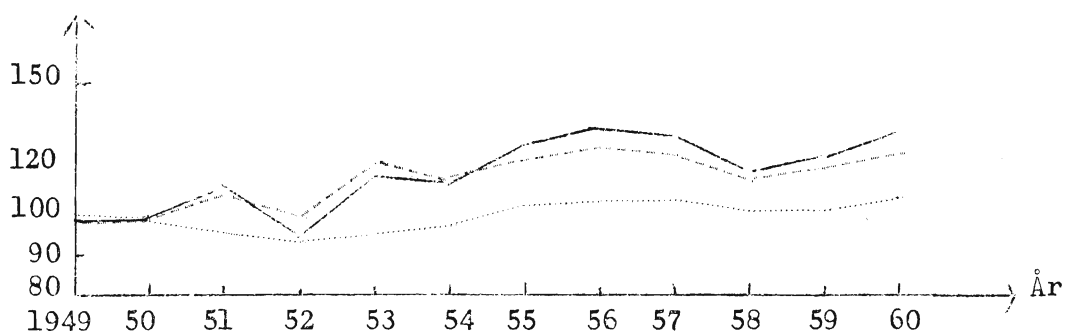
miljoner kronor. För damer faller motsvarande delar på kappor, klänningar och dräkter där en fördubbling från 1959 till 1961 kan noteras; 1959 svarade dessa för cirka 10 miljoner kronor, 1961 närmare 20 miljoner kronor.

4. Volym- och kvalitetsutvecklingen 1949-60

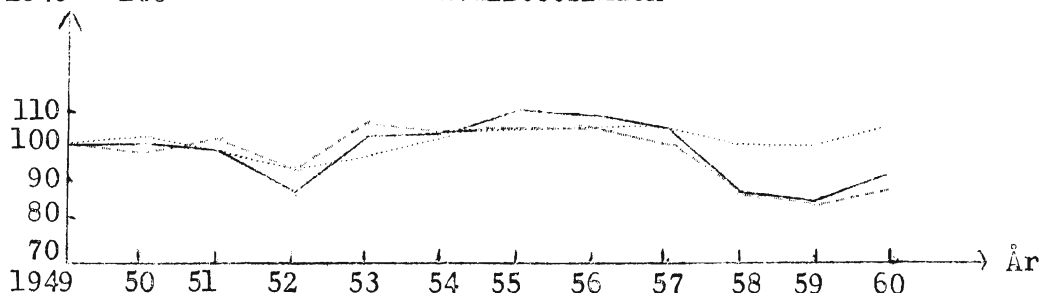
Vi skall nu betrakta den volymmässiga utvecklingen satt i relation till den kvantitativa, och kvoten mellan dessa kommer då i enlighet med vad vi förut omnämnt skänka oss ett mått på kvalitetsutvecklingen. För att kunna genomföra en jämförelse är vi tvungna att uttrycka sambandet i indexform. Man måste dock vid bedömandet komma ihåg dels att de olika varornas relativa vikt genom indexserier "försvinner", dels att en mycket låg begynnelsesiffra (gäller för många varuposter av bomull och andra 1949) kommer att ge utslag i höga indexbelopp.

Man bör i detta sammanhang ej försumma att starkt poängtera en faktor som i det följande resonemanget annars lätt, men helt oberättigat, kan förefalla ha skjutits i bakgrunden. Enbart det faktum att vi i nästan alla diagrammen kan notera, att den volymmässiga konsumtionen ökat snabbare (respektive minskat långsammare) än den kvantitativa under hela början av 50-talet och från omkring 1955 dessutom legat högre, t.o.m. ofta betydligt högre, innebär i själva verket att vi för hela den undersökta perioden kan tala om en betydande kvalitetsförbättring. Denna kan dels ligga på konfektioneringssidan, såsom ökad upparbetning, större differentiering eller mera modeanpassade varor; dels kan den ligga på materialsidan, exempelvis i högre fiberkvaliteter eller högre beredningsgrad i textilfabriken. Var den ligger - i konfektionsindustrin, textilindustrin eller hos fibertillverkarna kan inte avgöras från vårt material.

Man kan lämpligen såsom i föregående avsnitt antydde, dela in den undersökta perioden 1949-60 i två delar: den ena från 1949 till 1955, den andra från 1955 till 1960. Om vi först ser på hela överklädessektorn (diagram 4:1) stiger konsumtionen både kvantitativt och volymmässigt fram till 1955. Dock ser vi att även om kvantitetsserien "ligger över" ökar konsumtionen volymmässigt snabbare, varför vi kan dra slutsatsen att allmänhetens köp under första delen av femtiotalet kom att i stigande utsträckning sikta mot dyrare plagg. Efter 1955 finner vi en annan bild. Den volymmässiga konsumtionen har gått om den kvantitativa varefter en viss stabilisering uppnåtts, med en relativ konstant konsumtion både kvantitets- och volymmässigt. Denna nivå ligger ungefär 25 procent över nivån vid början av 50-talet, och 1956 års toppnivå torde inte ha överträffats förrän under 1961.

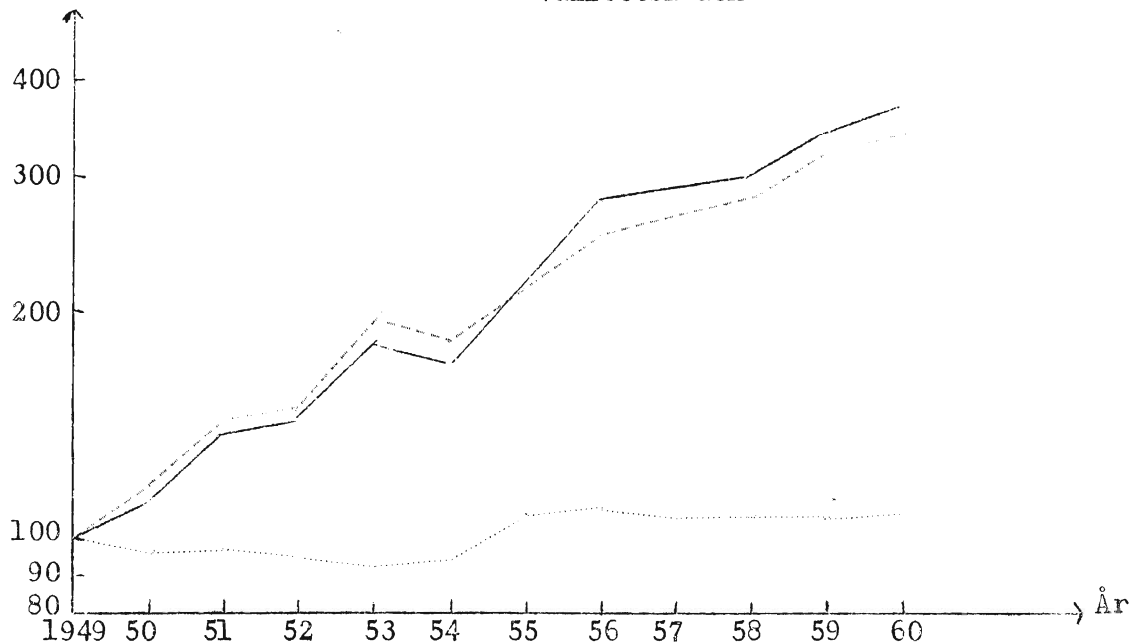
Diagram 4:1 Index för överkläderskonsumtionen 1949-60lin-log-skala
1949 = 100— = volymindex
- - - = kvantitetsindex
..... = kvalitetsindex

Om vi lämnar totalbilden och ser på yllekonfektionen (diagram 4:2) finner vi fram till 1955 en uppgång av konsumtionen uttryckt såväl i kvantitativa som volymmässiga mått; volymen är dock endast cirka 10 procent högre än 1949. På samma sätt som förut noterar vi under denna period en påtaglig kvalitativ förbättring. Efter 1955 sjunker konsumtionen (till en nivå som understiger 1949 års med cirka 15 procent), men lika kraftigt både kvantitativt och volymmässigt, varför kvaliteten under denna period förblir relativt konstant.

Diagram 4:2 Index för överkläderskonsumtionen, ylle, 1949-60lin-log-skala
1949 = 100— = volymindex
- - - = kvantitetsindex
..... = kvalitetsindex

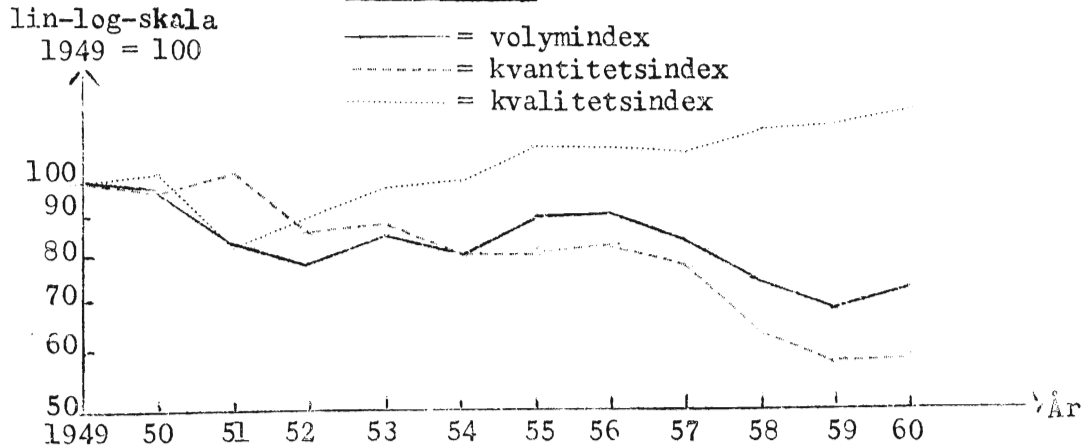
Ser vi slutligen på gruppen bomull och andra (diagram 4:3) ser vi att våra två perioder även här är starkt markerade om ock i någon annan form. Här stiger konsumtionen under hela tidsperioden 1949-60, jämnt fördelad på volym och kvantitet, varför kvalitetsförändringarna är minimala. Det enda brottet i trenden är att konsumtionen volymmässigt blir större än den kvantitetsmässiga omkring 1955, varefter kvalitetsindex stabiliserar sig på en högre nivå.

Diagram 4:3

Index för överkläderskonsumtionen,
bomull och andra, 1949-60lin-log-skala
1949 = 100— = volymindex
- - - = kvantitetsindex
..... = kvalitetsindexVolym och kvalitet för särskilda plagg

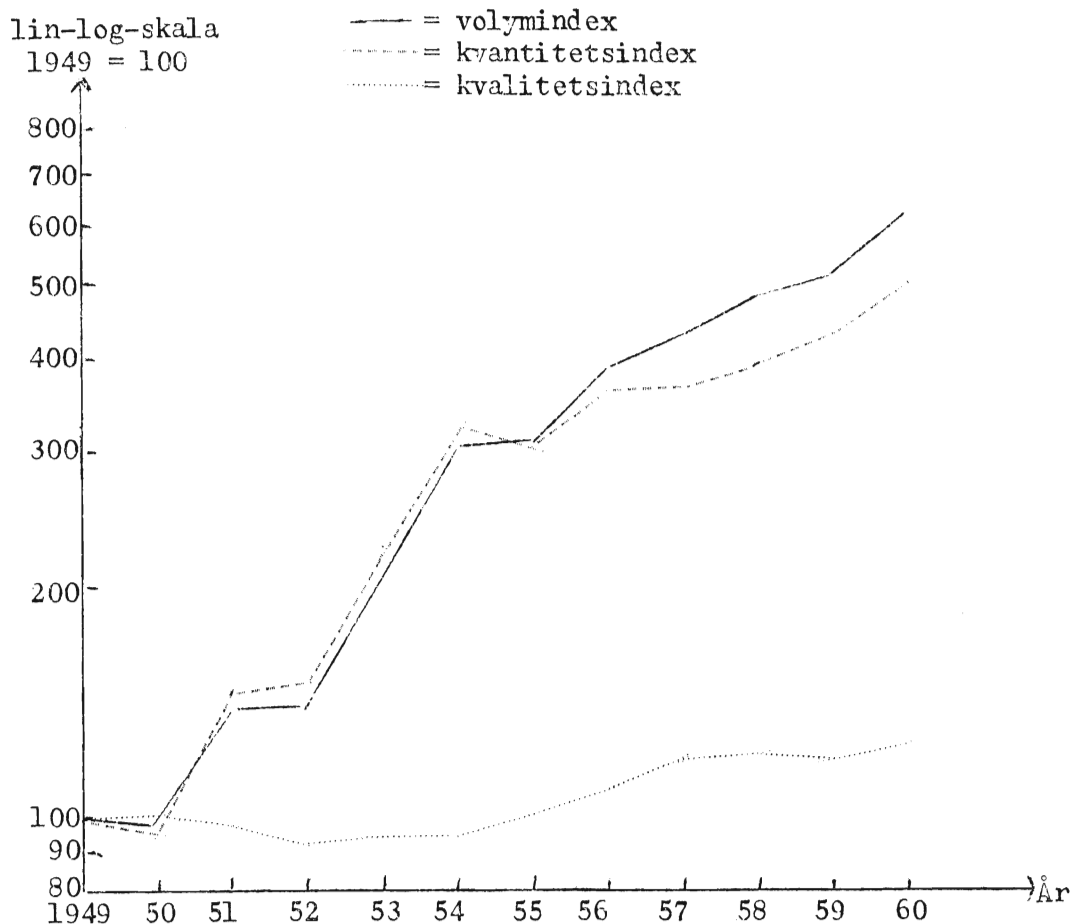
Vi övergår nu till att betrakta de olika klädesposterna. Vi har i denna särredovisning blott medtagit sådana plagg där volymutvecklingen kan beräknas på grundval av direkt hänförliga prisindexserier, varför alla plagg ej återfinnes här. De redovisade svarar dock för cirka 80 procent av totalen. Trots detta måste dock läsaren varnas för en alltför detaljbetonad granskning. Konsumentprisindexberäkningar är trots allt ett relativt grovt mätinstrument som bäst återger utvecklingen i stort. Om vi med denna reservation i minnet först ser på kostymer (diagram 4:4) finner vi att den kvantitativa nedgången, som vi i tidigare sammanhang noterat, under större delen av perioden är kraftigare än den volymmässiga; en betydande förskjutning av köpen mot dyrare plagg kan således noteras, och detta syns vara en helt fortlöpande tendens under hela 50-talet. Den volymmässiga nedgången begränsas således till cirka 30 procent.

Diagram 4:4 Index för konsumtionen av kostymer, ylle, 1949-60

Detta är en intressant slutsats då konkurrensplaggen, dvs. udda kavajer och byxor knappast kan pressas in i samma bedömningsmall. När det gäller kavajer (diagram 4:5) har vi under första hälften av 50-talet en nästan fullständig anpassning av volymserien till kvantitetsserien. Efter 1955 finner vi en volymökning som är betydligt kraftigare än kvantitetsökningen; vi kan alltså notera också en kvalitetsökning under senare år.

Diagram 4:5 Index för konsumtionen av kavajer, ylle, 1949-60

Ser vi på byxor för herrar (diagram 4:6 och 4:7) så har såväl ylle som bomull och andra utvecklats tämligen parallellt vad beträffar volym och kvantitet. Det statistiska materialet ger således anvisning om att konsumtionen gått emot färre men dyrare kostymer (det är det "billigare" sortimentet som främst fallit bort), men att denna tendens neutraliserats genom att man övergått till flera (och något dyrare) udda kavajer med flera (och billigare) uddabyxor.

Diagram 4:6 Index för konsumtionen av byxor, ylle, herr, 1949-60

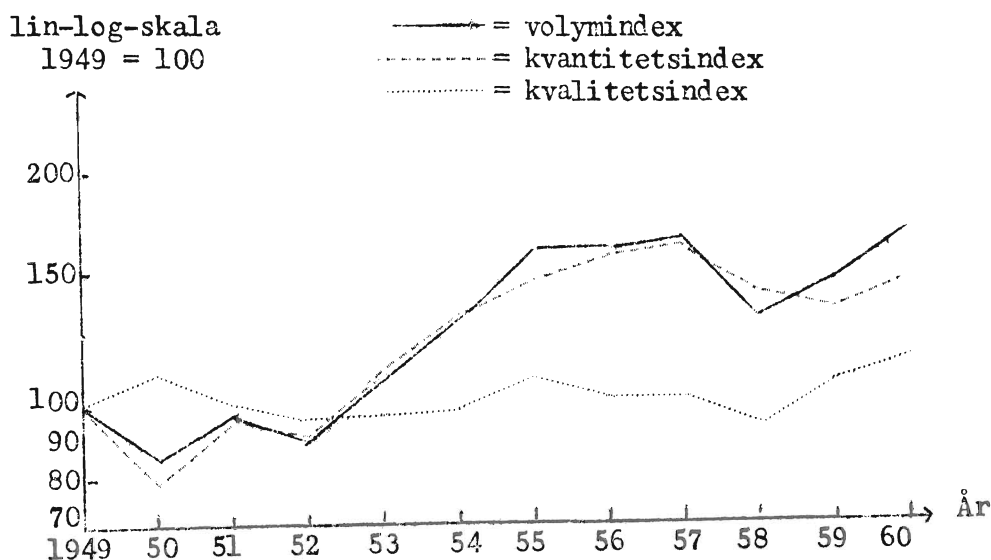
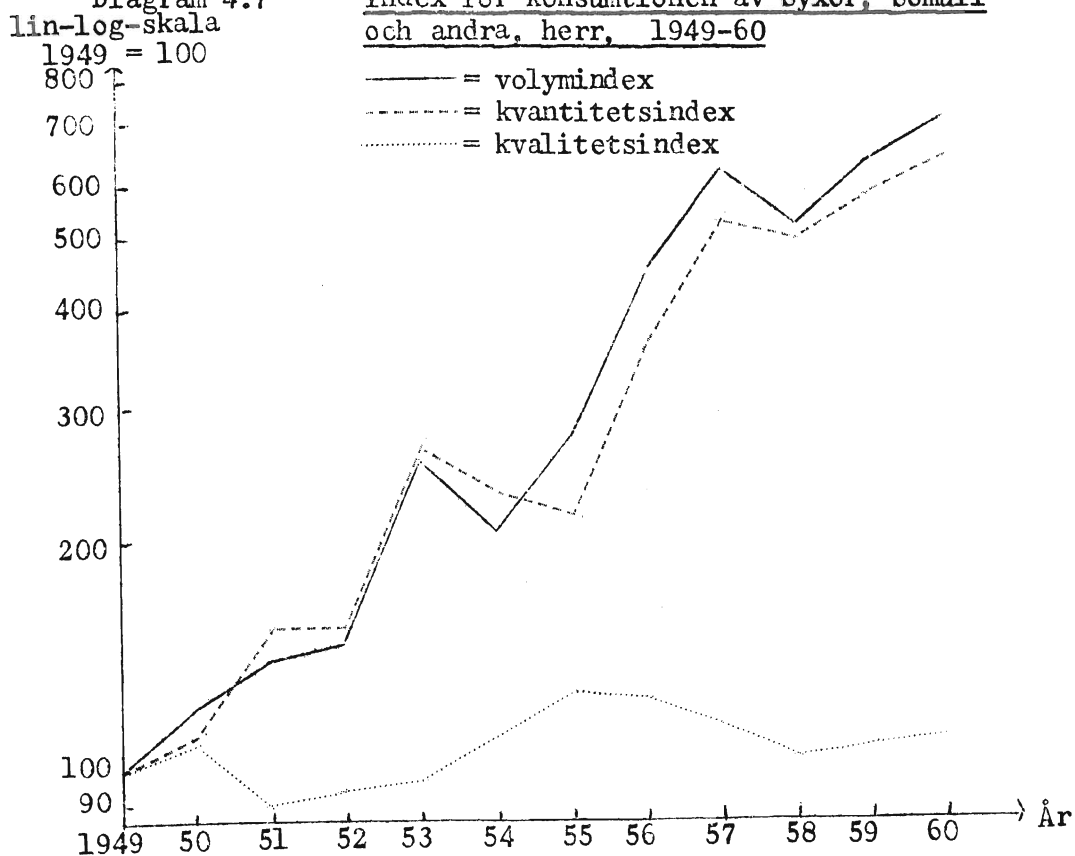

Diagram 4:7 Index för konsumtionen av byxor, bomull och andra, herr, 1949-60

Ser vi på byxor för damer (diagram 4:8 och 4:9) konstaterar vi en utveckling som är tämligen parallell med motsvarande plagg för herrar, men med en totalt sett väsentligt högre tillväxttakt icke minst vad beträffar yllesidan.

Diagram 4:8 Index för konsumtionen av byxor, bomull och andra, dam, 1949-60

lin-log-skala
1949 = 100

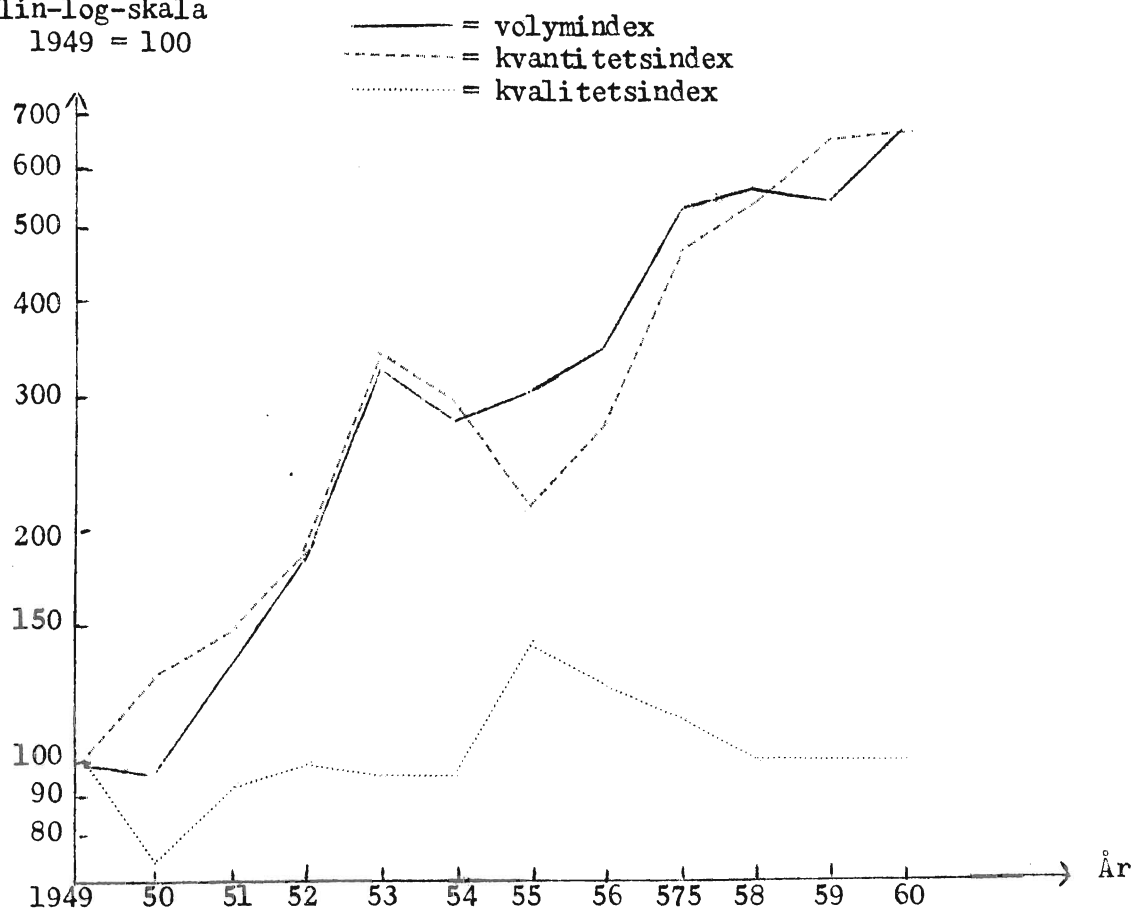
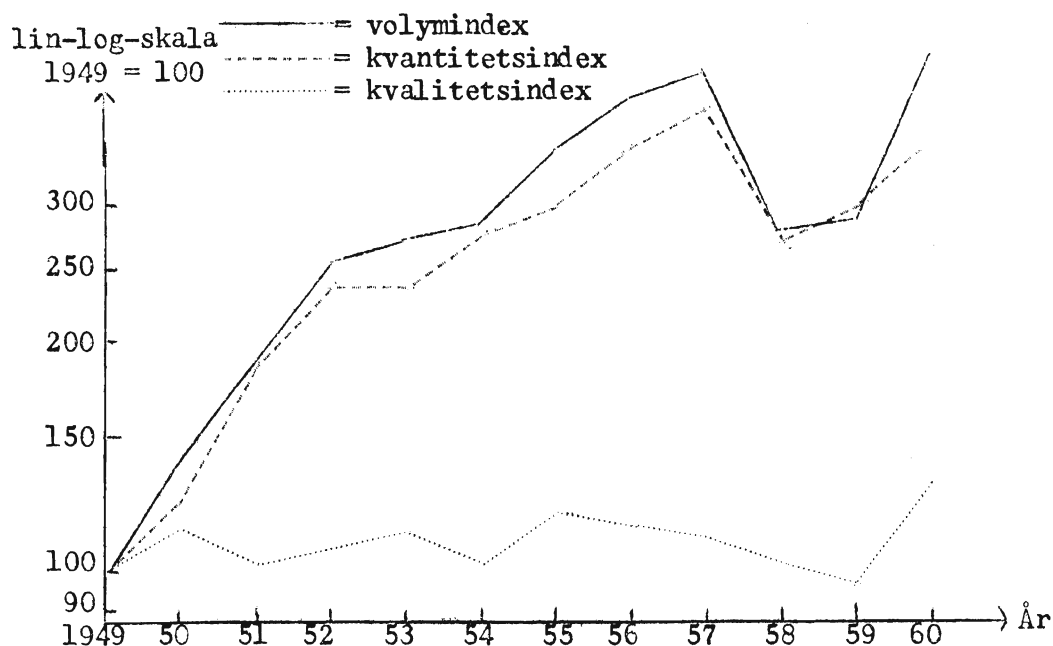

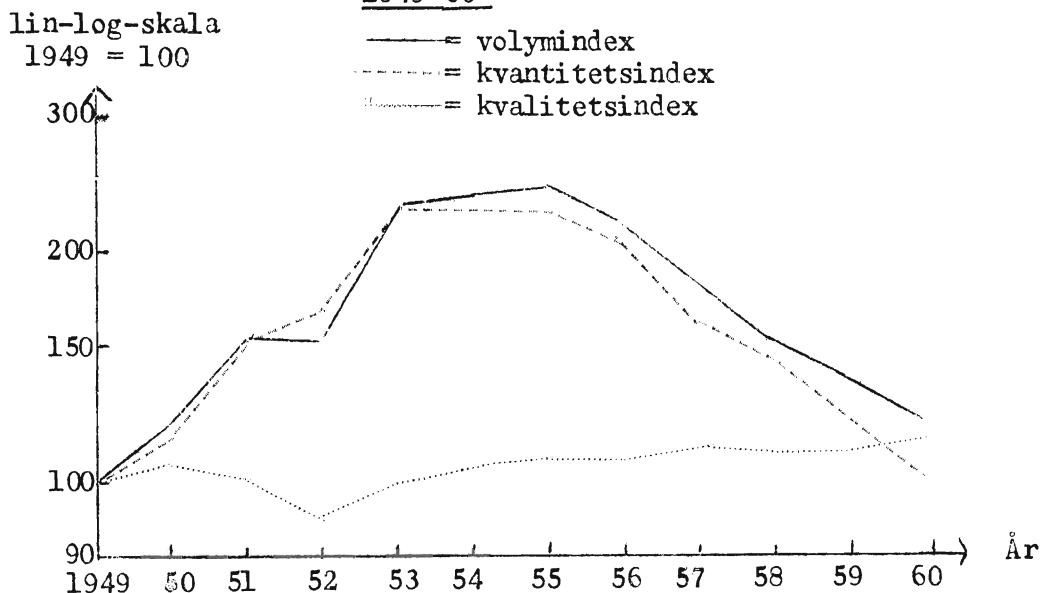
Diagram 4:9 Index för konsumtionen av byxor, ylle, dam, 1949-60

lin-log-skala
1949 = 100

Vad beträffar dräkter (diagram 4:10) uppmärksammar vi att en betydande kvalitativ expansion ägt rum, som dock i ringa grad lyckats neutralisera den stora kvantitativa nedgången efter 1955.

Diagram 4:10 Index för konsumtionen av dräkter, ylle, 1949-60

Konsumtionsbilden för ytterrockar och kappor erbjuder en annan intressant aspekt. Ser vi först på herrsidan (diagram 4:11) finner vi, att för ylle den kraftiga kvantitativa nedgången har följts av en nära nog lika stor volymmässig, och vi noterar alltså endast en relativt svag kvalitativ förändring. En trendmässigt helt parallell utveckling kan noteras för motsvarande damplagg (diagram 4:12).

Diagram 4:11 Index för konsumtionen av ytterrockar, ylle, herr, 1949-60

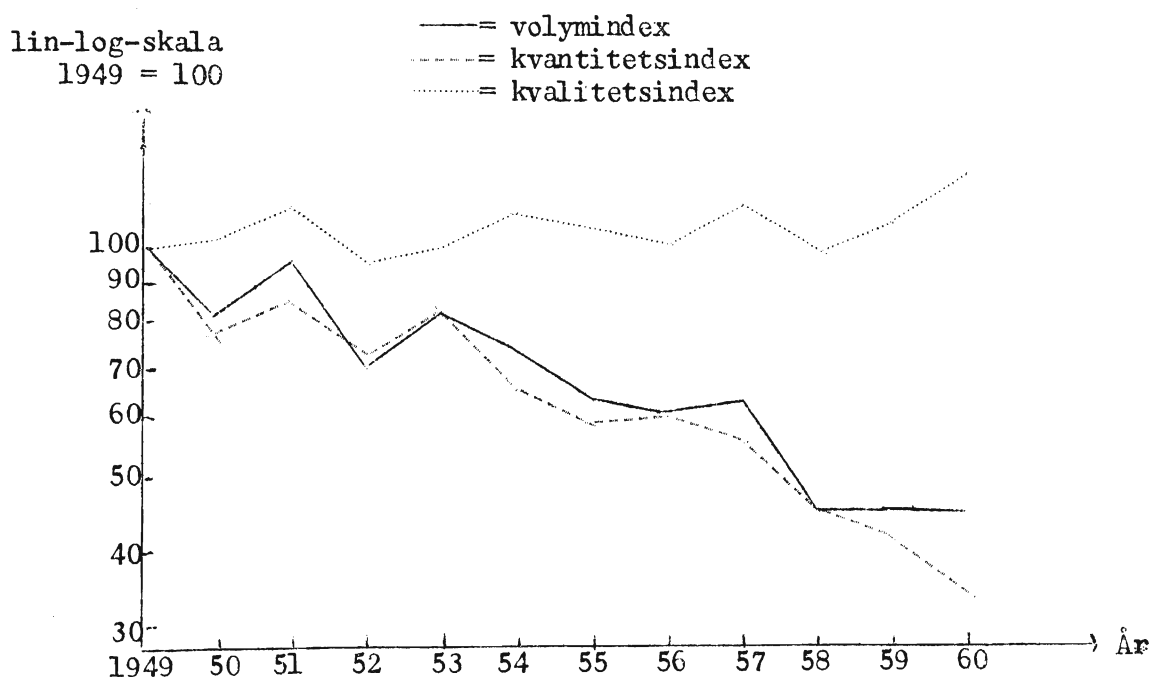

Diagram 4:12 Index för konsumtionen av kappor, ylle, dam, 1949-60

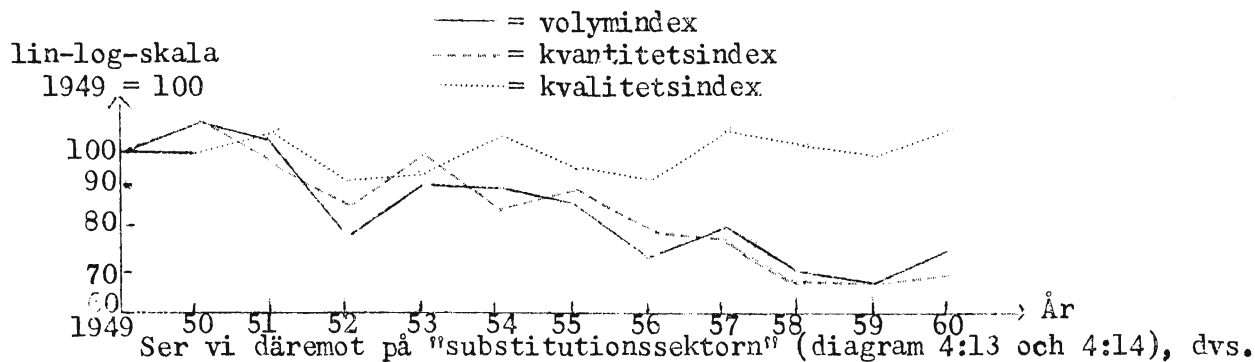

Diagram 4:13 Index för konsumtionen av ytterrockar, bomull och andra, herr, 1949-60

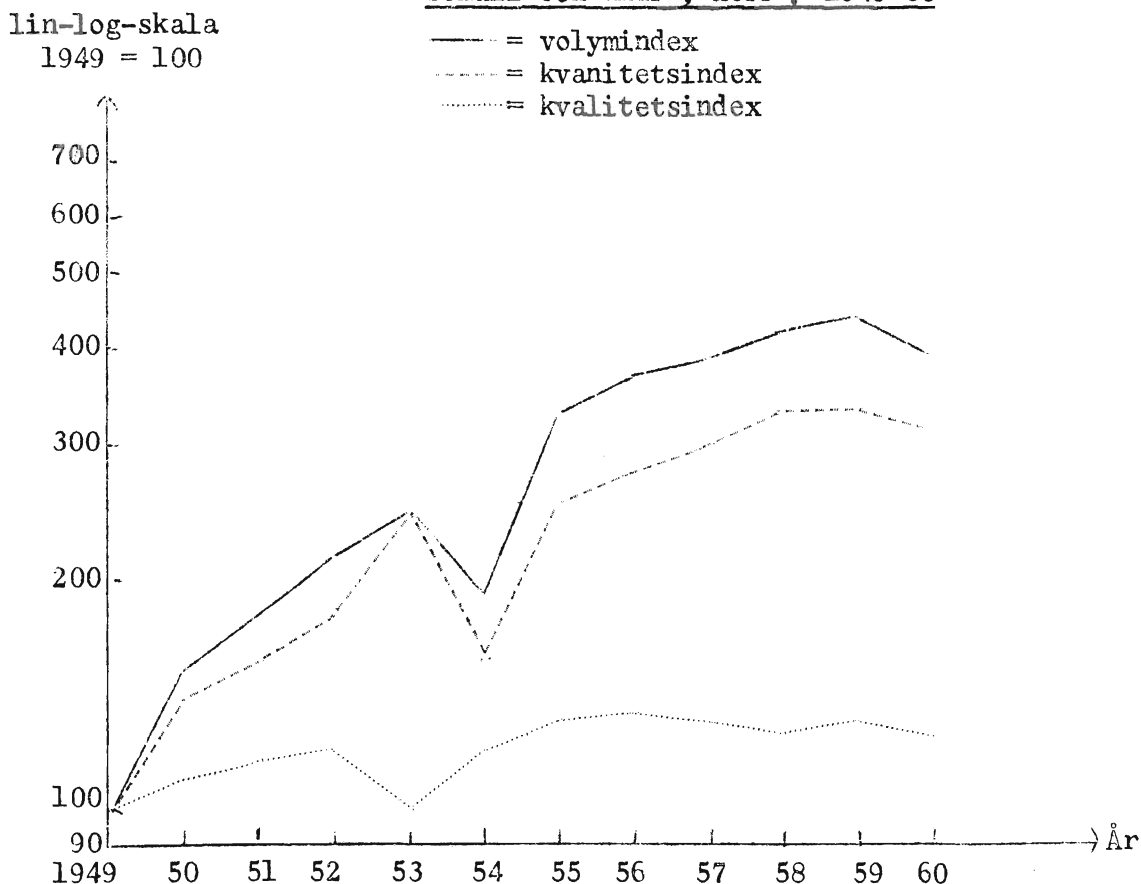
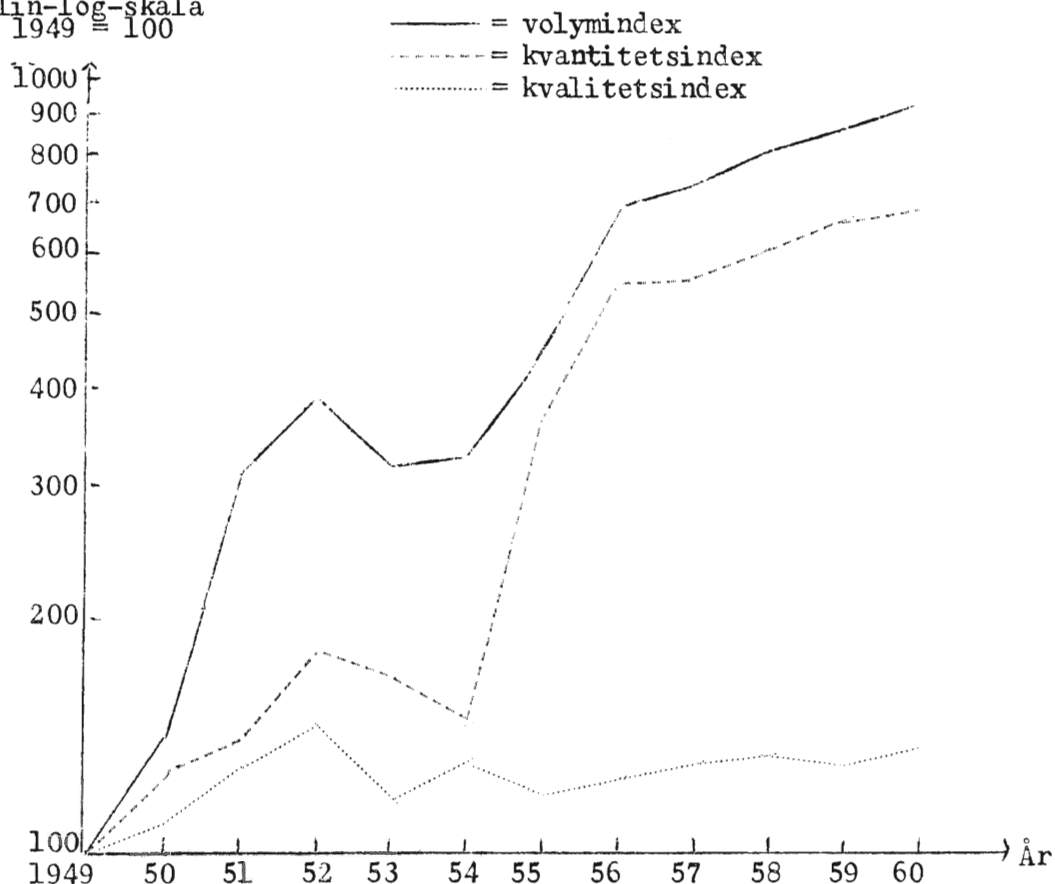

Diagram 4:14

Index för konsumtionen av kappor, bomull
och andra, dam, 1949-60lin-log-skala
1949 = 100

Vi kan sammanfatta denna översikt sålunda: den kvantitativa nedgång som vi har konstaterat för ylle har i många fall kunnat spåras till en motsvarande ökning för gruppen bomull och andra. Men dessutom har vi kunnat observera en substitution i kvalitetsavseende i det faktum, att en konsumtionsförskjutning mot dyrare bomulls- och andra plagg ägt rum oftast vid oförändrad men ibland parallellt med en relativ kvalitetssänkning för ylle.

Efter denna översiktliga beskrivning av utvecklingen, där i texten endast en del av diagrammaterialets upplysningar kunnat kommenteras, skall vi nu ta oss uppgiften före att söka de "faktorer" som kan tänkas ligga bakom och förklara förändringarna. Som första steg skall vi i närmast följande avsnitt se på vissa resultat av 1958 års budgetundersökning.

5. Köpen av överkläder i olika inkomst- och åldersgrupper

År 1958 gjorde socialstyrelsen en omfattande budgetundersökning avseende hushållens utgifter. Grundmaterialet härför omfattade cirka 3 700 hushåll, det vill säga ungefär 12 000 personer, vilka fört bok över eller intervjuats beträffande alla sina utgifter under undersökningsperioden. För varje hushåll bestod denna period av en månad, men då hushållen fördelades över året (cirka 300 hushåll per månad) ger det sammanslagna materialet en uppfattning om utgiftsförhållandena under hela 1958.

De tekniska frågorna beträffande urval av hushåll, intervjuernas uppläggning etc. har lösts på sådant sätt att man har anledning förmoda att materialet ger en representativ bild av undersökta förhållanden. Sålunda har i noggrant avvägda proportioner olika landsdelar, olika inkomstgrupper, olika socialgrupper etc. representerats i materialet¹⁾. I här berörda avseenden torde inköpsvanor och varusortiment inte ha förändrats mera än att materialet fortfarande äger aktualitet.

Undersökningens syfte

Vi avser att i detta kapitel redovisa resultat från specialbearbetningar av 1958 års budgetundersökning, nämligen uppgifter om konsumtionen av följande varuslag, uppdelade på inkomst- och åldersklasser samt med särskiljande av plagg för män och kvinnor:

Kod

- 101 Vinterrockar, -kappor, uniformsrockar
- 102 Sommarrockar, -kappor, (poplin, gabardin, ripssiden)
- 103 Regnplagg, vindtygskläder, oljeställ, plast- och galonkläder, gummiöverrockar
- 201 Kostymer, dräkter
- 202 Jackor (personer över 6 år)
- 203 Byxor (personer över 6 år)
- 204 Jackor, byxor, overalls (barn under 6 år)
- 206 Klänningar och kjolar av ylle
- 207 Klänningar och kjolar av bomull, städrockar, överdragsrockar, kryp- och lekbyxor
- 208 Klänningar och kjolar av nylon, siden, sammet och linne

1) För fullständigare uppgifter härom se SOS: "Hushållens konsumtion år 1958", Sthlm 1961.

Som synes är materialet trots differentieringen inte särskiljt på sådant sätt att vi genomgående kan skilja på plagg av ylle och av bomull och andra fiberslag, vilket varit önskvärt för anslutning till tidigare behandlade tidsserier. Flera av här berörda varuslag har också en så pass låg inköpsfrekvens att antalet registrerade inköp icke tillåter en uppdelning på enskilda undergrupper. Då syftet med denna specialstudie just har varit att erhålla information om skillnader i inköpsvanor sådana grupper emellan, har vi valt att sammanföra de nämnda varuslagen till tre varugrupper:

- (1) kod 101, 102, 103 - kappor, rockar
- (2) kod 201, 202, 203, 204 - kostymer, jackor, byxor
- (3) kod 206, 207, 208 - klänningar.

Inkomstbegreppet

Helt grundläggande för den fortsatta diskussionen är föreställningen att inkomstförhållanden är av betydelse för konsumtionsstorlek och sammansättning. Vid inkomstberäkningen utgår vi här från hushållets totala konsumtion (det är bruttoinkomst minus skatter och sparande). Skillnader i hushållens storlek kräver emellertid att siffran "justeras": ensamstående med t.ex. 15 000 kronor befinner sig uppenbarligen på en högre levnadsnivå än trebarnsfamiljen med samma årsinkomst. Detta sker genom att som inkomstmått används värdet av hushållets totala konsumtion per konsumentenhet (ke)¹⁾.

Om vi nu som i detta fall inte undersöker hushållens konsumtion utan individernas, är det helt naturligt individernas inkomstläge som är det avgörande. Man kan emellertid svårigen finna någon generell "nyckel", enligt vilken familjeinkomsten skulle kunna fördelas på de olika hushållsmedlemmarna. Vi använder då i stället för var och en av familjens medlemmar samma inkomstmått som vi ovan har definierat för hushållet, det vill säga den totala konsumtionen per konsumentenhet. Med hjälp härav fördelas materialet på 3 inkomstklasser.

Inkomstklasser

Inkomstklass I	avser personer i hushåll med mindre än 3 600 kr/ke/år
Inkomstklass II	" " " " mellan 3 600-6 000 kr/ke/år
Inkomstklass III	" " " " med mer än 6 000 kr/ke/år.

1/ Detta är en skala som utarbetats för summering av hushållsmedlemmar av olika åldrar, varvid främst hänsyn tagits till personernas kalori-behov: 20 år och mera 1,00 (kv. 0,83), 16-19 år 1,20 (0,83), 14-15 år 1,00 (0,83), 13 år 1,00 (0,80), 11-12 år 0,83 (0,80), 9-10 år 0,80 (0,70), 8 år 0,70 (0,70), 7 år 0,70 (0,50), 4-6 år 0,50, 2-3 år 0,40, under 2 år 0,30.

Mätvärden

Följande tre mätvärden beträffande inköpen skall i allmänhet redovisas:

- (1) Genomsnittligt inköp i kronor per år per person erhålles som totalinköp dividerat med hela antalet personer inom gruppen ifråga;
- (2) Inköpsfrekvens per månad är relativa antalet (procent) personer med inköp under rapportmånaden;
- (3) Medelprisläge är totalinköp dividerat med antalet personer med köp (enär det antal fall där samma person under månaden köpt mer än ett konfektionsplagg av samma slag torde vara litet).

Diskussion om bestämningsfaktorer

När vi nu med detta avsnitt övergår till att analysera konfektionsmarknaden är det av vikt att först något närmare diskutera de förklaringsfaktorer vi arbetar med. Vi har som antydde i början av detta kapitel fixerat intresset till inkomster, kön och ålder. Bostadsort - t.ex. storstad/landsbygd - har däremot inte behandlats, enär tidigare undersökningar givit belägg för att dessa förhållanden numera är av underordnad betydelse.

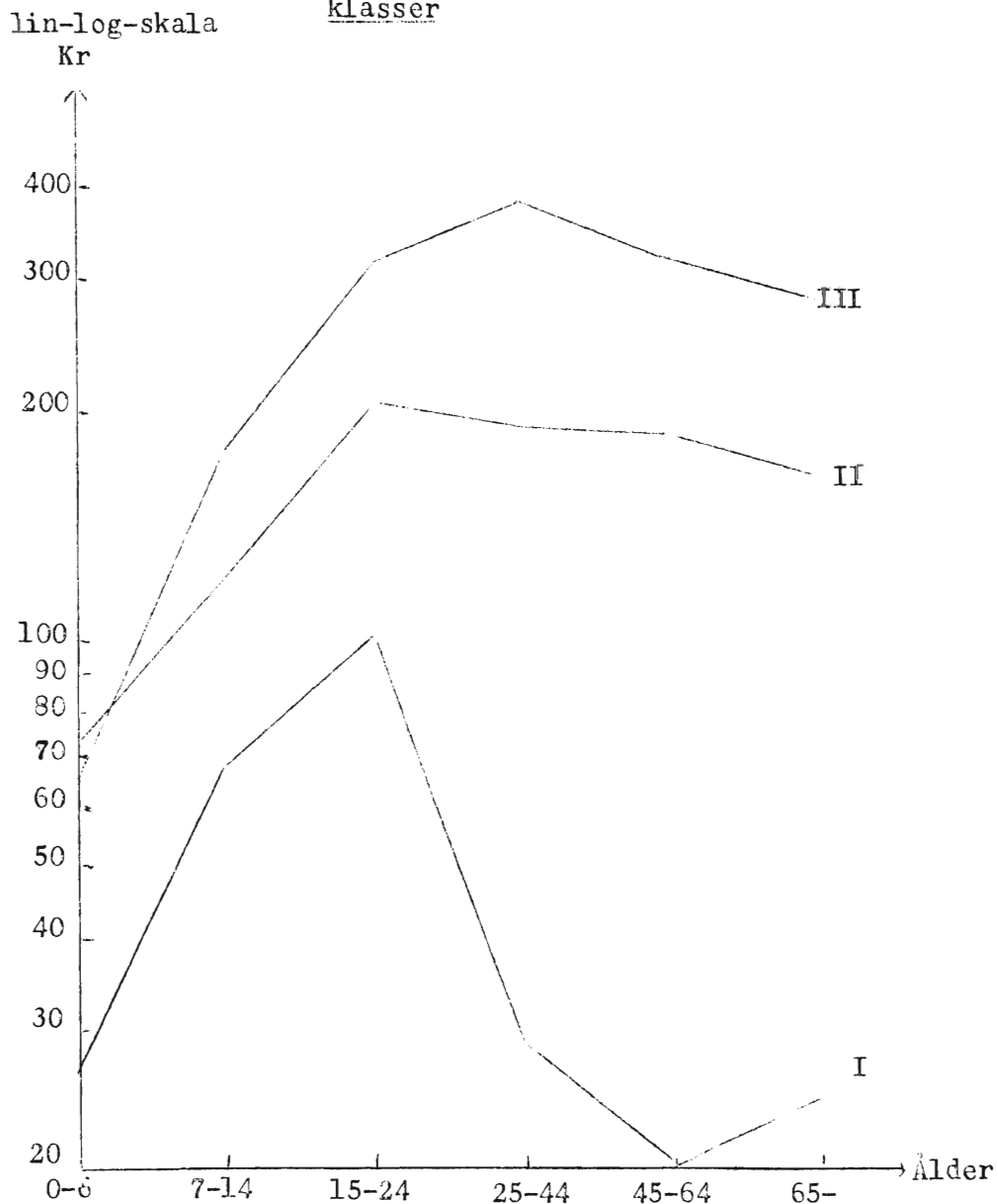
Det har i olika sammanhang noterats, att konsumtionen inte är jämnt fördelad över olika åldrar, och intresset har härvid ofta koncentrerats på (och stannat vid) tonåringarna. Man har då vanligen förklarat de stora beklädnadsköpen med bl.a. följande: Tonåringen är starkt beroende av påverkan utifrån och av en önskan att vara up to date, vilket t.ex. i form av modemedvetenhet skulle utmynna i en strävan att "till varje pris" vara välklädd. Men en skillnad i inköp mellan olika åldrar behöver i och för sig inte hänföra sig till själva åldern. Det kan vara så att det finns en eller flera andra faktorer som utgör den "verkliga" förklaringen. Och härmed är vi inne på den andra undersökningsvariabeln, nämligen inkomsten. Vi antar nämligen (som tidigare undersökningar visat), att konsumtionen av konfektion i genomsnitt uppvisar ett inkomstsamband i den meningen att folk med högre inkomster köper dyrare plagg, eller att de köper oftare men inte nödvändigtvis dyrare, eller att de köper både dyrare och oftare än folk med lägre inkomster. För att återknyta till tonåringarnas konsumtion kan vi alltså analogt säga: yngre ogifta personer kan på grund av goda löner och få förpliktelser disponera en stor del av sin inkomst för egen personlig konsumtion - bland annat för konfektion. I åldern 25-44 sjunker emellertid denna köpkraft normalt av den anledningen att de flesta har gift sig, bildat hushåll och har familj, vilket fört med

sig diverse hushållsutgifter som kommit att gå ut över de enskilda hushållsmedlemmarnas "privatkonsumtion". Det som i statistiken framkommer som en skillnad mellan åldrar tolkas såsom orsakat av skillnader i inkomst. Självklart är naturligtvis att både ålder och inkomst kan vara verksamma.

Vi skall nu se vilka svar vår undersökning kan ge för skilda konfektionsvaror beträffande de här uppställda frågorna.

Den totala konsumtionen av överkläder

Diagram 5:1 Genomsnittligt årsinköp av överkläder för herrar i olika åldrar i tre inkomstklasser

Om vi ser på diagram 5:1 genomsnittligt årsinköp för herrar föreligger det en klar skillnad i konsumtionsmönstret så tillvida att högre inkomster i alla åldrar medför högre genomsnittsinköp. Vi noterar dock att skillnaden mellan de två högsta inkomstklasserna är betydligt blygsammare än mellan de två lägsta. Det råder en ganska anmärkningsvärd konstans på herrsidan i åldrar fr.o.m. tonåren i övre inkomstlägen kring 300 kronor per år, och i mellaninkomsten kring 200 kronor per år.

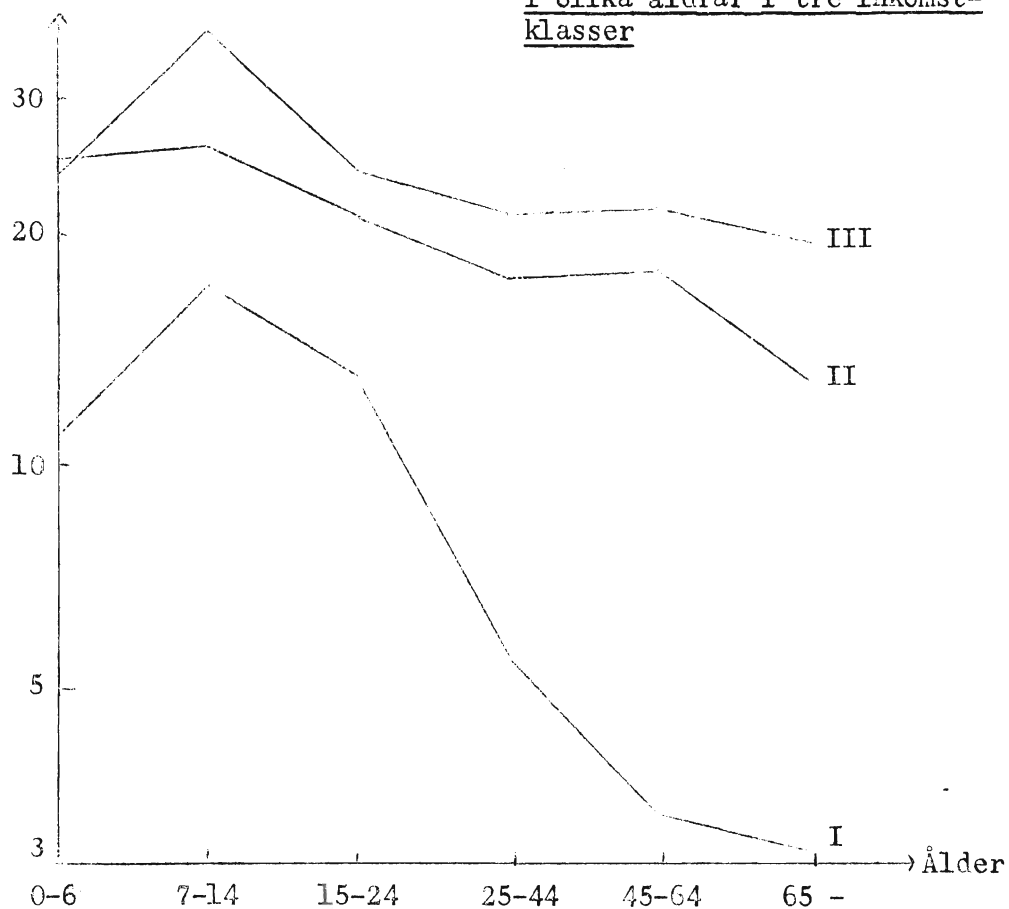
Vi konstaterar dock avvikelser i den lägsta inkomstklassen. Ungdoms- och tonårsgrupperna visar belopp omkring hälften av mellangruppen (70 respektive 100 kronor/år), medan inköpen i de högre åldrarna uppenbarligen är starkt "underutvecklade" med en årskonsumtion på mindre än 30 kronor/år.

Konsumtionsmönstret för de två högsta inkomstklasserna avviker, som vi ser, klart från den lägsta. För båda finner vi att konsumtionen inte på ett avgörande sätt förskjutes från den nivå som etablerar sig i den övre tonårsgruppen. Diagrammet ger underlag för tolkningen att konfektionsinköpen i det lägre inkomstregistret uppvisar en inkomstkänslighet som i högre åldrar är högst betydande. I mellan- och höginkomstlägen är "ålderskänsligheten" ringa, men en viss inkomstkänslighet kvarstår; den är sannolikt av storleksordningen mellan + 0,5 och + 1,0, dvs. konfektionsköpen ökar med inkomsten men mindre än proportionellt i förhållande till denna¹⁾.

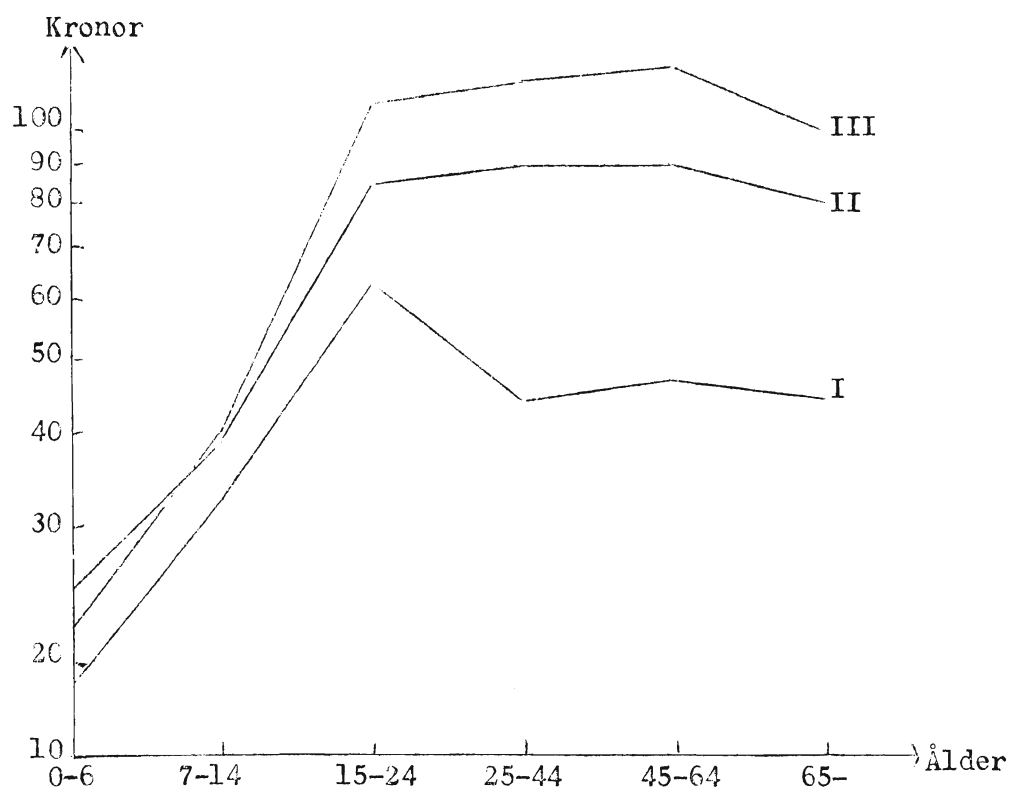
Inköpsfrekvensen (diagram 5:2) erbjuder en annan bild. Vi konstaterar visserligen att den allmänna relationen mellan inkomst och konsumtion de tre klasserna emellan även här äger tillämpning, men ålderseffekten har annan karaktär. Vi finner nämligen för alla tre inkomstklasserna en märkbar topp i åldern 7-14, varefter vi kan konstatera för de två högsta inkomstklasserna en nedgång samt därefter en relativt konstant nivå men för den lägsta inkomstklassen en mycket kraftig nedskärning av inköpsfrekvensen så lågt som till inköp en gång vartannat år i de två högsta åldersklasserna.

1) För elasticitetsbegreppet redogöres närmare i nästa kapitel.

lin-log-skala

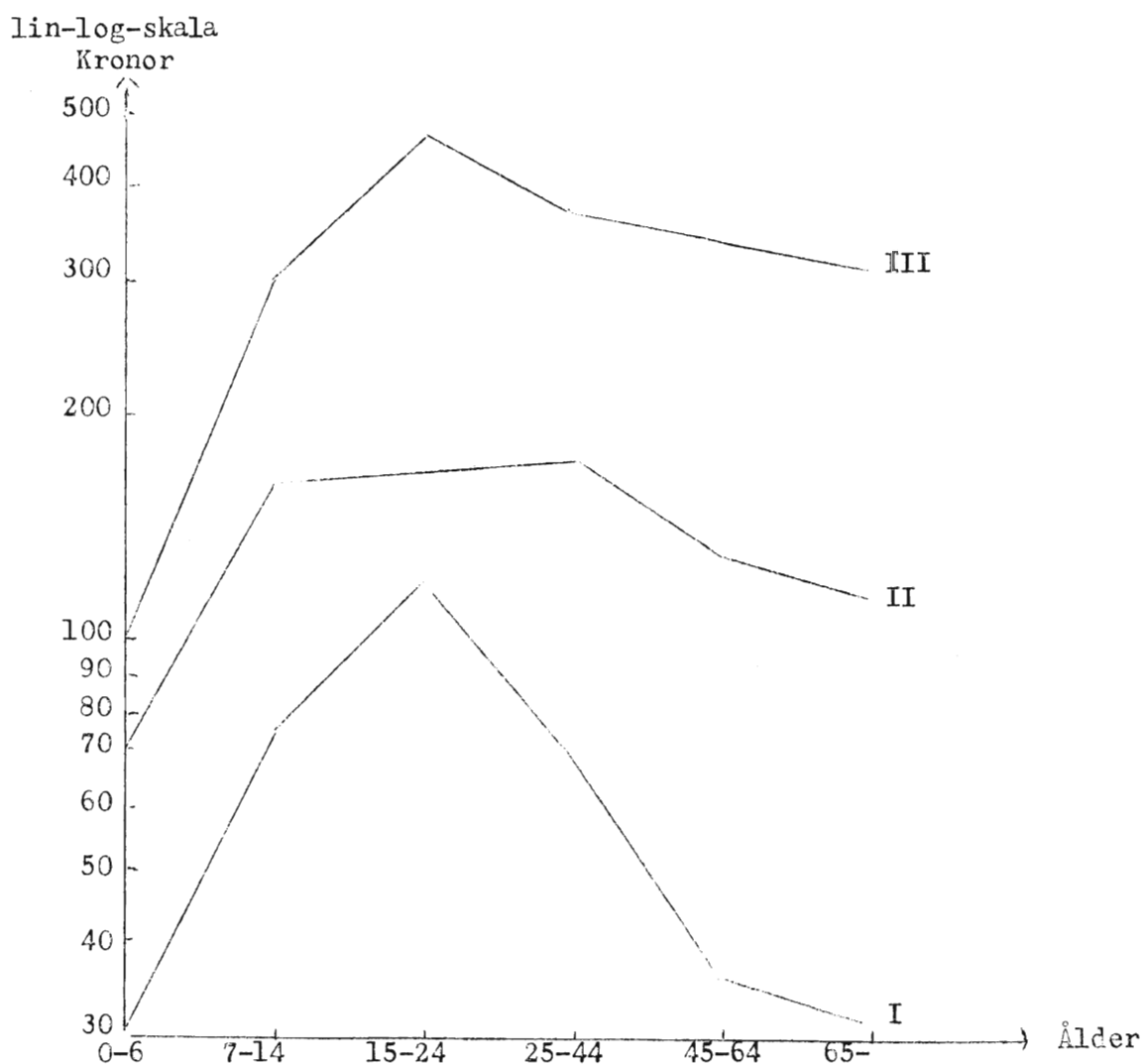
Procent antal köpare
per månadDiagram 5:2 Inköpsfrekvens av överkläder
för manlig invånare per månad,
i olika åldrar i tre inkomst-
klasserDiagram 5:3 Medelpris av överkläder för herrar
i olika åldrar i tre inkomstklasser

lin-log-skala

Vad medelpriset (diagram 5:3) beträffar konstaterar vi ånyo inkomstsambandet: medelpriset ökar med inkomsten och det är dubbelt så högt i högsta som i lägsta klass. Vi finner emellertid att "ålderseffekten" är märkbart liten, dvs. vi noterar att fr.o.m. åldern 15-24 håller sig "priset" i respektive inkomstklass på en anmärkningsvärt konstant nivå. Det bör noteras att plaggsammansättningen i olika åldrar dock är högst olika och att skillnaderna - särskilt mellan barn, ungdom och vuxna - till en del sammanhänger härmed.

Diagram 5:4 Genomsnittligt årsinköp av överkläder för damer i olika åldrar i tre inkomstklasser

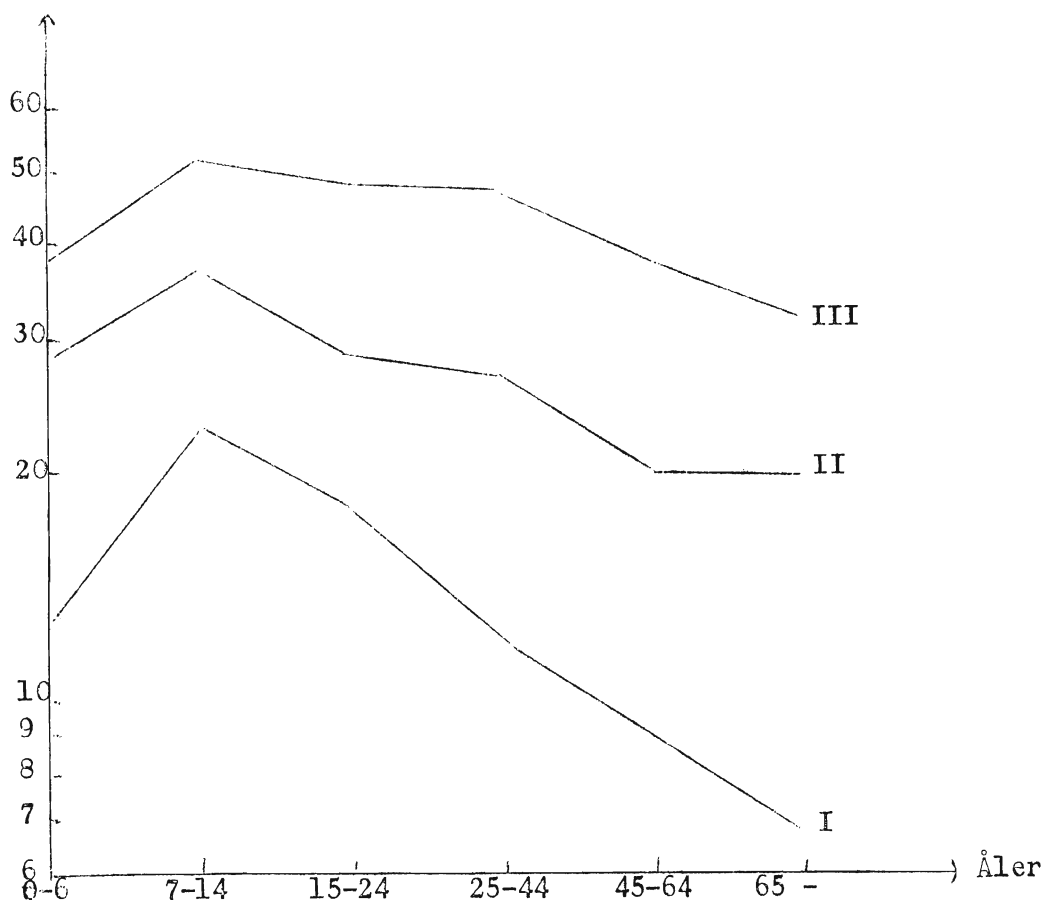
Ser vi på genomsnittligt årsinköp för damer (diagram 5:4) konstaterar vi ett konsumtionsmönster för överkläder tämligen analogt med herrarnas. Dock ser vi att ålderseffekten här är betydligt mera påtaglig. Vidare ser vi att för kvinnor steget från inkomstgrupp II till III medför en betydligt större konsumtionshöjning än fallet var

beträffande män. Detta leder till att vi noterar betydligt högre genomsnittsutgifter än för män i den översta inkomstklassen och detta särskilt i åldrarna 7-14 och 15-24. När det gäller försörjningen får vi beträffande damsidan inte enbart se till köpta plagg. Vi får nämligen inte glömma bort att det förekommer en betydande hemsömnad som huvudsakligen avser damplagg, och att denna i vissa åldersgrupper kan vara av samma relativa betydelse som industritillverkningen, att döma av utgifterna för tyger etc. vilka i andra sammanhang har undersökts¹⁾. Härigenom kan vi tänkas få en förklaring till varför klädinköpen i den högsta inkomstklassen är högre för kvinnor än för män, medan vi ser att i den mellersta inkomstklassen förhållandet är omvänt.

Diagram 5:5

Inköpsfrekvens av överkläder för kvinnlig invånare per månad i olika åldrar i tre inkomstklasser

lin-log-skala
Procent andel köpare per månad

1) IUI 1961: 1 Beklädnadsköpen för hushåll och individer.

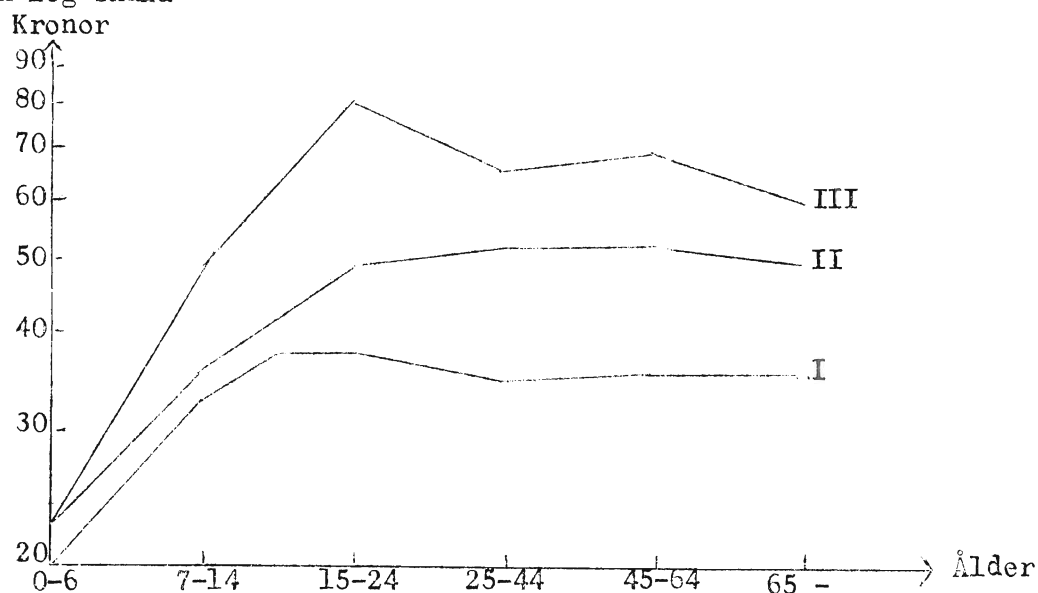
Om vi lämnar årsinköpen och ser på inköpsfrekvensen (diagram 5:5) finner vi att såsom vid årsinköpet skiljer sig könen så tillvida att gapet mellan de två högsta inkomstklasserna är **större** för kvinnor än för män. Vidare noterar vi att medan frekvensen för män, efter en topp i yngre tonåren på cirka 3 gånger per år, stabiliserade sig för de två högsta inkomstklasserna på en något längre nivå, så kan för kvinnor ej upptäckas en dylik tendens; här sjunker inköpsfrekvensen genom alla åldrar. Vi ser dock att kvinnornas inköpsfrekvens trots detta är mycket högre för samtliga åldrar och inkomstklasser.

Förklaringen härtill får vi om vi ser på medelpriset

Diagram 5:6

Medelpris av överkläder för damer
i olika åldrar i tre inkomstklasser

lin-log-skala

(diagram 5:6). Vi finner nämligen att de kläder kvinnan köper kostar motsvarande mindre. Detta får vi naturligtvis inte tolka så som om kvinnorna väljer i lägre prislägen än männen för samma varor. Förhållandet bör i stället främst ses som orsakat av att de plagg för kvinnor som här ingår ligger lägre i prishänseende än plaggen för män. För övrigt utvecklar sig dock medelpriset för män och kvinnor tämligen lika.

Efter denna genomgång av budgetmaterialets resultat vad avser konfektionsgruppen i sin helhet skall vi nu något närmare betrakta de enskilda posterna. Det är då klart att vi inte på samma sätt som tidigare kan specificera vårt material. Orsaken härtill är att inkö-

pen i flera fall är så infrekventa att budgetundersökningens stickprov inte har varit tillräckligt stort för att "rättvist" täcka in dem.

Kappor och rockar

Vi skall först se på gruppen vinterrockar, sommarrockar, regnplagg o.dyl. för herrar och damer. Årsinköp per person framgår av följande tablå:

<u>Ålder/ inkomst- klass</u>	<u>Genomsnittligt årsinköp i kronor</u>					
	<u>Herr</u>			<u>Dam</u>		
	I	II	III	I	II	III
7-14	7	9	40	25	50	80
15-24	22	40	54	28	32	230
25-44	12	40	66	5	50	150
45-64	5	58	90	12	60	100

För herrarnas årsinköp ansluter sig denna bild väl till den allmänna konsumtionsbilden; tonårsgruppen (utom i lägsta inkomstklassen) spelar ingalunda någon central roll vad avser storleken av årsinköpen. När det gäller damsidan är bilden densamma med ett undantag: I den högsta inkomstklassen finner vi en stark koncentration av årsinköpet i vår tonårsgrupp, och även i åldern 25-44 år är årsutläggen väsentligt högre än för männen. Vi skulle alltså kunna säga oss att vi här funnit viss täckning för klichéen "den unga, köpkraftiga, svenskan av idag".

Om vi även ser på inköpsfrekvensen och uttrycker den i antal köp per år (i stället för som tidigare inköpsfrekvens per månad) får vi följande uppställning:

<u>Ålder/ inkomst- klass</u>	<u>Antal köp per år</u>					
	<u>Herr</u>			<u>Dam</u>		
	I	II	III	I	II	III
7-14	0,27	0,31	0,73	0,60	0,96	1,32
15-24	0,24	0,46	0,86	0,42	0,48	1,92
25-44	0,24	0,47	0,61	0,36	0,60	1,44
45-64	0,10	0,60	0,82	0,19	0,72	1,13

Inköpsfrekvensen uttryckt i antal köp per år, ser ut på följande sätt:

<u>Ålder/ inkomst- klass</u>	<u>Herr</u>			<u>Dam</u>		
	I	II	III	I	II	III
0-6	1,32	2,52	2,64	0,84	1,80	1,92
7-14	1,80	2,76	3,60	1,20	2,04	3,60
15-24	1,32	2,04	2,16	0,60	0,84	0,72
25-44	0,48	1,68	1,92	0,24	0,48	0,72
45-64	0,36	1,44	1,80	-	0,16	0,24

Om vi först ser på herrsidan finner vi att skillnaden mellan de två högsta inkomstklasserna vad avser inköpsfrekvens är mycket måttlig. Den mera accentuerade skillnaden i årsinköp säger oss alltså att differensen är av "kvalitativ" natur, dvs. män i den högsta inkomstklassen köper dyrare plagg. Någon "tonårseffekt" av betydelse har vi som förut svårt att pressa ur vårt material, däremot högre inköpsfrekvenser för "slitåldrarna" 7-14. Den lägsta inkomstklassen avviker betydligt från nämnda tendenser. Dels är denna grupp beklädesinköp högst avsevärt lägre än de andras, dels finner vi även här att tonårsgrupperna avviker på ett avgörande sätt både vad avser inköpsfrekvens och årsinköp från övriga åldrar.

Damernas utgifter ligger för dessa varor på i genomsnitt blygsammare nivå än männens. Samma sakförhållande präglar också inköpsfrekvensen. I bägge avseenden är skillnaden mellan de två högsta inkomstklasserna ringa jämfört med de två lägsta. Vi noterar att ålders inverkan för kvinnor emellertid är påtaglig i alla inkomstklasser i så måtto att gruppen 7-14 ligger betydligt över andra åldersgrupper. I den högsta inkomstklassen ligger årsinköpen för flickor till och med högre än för pojkar, medan inköpsfrekvensen är lika stor. Detta är på damsidan uppenbarligen klädesplagg som alltjämt främst används i yngre åldrar. Att det föreligger stora skillnader mellan män och kvinnor vad avser inköpsbeloppens storlek bör ju inte förvåna - kostymer och den största delen av jack- och byxkonsumtionen bör ju rimligtvis falla på herrsidan.

Klänningar och kjolar

Vi skall slutligen se även på klänningar och kjolar. De genomsnittliga årsutläggerna i kronor fördelar sig på följande sätt:

<u>Ålder/ inkomst- klass</u>	I	II	III
7-14	14	39	43
15-24	64	66	155
25-44	42	88	180
45-64	29	43	74

Vi konstaterar att även denna bild stämmer väl överens med de tendenser vi förut noterat. Dock ser vi att ^{vi} för denna grupp har en speciellt stark inkomstkänslighet genom alla tre inkomstklasserna. Någon påtaglig ålderseffekt i den meningen att tonårsgruppen skulle avvika i "positiv riktning" från andra åldrar kan ej noteras i de två högsta inkomstlägena. Däremot är den ytterst märkbar i den lägsta klassen där vi antecknar samma årsinköp som i den mellersta klassen.

Inköpsfrekvensen erbjuder emellertid som synes en annan bild än vi varit vana:

<u>Ålder/ inkomst- klass</u>	I	II	III
7-14	0,48	1,32	1,56
15-24	1,79	2,10	3,06
25-44	1,20	2,22	3,60
45-64	1,19	1,56	3,12

Den bild vi förut funnit hade ett maximum i åldern 7-14 år samt därefter en successiv nedgång; vi kan för klänningar konstatera, att nämnda åldersklass innehar den lägsta inköpsfrekvensen. I stället finner vi inköpsfrekvenser om 2 à 3 plagg per år från tonåren och uppåt. En betydande inkomstkänslighet syns föreligga både kvantitativt och kvalitativt.

Vi har sålunda med denna genomgång kunnat konstatera att vissa huvuddrag är tämligen lika genom delposterna men även att vi har icke obetydliga avvikelser. Dessa visar en aktningsvärd förmåga att "taga ut varandra" så att totalbilden blir mera regelbunden än ett isolerat studium av de enskilda beklädnadsposterna ger vid handen. Detta tyder på att det finns skäl betrakta hela sektorn som starkt inbördes beroende.

Vi kan också konstatera att ålderns betydelse för utgiften för ytterkonfektion inte bör överdrivas bland de högre inkomsttagarna, och detta i alldeles särskilt hög grad när det gäller män. Detta resultat är notabelt då vi vet att studiet av en del andra beklädnadsvaror visat att åldern är en viktig bestämningsfaktor. Sålunda har det uppmärksamats att ungdomens beklädnadsvanor för artiklar av typ skjortor, strumpor, hattar, handskar, skor etc. på ett avgörande sätt avviker från de äldres i form av betydligt högre genomsnittsutgifter.

I den lägsta inkomstklassen har vi dock funnit en klar ålders-effekt. Detta tors vi tolka så att tonårsgruppen, oavsett inkomst, utgör en homogenare grupp än den äldre befolkningen, vilket medför att ungdomar i den lägsta inkomstklassen mera "följer" mönstret i de högre inkomstklasserna.

Att medelpriset är så konstant noterar vi som ytterligare en intressant faktor. Det är tydligen så att man vid stigande ålder antingen inte vill (eller kan?) sänka sin klädesstandard genom att köpa sämre (billigare) varor utan det blir i stället så att man genom att sänka inköpsfrekvensen anpassar sig efter sin plånbok. Här kan vi dock notera en viss olikhet mellan könen. Det är tydligen så

att kvinnorna i betydligt högre grad än männen minskar sin konsumtion i högre åldrar genom en betydande minskning av inköpsfrekvensen.

Marknadsstorlek

Som sista led i behandlingen av budgetundersökningen skall vi beräkna de utgiftsbelopp som gäller på "riksnivå", nämligen genom att multiplicera våra genomsnittssiffror med motsvarande totalbefolkning. Nedan visar vi först befolkningens fördelning efter kön på olika åldrar och inkomstklasser.

<u>Ålder</u>	<u>Befolkningsandel i procent</u>					
	<u>Män</u>			<u>Kvinnor</u>		
	I	II	III	I	II	III
0-6	11	11	8	11	10	7
7-14	20	13	10	17	15	9
15-24	11	12	11	10	13	14
25-44	22	30	34	25	28	33
45-64	22	24	32	24	25	29
65-	14	10	5	13	9	8
Summa	100	100	100	100	100	100

	<u>Antal i procent</u>		Total befolkning, män 3,5 milj. kvinnor 3,6 milj. Summa 7,1 ^x milj.
	<u>Män</u>	<u>Kvinnor</u>	
I	41	I 38	
II	35	II 37	
III	<u>24</u>	III <u>25</u>	
	100	100	

Vi konstaterar att inkomstklass I och II båda omfattar inemot 40 procent och klass III knappt 25 procent. Vi ser att åldersgruppen 25-44 har den relativt största befolkningsandelen, även om skillnaden mellan denna och åldersklassen 45-64 inte är särskilt stor. Tonårsgruppen utgör endast cirka 10 procent av totalen. Slutligen noteras att könen ej märkbart skiljer sig vad avser den procentuella fördelningen på ålder och inkomst (vilket nära sammanhänger med den princip vi valt för inkomstberäkningen).

Som framgår av tabellbilaga D utgjorde konsumtionen av här berörda överkläder år 1958 ungefär 1,1 miljard kronor, ett belopp som fördelade sig relativt jämnt på bägge könen. Vi noterar vidare som

x) 7,1 milj. invånare svarar mot medelfolkmängden 1958 exklusive anstaltsfolkmängd (dvs. personer på ålderdomshem, ungdomsvårdskolor, fängelser etc. samt värnpliktiga som gjorde sin första tjänstgöring)

ett viktigt resultat att den högsta inkomstklassen trots den lägre befolkningsandelen (cirka 25 procent) svarar för cirka 50 procent av konsumtionen och detta hos både män och kvinnor. En ytterligare anmärkningsvärd faktor tillkommer om vi betraktar materialet med avseende på ålder. En blick på tabellen säger oss nämligen att tonårsgruppens konsumtion utgör en blygsam del av totalen - endast cirka 15 procent. Som vi tidigare noterat är ungdomsdominansen för de typer av varor vi här behandlar betydligt överdriven. Det är alltså viktigt (t.ex. för varuutformning och reklam) att fastslå, att den överväldigande delen av konsumtionen faller på äldre åldersklasser, främst gruppen 25-44 år. Endast för herrar i den lägsta inkomstklassen noteras ett undantag, där ligger koncentrationen vid 7-14 år. För sistnämnda åldersgrupp kan det ytterligare förtjänas omnämnas att konsumtionen, i motsats till andra åldrar inte skiljer sig nämnvärt för olika inkomstklasser.

På tabellbilagan D redovisas konsumtionen också uppdelad på de olika delposterna. På grund av materialets statistiska svagheter har vi gjort den inskränkningen att konsumtionen inte fördelas efter ålder och inkomst samtidigt.

Det enda som kan behöva särskilt kommenteras är att de cirka 80 miljoner kronor som skiljer den totala konsumtionen för herrar och damer åt helt faller på ytterplagg; herrarnas konsumtion härav utgör endast ungefär 60 procent av damernas.

I tabellbilagan E redovisas konsumtionen av överkläder i löpande priser för 1949-60, uppdelat på de olika plaggen. Det är dessa siffror som legat till grund för vår behandling i föregående kapitel. I följande tabell gör vi en jämförelse mellan tidsseriematerialets och budgetmaterialets uppskattningar för överklädeskonsumtionen år 1958.

Konsumtion av överkläder 1958 (mkr)

	Budgetmaterialet	Tidsseriematerialet	Differens
Överrockar	116	102	+ 14
Kappor	199	246	- 47
Kostymer, blaxers, jackor, byxor (herrar)	409	444	- 35
Dräkter, jackor, byxor (damer)	142	156	- 14
Klänningar och kjolar	260	220	+ 40
Totalt	1 126	1 168	- 42

Vi ser att totalnivån är så gott som identisk (skillnaden är 4 procent), medan vi på damsidan finner vissa diskrepanser. Enligt allmän uppfattning ger budgetundersökningens siffror för de större beklädnadsvarorna en tämligen god uppskattning av den "verkliga" nivån. Det rör sig om sådana relativt dyra sällanköpsvaror som inte så lätt "glömmas bort" vid intervjutillfällena. Vi noterar således att tidsseriematerialet totalt sett stämmer väl med denna nivå. Avvikelserna för delposterna kan i enlighet härmed förmodas bero på brister i tidsseriematerialet, såsom bristande information om lager, detaljhandelspålägg etc. För klänningar, som visar stor underskattning, kan ytterligare noteras dels att klänningar av trikå ej ingår i tids-serien (trikåindustrin redovisar ej dessa separat), dels att antalet småtillverkare just på klänningsområdet kan vara större än för den tyngre konfektionen (och nämnda produktion ej kommer med i industri-statistiken).

Vi kan sammanfatta budgetundersökningens viktigaste resultat ungefär på följande sätt:

Inkomsten är, som vi väntade oss, en viktig bestämningsfaktor för konsumtionen av överplagg så tillvida att högre inkomster medför både flera och i allmänhet också dyrare köp. Dock är det viktigt att notera att skillnaden mellan de två högsta inkomstklasserna är mindre, för män betydligt mindre, än mellan de två lägsta. Om vi tolkar budgetundersökningens utsago så att med stigande inkomst också inköpen av överkläder ökar, så bör här tilläggas den observationen att - i varje fall beträffande män - det tycks finnas en inkomst vid vilken inköpen stabiliseras, och att denna inkomst sannolikt ligger lägre vad beträffar inköpsfrekvensen än inköpsvärdet.

Ålderns inverkan var ingalunda så enkel och genomgående som vi inledningsvis schematiskt antog. När det gäller årsinköpet konstaterade vi att det sker tämligen oberoende av ålder (fr.o.m. 15-24-årsklassen) i de två högsta inkomstklasserna, och endast i den lägsta kunde vi konstatera en kraftig variation mellan åldrarna. Blott tonårsgruppen uppehöll här en jämförelsevis hög konsumtion.

6. Analys av överkläderskonsumtionen

Vi skall i detta kapitel taga som vår uppgift att söka förklara varför konsumtionen av överkläder har utvecklats på i föregående kapitel beskrivet sätt. Traditionellt och erfarenhetsmässigt har man vid bestämning av efterfrågan eller konsumtionen av en vara eller varugrupp koncentrerat sig på effekten av förändringar i inkomst och pris. Vi har i kapitlet om budgetundersökning en redan diskuterat inkomstens inverkan på konsumtionen; vi skall här endast något vidga den bakgrunden samt utvidga diskussionen till prissidan.

Grovt schematiskt kan vi uttrycka oss sålunda¹⁾: Utgångspunkten för den grundläggande konsumtionsteorin är den enskilde konsumenten. Hans preferenser, eller tycke och smak, antas vara stabila. Hela individens inkomst anses gå till konsumtion, dvs. man bortser från sparandet. För sin inkomst kan konsumenten köpa varor och tjänster, och han anses bland alla tänkbara kombinationer välja den som ger honom den högsta nyttan eller behovstillfredsställelsen. Med ett givet preferenssystem, vilket förutsatts, kommer konsumtionsinriktningen då att vara bestämd av inkomsten och priserna, eller rättare sagt realinkomsten och de reala (relativa) priserna. Vi antar nu att konsumentens inkomst stiger, men att priserna på varor och tjänster förblir oförändrade. Detta innebär en realinkomstökning som ger konsumenten möjligheter att öka sin konsumtion. Hur konsumenten beter sig vid inkomstförändringen beror som sagt helt på hans preferenssystems utseende, och hur marknaden i dess helhet påverkas beror på summan av de enskilda konsumenternas reaktioner. Benägenheten att vid inkomstförändringar öka eller minska konsumtionen av olika varor och tjänster brukar benämnas inkomstelasticitet.

Med en varas inkomstelasticitet menas då kvoten mellan den procentuella ökningen i konsumtionen av varan i fråga och inkomstökningens procentuella storlek. Om t.ex. konsumenten får en inkomstökning på en procent och då ökar sin konsumtion av en viss vara med 0,4 procent, säges inkomstelasticiteten vara 0,4. En vara med inkomstelasticitet på 1,0 bibehåller således sin andel av samtliga utgifter - den ökar och minskar proportionellt till inkomsten. Man brukar också säga att inkomstelasticiteten är låg om den är mindre än 1,0 och hög om den är större än 1,0.

Låt oss omvänt tänka oss att priset på en vara stiger medan inkomsten är oförändrad. Detta betyder att realinkomsten sjunker,

1) Framställningen följer Bentzel et al.: Den privata konsumtionen i Sverige 1931-65, IUI, Sthlm 1957.

då ju vår konsument inte längre kan köpa samma kvantitet av varan och andra varor som tidigare (med givet preferenssystem). Vi har också fått en förskjutning av prisrelationerna, något som gör att konsumentens avvägningsproblem kommer i en annan dager än förut. Den förra av dessa förändringar brukar benämnas inkomsteffekt, den senare substitutionseffekt.

I analogi med begreppet inkomstelasticitet definierar man begreppet priselasticitet som kvoten mellan å ena sidan den procentuella ändringen i efterfrågan på varan som följer av en ändring i varans (relativa) pris och å andra sidan denna prisändrings procentuella storlek. Då höjning av en varas pris vanligen minskar efterfrågan på densamma blir elasticiteten normalt negativ. Om således en prishöjning på 1 procent leder till en efterfrågeminskning på 0,4 procent säges priselasticiteten för varan vara $-0,4$.

Priskänsligheten för olika varor varierar med varans "oundgänglighet", möjligheten att göra prisjämförelser, men framför allt med möjligheterna till substitution, dvs. att ersätta varan med en annan. I sistnämnda fall talar man om korselasticitet. Typexemplet brukar vara smör och margarin. Om för en konsument en enprocentig ökning i smörpriset leder till en ökning i margarinkonsumtionen på 0,5 procent, säges detta innebära att margarinefterfrågans korselasticitet med avseende på smörpriset är 0,5. En vara kan således förväntas bli påverkad både av förändringar i dess eget pris (i förhållande till den allmänna pristrenden) och av prisförändringar beträffande annan närliggande vara.

En rimlig fråga uppställer sig efter denna genomgång av inkomsters och prisers inverkan på efterfrågan, nämligen om dessa två faktorer verkligen räcker till för att förklara verkligheten. Man har vid de konsumtionsundersökningar som gjorts i Sverige och andra länder funnit, att man kommer förvånande långt med dessa två, relativt lätt mätbara faktorer. Vidare innebär resonemanget inte att man bortser från att andra faktorer kan vara verksamma. Många sådana (t.ex. ökad skolbildning, större geografisk rörlighet) har under den tid det här är frågan om varit så knutna till den samtidigt pågående inkomstökningen att man inte kan avgöra vad som därvid varit orsak och verkan. I det ovan refererade resonemanget har dessa faktorer eventuella inverkan "inkorporerats" i inkomsteffekten, vilket medför en del svårigheter då man kommer till prognosproblemet.

I föreliggande undersökning har vårt primära mål inte varit att betrakta överkläder i dess helhet utan att splittra upp varugruppen dels på plaggtypen och dels på materialgrupper (ylle och övriga). Detta senare har skett med den föreställningen för ögonen att fibrerna (materialen) är konkurrerande, och att det för varje plaggtyp föreligger ett nära substitutionsförhållande dem emellan (eller annorlunda uttryckt att korselasticiteten mellan plagg av ylle och av övriga material torde vara hög).

Det är emot denna bakgrund vi nu presenterar materialet om överkläderskonsumtionen i en serie diagram. På grund av den relativt korta bakgrundsperioden (12 år) och den vikt vi fäster vid substitutionsfrågan har en formell (matematisk) analys inte genomgående lagts till grund; vår framställning i detta avsnitt ges formen av en verbal diskussion till illustrerande diagram och tabeller.

Inkomsteffekten

För vart och ett av de tolv åren 1949-60 har vi sålunda en beräkning av per capita-konsumtionen av överkläder, fördelad på plagg och materialslag (och uttryckt som volymindex 1949 = 100). För vart och ett av åren har vi också beräkningar om (real-)inkomstens storlek (uttryckt per capita och som index 1949 = 100)¹). Dessa serier har lagts in i en rad (logaritmiska) diagram, och ett eventuellt samband dem emellan yttrar sig på så sätt, att "punkterna" tenderar att samla sig enligt ett mönster. Detta har vi i diagrammen uttryckt på enklaste sätt, nämligen genom att lägga in den räta linje som kan tänkas utgöra en "utjämningslinje" för de särskilda årsvärdena. Linjens lutning är ett uttryck för inkomstelasticiteten.

Om vi nu först ser på diagram 6:1, där konsumtionen av ylleöverkläder (för herr och dam) finns inritad, så kan vi svårigen lägga in en rät linje med någon pretention på att ange ett inkomstsamband; punkterna förefaller nästan slumpvis strödda över diagrammet. Detta antyder att om det finns en positiv inkomsteffekt, så har denna blivit "störd" av någon betydelsefull annan faktor. Vad vi i detta diagram tills vidare endast antecknat är de tre "vilsekomna" åren i diagrammets nedre högre hörn; de representerar 1958-60.

Diagram 6:2 ger motsvarande bild för överkläderskonsumtionen av andra material än ylle. Där bör vi nu akta oss för att draga några förhastade slutsatser. Visserligen är anpassningen till linjen utomordentligt god och lutningen antyder en inkomstelasticitet på cirka 1/ För grundmaterialet härtill se tabellbilagorna A, B och E

6, men att tillskriva inkomsten denna inverkan på konsumtionen av överkläder vore vid närmare eftertanke närmast en orimlighet. Vi blir även här tvungna att söka en förklaring vid sidan av inkomstökningen, nämligen i förhållandet att det här delvis är fråga om nya varor på marknaden.

Diagram 6:1 Konsumtionens av överkläder, ylle, herr och dam, samband med inkomsten 1949-60

log-log-skala

Index: Konsumtionen av överkläder per capita

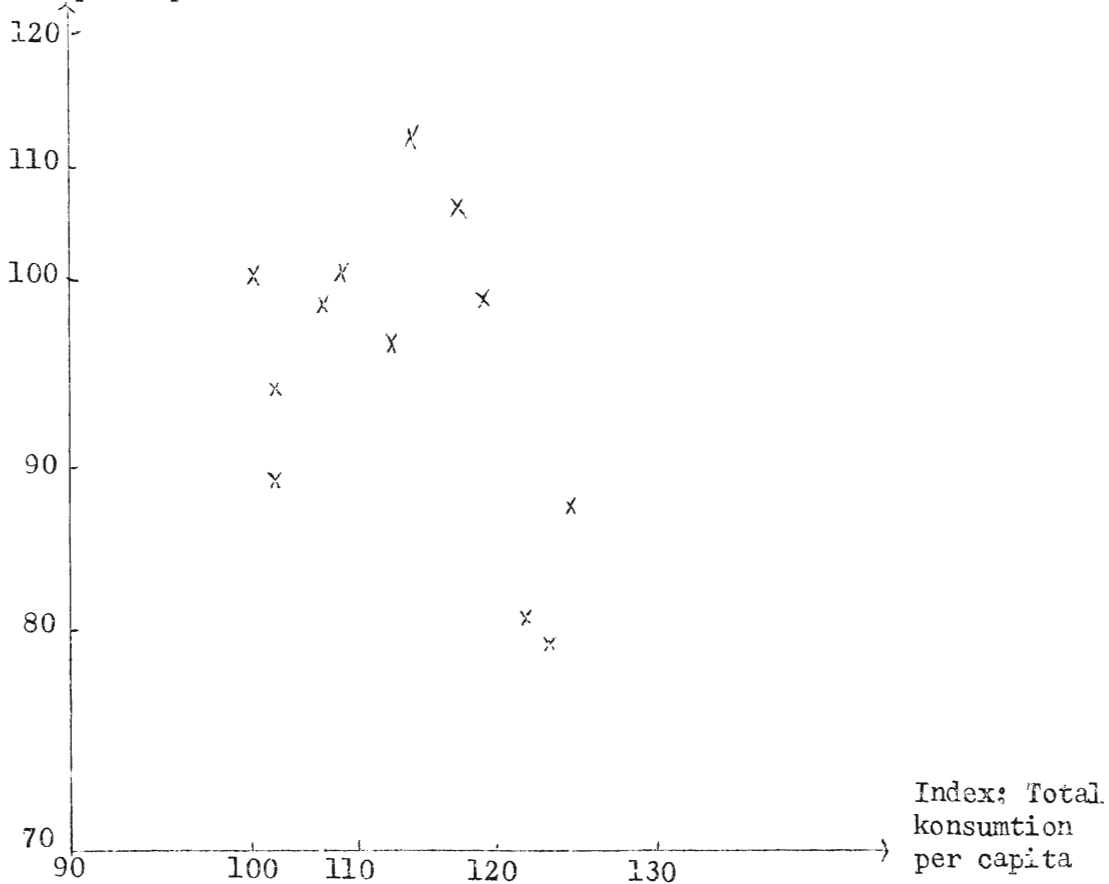
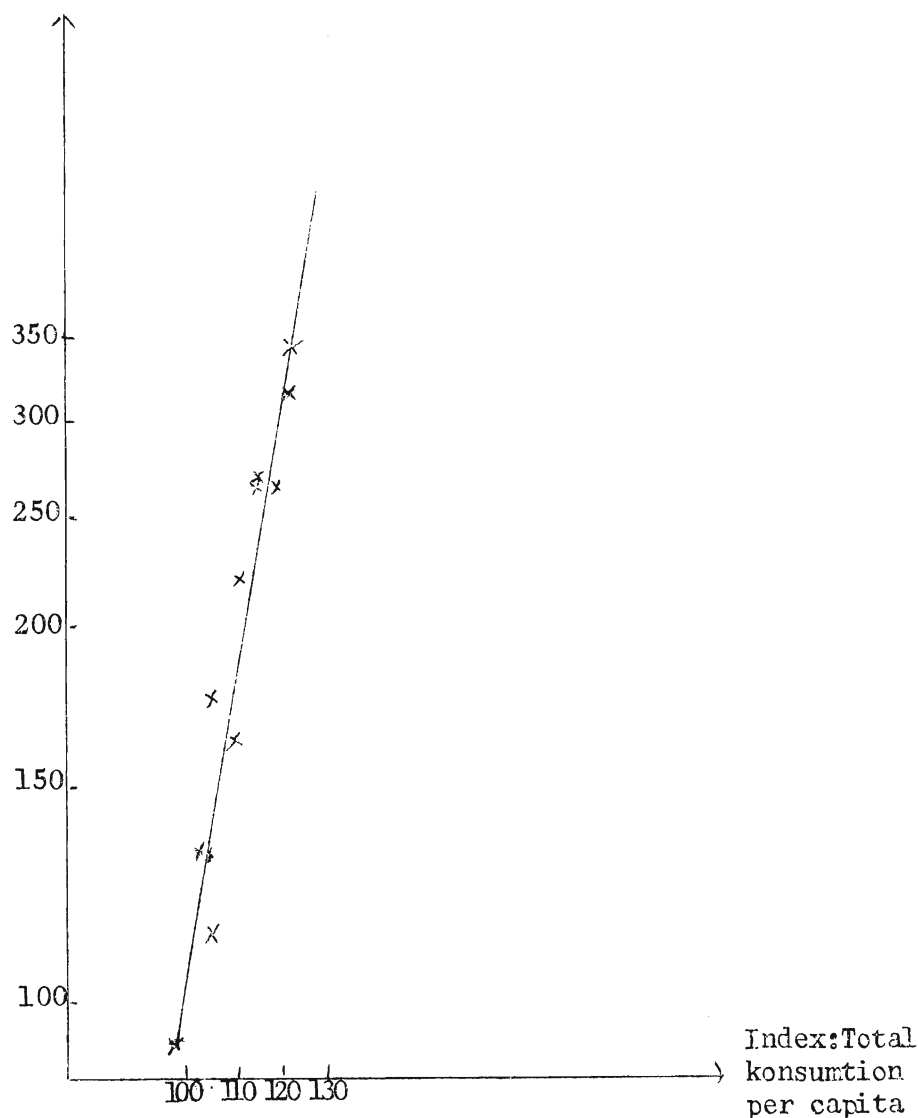

Diagram 6:2 Konsumtionens av överkläder, bomull och andra, herr och dam, samband med inkomsten, 1949-60

log-log-skala

Index: Konsumtionen
av överkläder per
capita

Låt oss emellertid först se på ytterligare några diagram i syfte att fastställa huruvida det finns någon skillnad i förevarande avseende mellan könen. På diagram 6:3 och 6:4 visas överkläderskonsumtionen för herr respektive dam, oavsett material. Även om anpassningen ej heller här är god, ger det oss dock den bestämda uppfattningen att inkomstelasticiteten verkar vara betydligt högre för kvinnor än för män. Så noterar vi också att de tre senaste åren ligger "bättre till," och att 1960 - både för herr och dam - ligger vid "utjämningslinjen". Approximativt skulle vi kunna ange en "inkomstelasticitet" på cirka 0,6 för män och 1,2 för kvinnor.¹⁾ I kapitel 3 påpe-

1) Enligt en beräkning med modellen $\log x = a + E \cdot \log y$, där x är konsumtion av överkläder och y den totala konsumtionen, både uttryckt per capita och som index 1949=100.

kades att konsumtionen för herr och dam även med hänsyn taget till olika beklädnadsmaterial utvecklats olika. Vi skulle nu vara benägna säga att en faktor av betydelse därvidlag varit ett högre inkomstberoende för plaggen på damsidan.

Diagram 6:3 Konsumtionens av överkläder, herr, samband med inkomsten, 1949-60

log-log-skala

Index:

Konsumtion av överkläder per capita

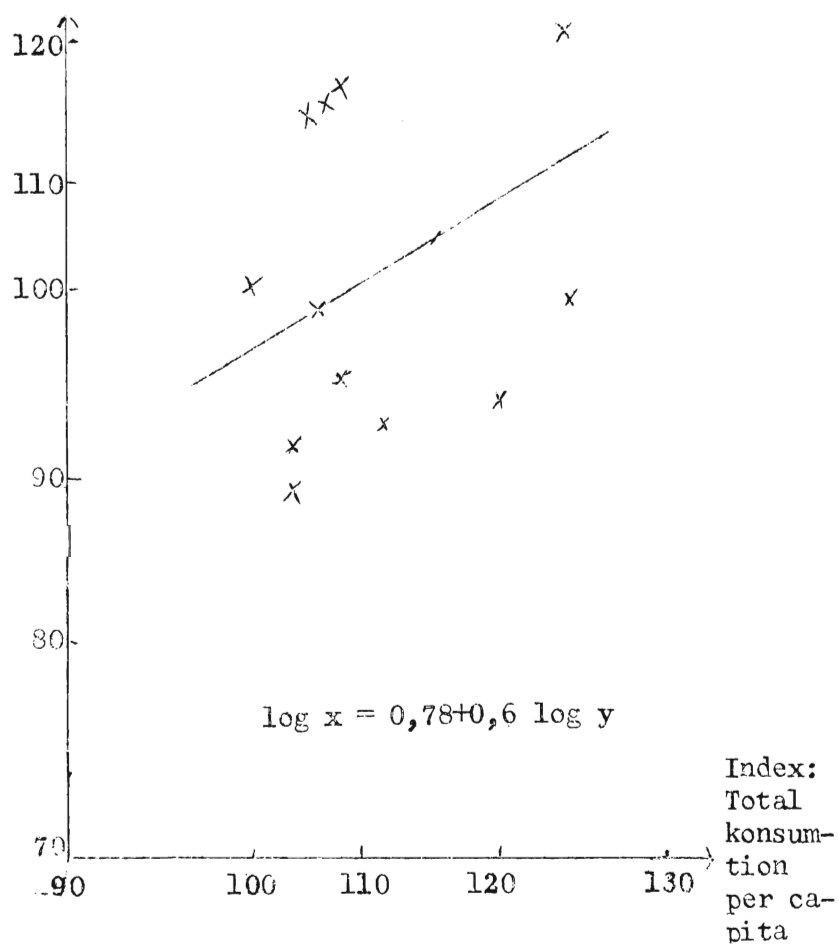
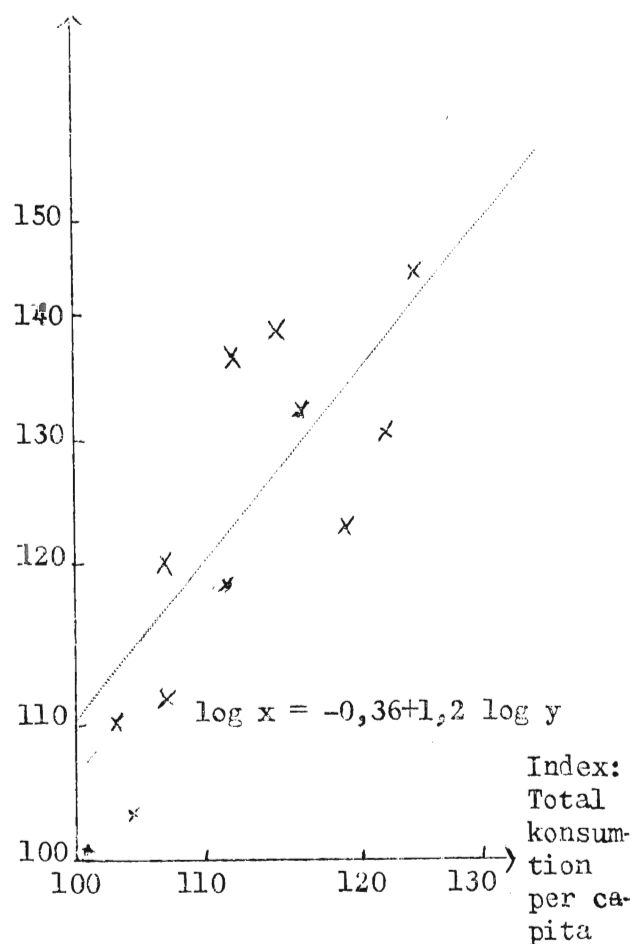

Diagram 6:4 Konsumtionens av överkläder, dam, samband med inkomsten, 1949-60

log-log-skala

Index:

Konsumtion av överkläder per capita

Återstår då för oss att se hur skillnaden uppstått. I diagrammen 6:5-6:8 har vi delat upp herr- respektive damkläderskonsumtionen på ylle respektive övriga material. Som vi ser av diagrammen 6:5 och 6:6 om konsumtionen av överkläder av annat än ylle är inkomstsambandet högt och praktiskt taget lika för män och kvinnor. Följaktligen ligger skillnaden i yllekonsumtionen.

Diagram 6:5 Konsumtionen av överkläder, herr, bomull och andra, samband med inkomsten, 1949-60

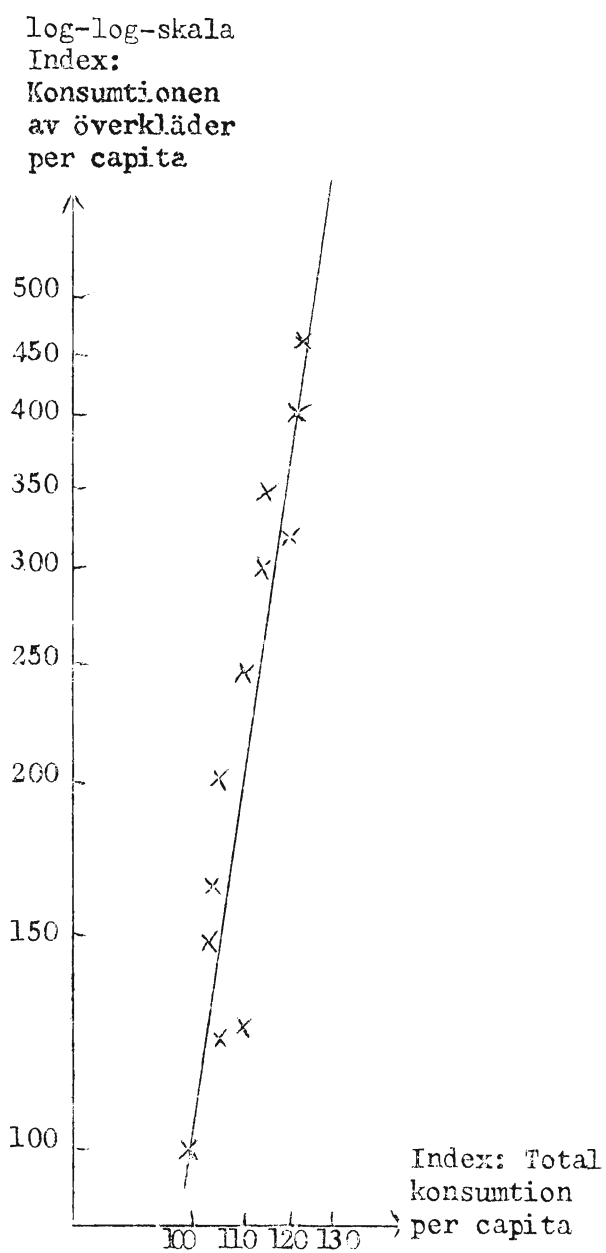
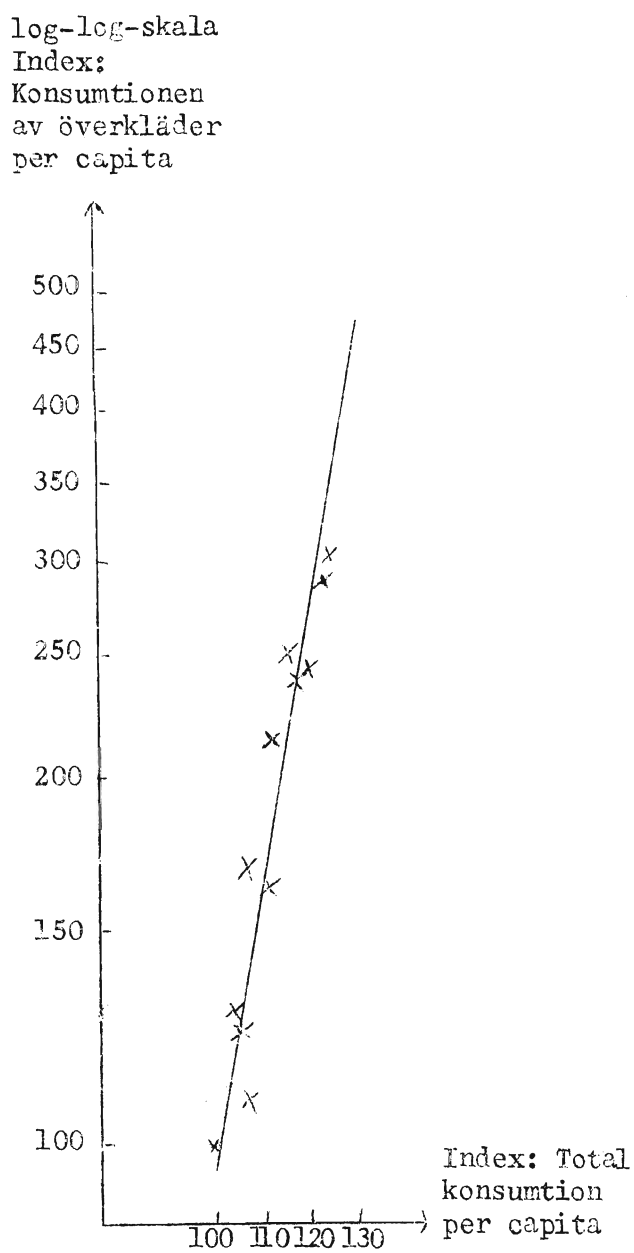

Diagram 6:6 Konsumtionen av överkläder, dam, bomull och andra, samband med inkomsten, 1949-60

Om vi bortser från 1958-60 finner vi att diagram 6:7 och 6:8 ger ett visst belägg härpå.

Diagram 6:7 Konsumtionen av överkläder, herr, ylle, samband med inkomsten, 1949-60

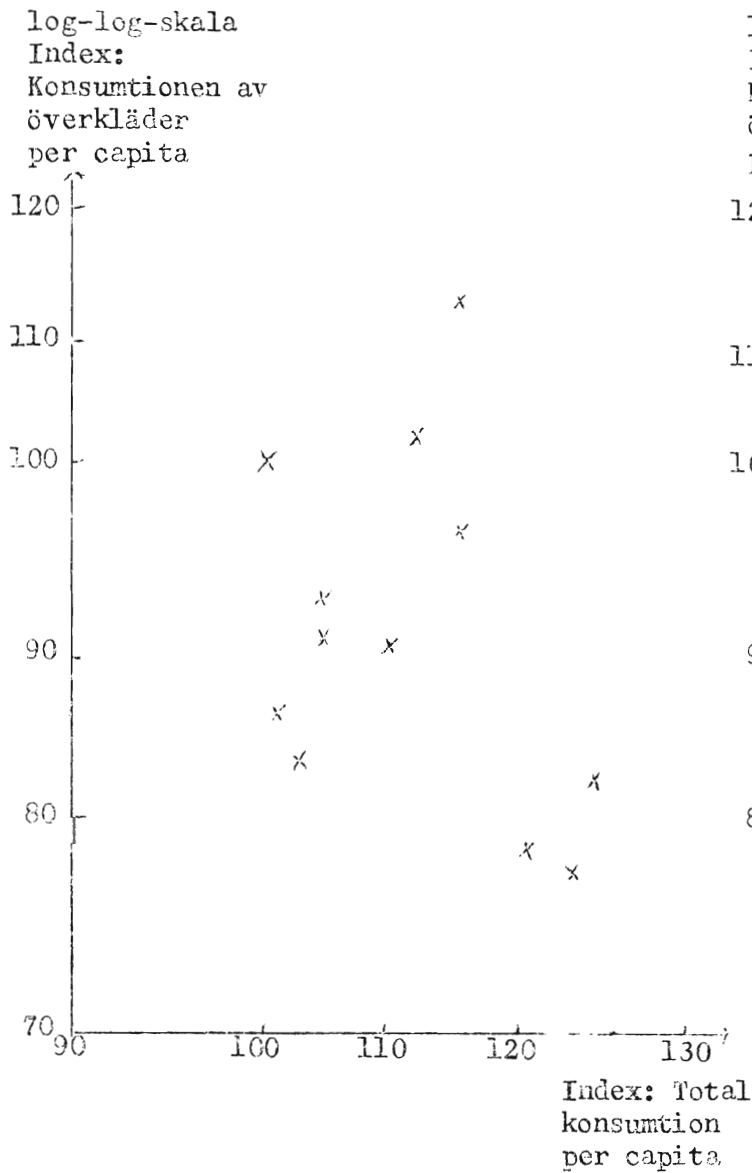
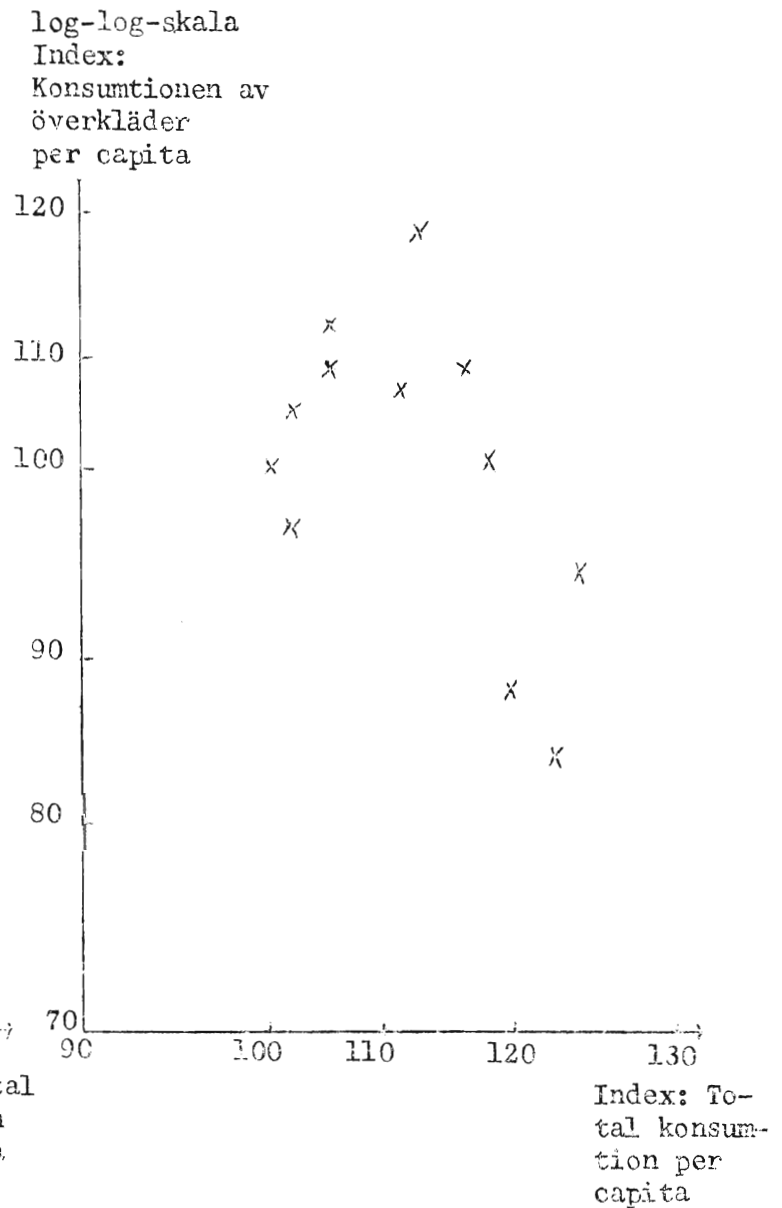

Diagram 6:8 Konsumtionen av överkläder, dam, ylle, samband med inkomsten, 1949-60

Priseffekten

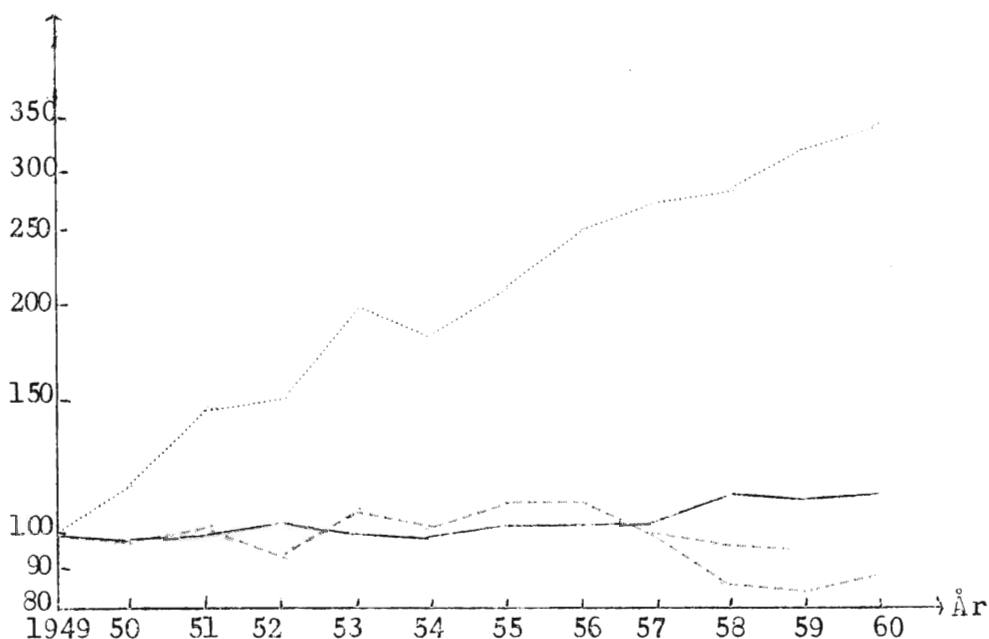
Nu måste vi emellertid fråga oss hur prisutvecklingen påverkat denna bild. Stora förändringar på prissidan skulle kunna rycka undan grunden för den tentativa tolkningen ovan. Om priset på överkläder under perioden ökat mindre än övriga konsumtionsvaror, så måste ju - enligt vad vi noterat - en del av konsumtionsökningen tillskrivas denna "prisförbättring". Om det vidare vore så att ylleöverkläder skulle ha fördyrats påtagligt under perioden i förhållande till övriga material skulle detta förhållande kunna anföras som förklaring till övriga materialets uppgång på yllets bekostnad - vi förutsatte ju en hög korselasticitet.

Vårt förfaringssätt är här att jämföra konsumentprisindex för yllegruppen med gruppen bomull och andra och mot detta ställa den kvantitativa utvecklingen för respektive grupper. Detta har skett i diagram 6:9.

Diagram 6:9 Överkläderskonsumtion och överkläderspriser, 1949-60

lin-log-skala
Index 1949=100

— = prisindex ylle div. med prisindex bomull o.a.
- - - = kvantitetsindex (ylle)
..... = kvantitetsindex (bomull och andra)

Men i detta sammanhang är vi inte bara intresserade av priserna för överkläder utan också av hur dessa förhåller sig till den allmänna prisnivån. En sådan jämförelse framgår av tabell 6:10.

Tabell 6:10 Konsumentprisutveckling 1949-60

År	Hela konsumtionen	Överkläder av bomull o.a.	Överkläder av ylle
1949	100	100	100
50	101	103	102
51	117	117	117
52	126	122	127
53	127	120	121
54	128	117	116
55	131	110	114
56	137	110	115
57	141	117	122
58	146	119	134
59	146	120	133
60	151	125	140

Det bör noteras att angivna prisindex gäller grupperna som helhet. Vi kan inte med säkerhet uttala oss om huruvida prisutvecklingen för de olika plaggtyperna därinom varit densamma. Orsaken härtill är den grundläggande tekniken bakom uppbyggandet av konsumentprisindex som tidigare behandlats, nämligen att man undersöker s.k. representantvaror.

Om vi nu återvänder till diagram 6:9 och tabell 6:10 ser vi att prisindex för ylle och övriga material under större delen av perioden varit slående lika; kvoten dem emellan är praktiskt taget oförändrad. 1958 skedde dock en plötslig förändring. Medan index för ylle steg med 12 enheter steg de andra bara med 2 enheter. Under 1959 och 1960 stabiliserade sig den nya relationen. Efterfrågan på varor av bomull och andra tycks inte ha reagerat nämnvärt på prisförskjutningen, men däremot sjönk kvantiteten av ylle starkt 1958, varefter den varit praktiskt taget oförändrad. Minskningen på yllesidan satte emellertid in redan 1957 och före den nämnda prisförskjutningen. Det är därför synnerligen tveksamt om man bör knyta nedgången helt till denna pridfaktor.

Betraktar vi prisrelationerna i förhållande till den allmänna konsumentprisnivån (tabell 6:10) noterar vi för yllesidan en priseftersläpning fram till 1957. Även om priselasticiteten för dessa plagg är tämligen låg bör prisutvecklingen under denna tid ha utgjort en viss allmän efterfrågestimulans; en del av de i diagrammen 6:3 och 6:4 noterade elasticiteterna bör således uppfattas som pridfekter. I stark motsats härtill står prisutvecklingen från 1957 (yllepriserna ökade med över 20 procent mot den allmänna prisnivåns 10 procent), och i enlighet med det föregående har detta haft en ogynnsam effekt på efterfrågan. För överkläder av bomull och andra har under hela perioden prisutvecklingen varit "gynnsam", och vi har således att där räkna med ett positivt inflytande från prissidan. Lika lite som beträffande inkomsten är vi dock beredda att betrakta prisutvecklingen såsom tillräcklig förklaring för den starka expansionen för bomullsgruppen.

Vi kan sammanfatta det hittills förda resonemanget på följande sätt: Vårt försök att förklara efterfrågan på överkläder enbart med hänvisande till inkomst och relativa priser har ingalunda lyckats. För varugrupperna herr respektive dam var för sig och utan hänsyn till material förefaller - som vi noterat - inkomstsambandet tämligen gott, och även om en del av konsumtionsökningen tillskrivs pridfaktorn så tyder beräkningarna på en kvarstående inkomstelasticitet som vad volymen beträffar ligger kring 0,5 för herröverkläder och ett stycke över 1,0 för motsvarande damplagg.

Men vi konstaterade för yllekläder att anpassningen var mycket dålig. För överkläder av annat material än ylle fann vi dock ett utmärkt inkomstsamband, men där hävdar vi, hittills utan närmare motivering, att det inte är ett rent inkomst-pris-samband det är frågan om. Vad korselasticiteten slutligen beträffar har prisutvecklingen för ylle och den konkurrerande gruppen varit för lika för att man skall våga uttala sig närmare därom, dock att händelseutvecklingen 1958 talar för dess förefintlighet. Då vi jämförde konsumentprisindex för hela konsumtionen med index för överkläder noterade vi ett intressant utvecklingsdrag. Vi fann en prisutveckling för överkläder som varit starkt eftersläpande i förhållande till prisnivån i dess helhet. Detta betyder att man kunnat vänta sig att den allmänna prisutvecklingen hade gynnat en tillväxt inom hela konfektionssektorn. Likväl har detta enbart skett för gruppen bomull och andra. I kapitel 4 omnämndes att man under perioden 1949-60 kunde tala om en betydande kvalitetsförbättring. Vi kan sålunda med hänvisning till denna prisutveckling säga, att den relativa prissänkningen i yllesektorn inte har tagits ut av konsumenten i form av kvantitets- utan som en kvalitetsökning.

Plaggantal

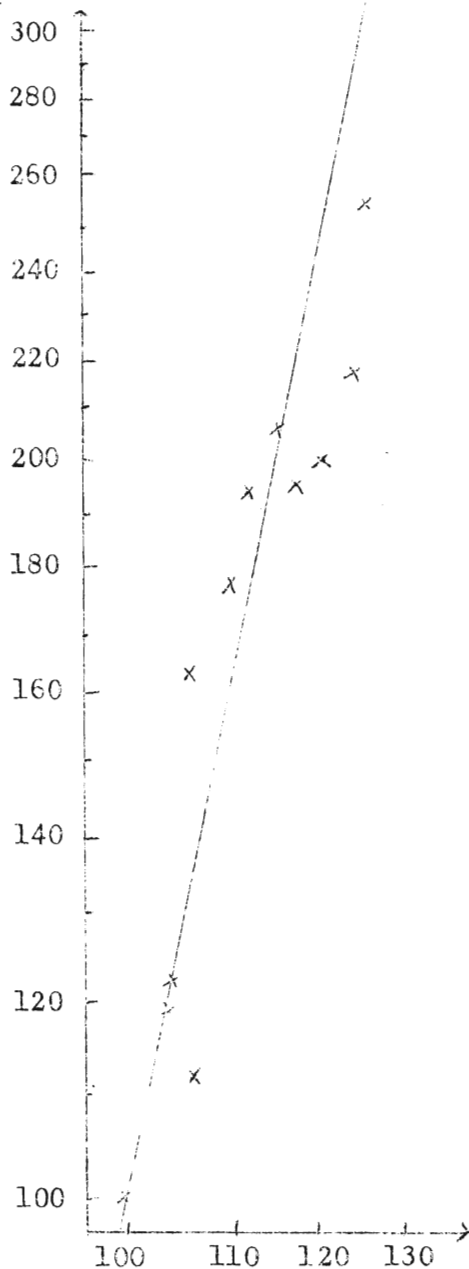
I det föregående har vi fört en diskussion rörande utvecklingen för överkläder sådan den framgår av våra volymlräkningar. Det är emellertid icke oväsentligt om utvecklingen därvid varit rent kvantitativ eller - som ovan berördes för yllesektorns del - den också innehållit en kvalitativ sida. Den frågan är då aktuell om och i vad mån inkomstförändringarna påverkar plaggantalet. Vi belyser detta i diagrammen 6:11-13, som uppställts helt analogt med tidigare. Vi har utelämnat ytterplagg men för övriga summerat per capitasiffrorna för 1949-60.¹⁾ För att komma runt differentieringsproblemet har vi för herrar adderat antal "överdelar" och antal "underdelar" var för sig.

1) För grundmaterialet härtill se tabellbilaga C. [Beräkningarna inkluderar ytterligare kavajer (bomull och andra), dräkter (bomull och andra)]

Diagram 6:11. Konsumtionens av dräkter, jackor, kjolar, klänningar
samband med inkomsten, 1949-60

log-log-skala

Index: konsumtionen
 av dräkter etc. per
 capita

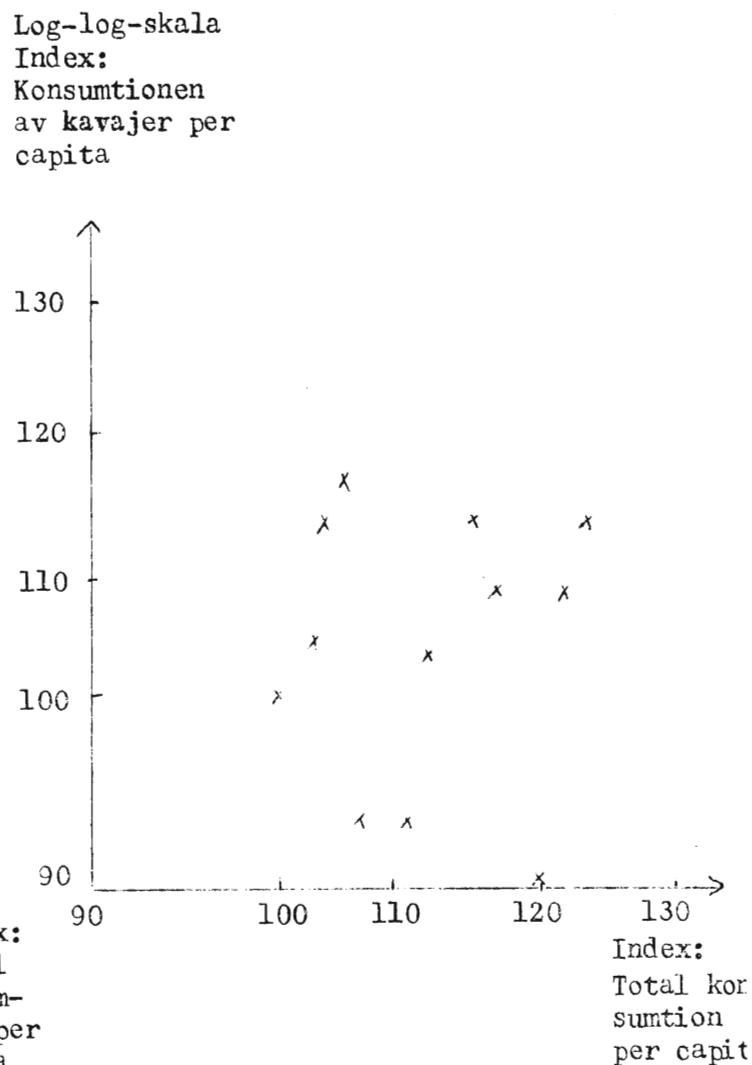
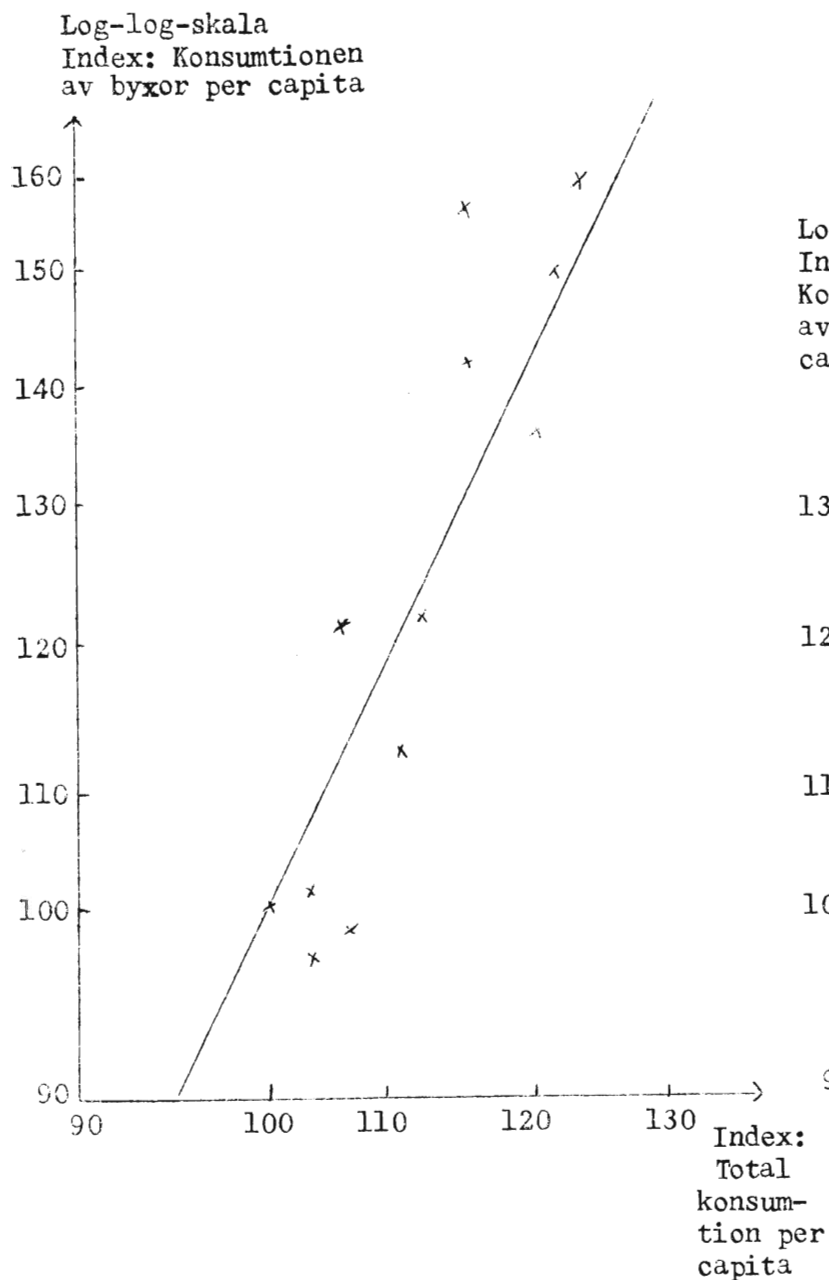

Index: Total konsumtion per capita

Vi finner av diagram 6:11 att den expansiva bild vi tidigare noterat på damsidan äger full motsvarighet beträffande antal plagg. Tillväxten har gått i ett tempo som varit 4 gånger så snabbt som inkomstökningen, och det torde blott behöva upprepas att vi knappast kan betrakta detta som ett uttryck för enbart inkomsteffekten; de ovan berörda "introduktionerna" torde på detta område vara väl företrädda.

Diagram 6:12. Konsumtionen av byxor alla slag, herr., samband med inkomsten, 1949-60

Diagram 6:13. Konsumtionen av kavajer alla slag samband med inkomsten, 1949-60

Betraktar vi herrsidan (diagram 6:12-13) blir resultatet mera konfunderande. Per capitakonsumtionen av byxor (alla slag) har under perioden ökat med 60 procent - motsvarande siffror för kavajer har hela tiden pendlat kring oförändrad nivå. Den tidigare noterade volymökningen på herrsidan har således ett kvantitativt underlag endast för en del av plaggen; för de övriga har det varit fråga om kvalitetsökningar (som tycks ha varit begränsade till åren 1953-57). Det framstår onekligen såsom ett märkligt marknadsförhållande, att för en så väsentlig konsumtionsvara som männens dagliga ovanplagg ingen egentlig effekt utlösts av den 20-procents inkomstökning som skett under 50-talet. Inom denna varugrupp har endast delvis fiberkonkurrensen kommit till

uttryck (endast för jackor rubriceras något större antal plagg som annat än ylle). Det kan anföras att andra mera direkta substitut saknas, men man kan observera att utvecklingen både beträffande yttertrikå och skjortor ökat möjligheterna att lägga av (eller bort) kavajen.

Befolkningseffekten

En intressant fråga som anknyter till föregående resonemang är om de strukturella förändringarna i befolkningens sammansättning kan tänkas bidra till belysning av konsumtionen av överkläder. En tendens till ökad befolkningsandel av yngre åldrar skulle nämligen väl passa in i utvecklingen med en konsumtionsinriktning mot billigare plagg (se budgetundersökningen) och/eller billigare plaggkonstellationer, t.ex. udda kavaj och byxa i stället för kostym. Omvänt skulle då den viktigaste konsumentgruppen av dyrare plagg, den äldre delen av befolkningen, ha minskat relativt sett. En blick på befolkningsutvecklingen (se sid. 12) ger oss emellertid knappast anledning att föra denna hypotes vidare, då den motsäges av den faktiska strukturförändringen. Visserligen har åldersgruppen 25-44 sjunkit under 50-talet både absolut och relativt, men mot detta föreligger en kraftig ansvällning av antal personer över 44 år. Befolkningsandelen av personer under 25 år har under 50-talet ökat obetydligt: 35,9 procent av hela befolkningen 1949, 36,2 procent 1960. Vi konstaterar alltså att befolkningsförändringar under 1950-talet på inget avgörande sätt kan ha påverkat konsumtionsutvecklingen av överkläder.

Introduktionseffekten

En viktig här ej tidigare vidrörd del av konsumtionsteorin utgörs den som behandlar inträngandet av nya varor på en marknad.¹⁾ Man brukar här särskilja tre principiellt skilda stadier, som i verkligheten naturligtvis i hög grad glider in i varandra. Det första skedet utgörs av den period då varan ännu är okänd och då följaktligen efterfrågan är blygsam och tillväxttakten är låg. Denna första period kännetecknas av strävan från säljarhåll att överbrygga köpmotståndet. Det erfordras antingen att man ändrar på vanor hos sådana konsumentgrupper som använder en äldre vara för samma ändamål, eller att man söker helt nya

1) Ovanstående framställning följer Arne Rasmussen "Pristeori eller parameter-teori", Köpenhamn 1955.

konsumentgrupper för vilka även användningen är obekant. När sådan "anpassning" skett inträder snart det andra, expansiva skedet. Den väsentliga marknadsförutsättningen är nu den praktiska demonstration som ligger i att se bekanta använda den nya varan. Så länge på detta sätt nya konsumenter kan infångas sker tillväxten snabbt och är endast i mindre grad beroende av t.ex. den allmänna inkomstutvecklingen. Däremot kan under detta skede särskilt pris- och även kvalitetsrelationer i förhållande till liknande varor vara avgörande. Men efter hand som alla större konsumentgrupper erövrats, blir möjligheterna till fortsatt expansion mindre. Antalet nya konsumenter kan inte bli så stort, då endast de mest konservativa återstår. Expansionstakten blir i detta tredje skede svagare och mera beroende av sådana faktorer som bestämmer den allmänna konsumtionsnivån. Försäljningen inriktas på återanskaffning i stället för nyanskaffning.

Vi kan nu för överkläder av bomull och andra demonstrera de två första stadierna i en sådan introduktionscykel (se diagram 6:5, 6:6 och 6:9). Det är alltså introduktionseffekter av anført slag som vi har ansett ligga bakom den starka uppgång vi där noterade, och inkomsten har då, i analogi med vad som nyss sades, spelat en mera underordnad roll.

Hur skall vi då fatta termen "ny vara"? En definition lyder ungefär som följer¹⁾: Man kan tala om en ny vara, när den lanserade produkten med avseende på själva kvaliteten avviker från de på marknaden redan existerande varorna på sådant sätt att man kan säga att behovstillfredsställelsen har skiftat karaktär, antingen i form av ett hitills otillfredsställt behov som nu täcks, eller ett redan täckt behov som nu tillfredsställs på ett annat sätt.

Bomull kan emellertid inte betecknas som en "ny" fiber för vår period, och vi skulle då få kvar de syntetiska fibrerna som skulle fylla våra krav. I vår statistik finns emellertid ingen särredovisning genomgående genomförd och de, om också mycket bristfälliga överslag som kan göras ger ingalunda någon god bakgrund åt påståendet om att syntetfibrer skulle utgöra någon större del i sektorn "överkläder av annat än ylle", kanske med undantag av byxor och jackor.

1) Rasmussen a.a. sid. 95.

Även om vi bortser från frågan hur det egentligen förhåller sig med frågan om "nya fibrer" kan man enligt vårt förmenande ändå tala om nya varor, nämligen, om vi i stället synar efterfrågesidans struktur. Om vi, för att bara taga några exempel, betänker efterkrigsperiodens ökade priser på arbetskraft i hantverk och för hemhjälp, det ökade antalet förvärvsarbetande husmödrar samt de förbättrade möjligheterna (t. ex. genom ökade bilinnehav) till fritidssysselsättning av skilda slag, så är det lätt att förstå att enkla, lätta och praktiska plagg som sålunda kräver ett minimum av arbete och vård kommit att stå "högt i kurs". Innovationer som svarat emot dessa efterfrågeförskjutningar har haft en stark genomslagsförmåga. Icke bara nya fibrer utan även nya beredningsprocesser i textilfabrikerna, nya (modebetonade) plaggtypen i konfektionsfabrikerna och nya försäljningsmetoder i detaljhandeln bör i enlighet härmed inrymmas under begreppet nya varor.

Betraktar vi frågan på detta sätt beror gruppens bomull och andra starka uppgång ytterst på den förändring som det svenska samhället undergått, en förändring som genom sin tendens till förenkling och "mekanisering" har kanaliserat efterfrågan till att gälla egenskaper för beklädnadsvarorna som man på yllesidan hittills - enligt konsumentuppfattningen - icke har kunnat stå till tjänst med.

Prisdifferensen

Vid beskrivningen av introduktionsprocessens karaktär nämndes att pris och kvalitet hos den nya varan i förhållande till liknande varor anses ha stor betydelse. För att belysa denna fråga har vi undersökt hur priserna i absoluta belopp förändrats under perioden. Dessa genomsnittspriser har framkommit genom att vi för varje år dividerat saluvärde enligt produktionsstatistiken med producerad kvantitet samt justerat med pålägg i enlighet med Pris- och kartellnämndens undersökningar. Siffrorna är alltså ojusterade för lager och utrikeshandel samt återger, i motsats till tidigare prisserier, inte "samma" vara utan inrymmer de kvalitetsförändringar som skett. För syftet att få en grov överblick över prisdifferenserna mellan ylle- och motsvarande plagg av andra material är denna brist dock av underordnad betydelse. Resultaten framgår av diagram 6:14-15.

Diagram 6:14. Priser för överrockar och kappor, ylle och andra, 1949-60

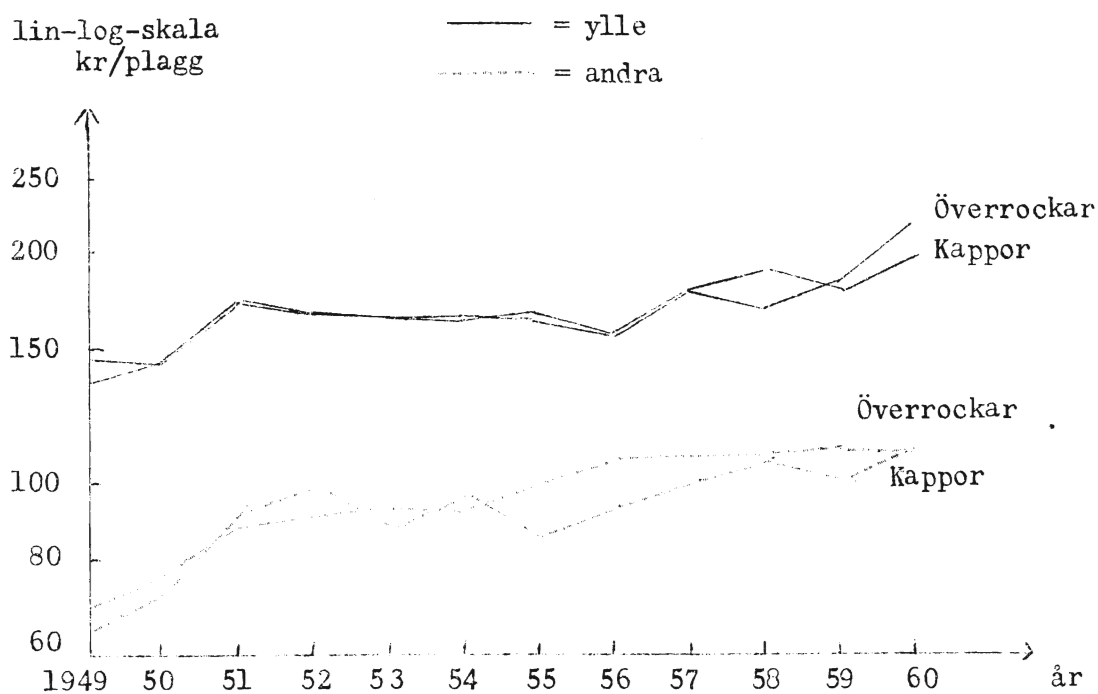
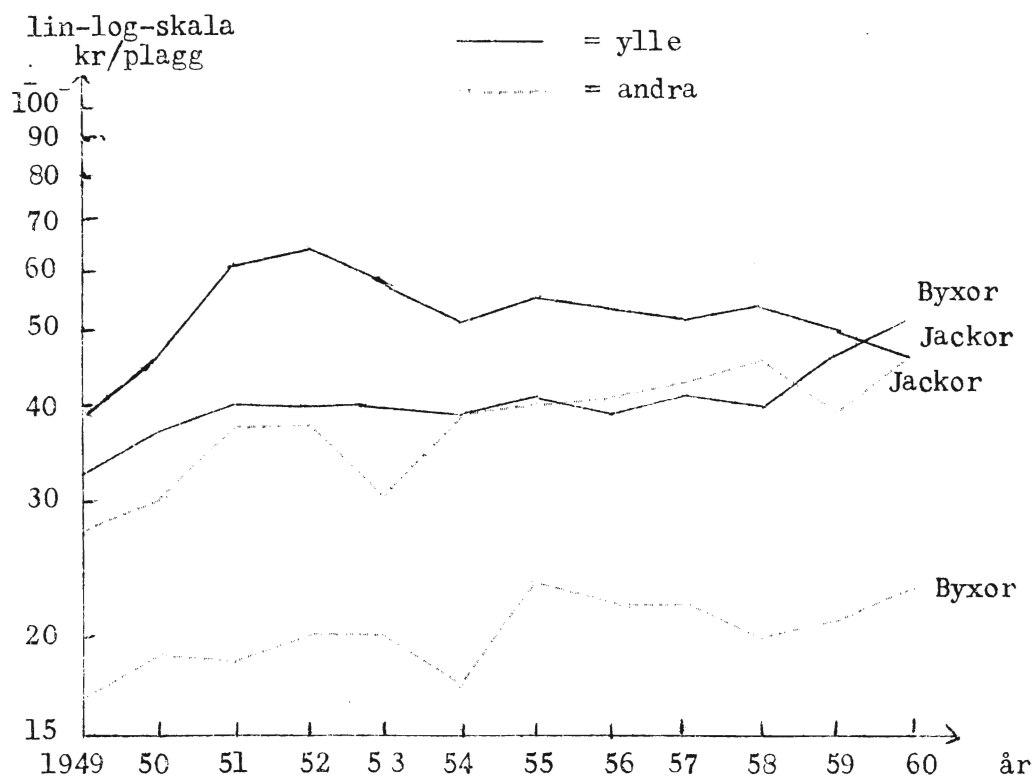

Diagram 6:15. Priser för byxor, jackor, herr, ylle och andra, 1949-60

Vi ser att påståendet om likartad prisutveckling är väl etablerad. Samtidigt som vi konstaterar detta måste det emellertid slå oss hur betydligt dyrare ylleplaggen är; de ligger genomgående 50-100 procent över motsvarande bomullsplagg.

Denna bild hjälper oss att komplettera föregående avsnitt. Det är troligt att prisskillnaden mellan överkläder av ylle, å ena sidan, och överkläder av andra material än ylle, å andra sidan, skulle kostnadsmissigt kunna förklaras med hänvisning till de förras "högre" kvalitet i form av t.ex. bättre tyger med därav följande större slitstyrka, av passform etc. Vi ställer emellertid mot detta den faktiska marknadsutvecklingen - med tämligen likartad prisutveckling för de båda materialgrupperna men med vara för vara stora absoluta prisskillnader mellan olika material - och noterar som resultat en omläggning av konsumtionsinriktningen från dyra till billiga plagg. Vi måste därav draga den slutsatsen, att konsumentens "värdering" av förekommande prisskillnader avvikit från marknadsförarnas.

Vi skulle nu kunna uttrycka substitutionen mellan plagg av ylle och av övriga material i följande modifierade form: Samtidigt med att en efterfrågeförskjutning har inriktat allmänhetens köp till att gälla delvis nya prestationer, som man på yllesidan antingen inte har kunnat utföra eller som varit för dyra att utföra, så har den tunga konfektionen dessutom förlorat mark på sin traditionella marknad av den anledningen, att prisskillnaden mellan ylle och övriga material varit för stor för att motivera kvalitetsskillnaden.

7. Några beräkningar för överklädersmarknaden 1960-65

Vi skall nu söka ge en bild av den framtida marknaden av överkläder. Utgångspunkten skall vara vad vi "lärt oss" i föregående avsnitt om den hittillsvarande utvecklingen. Prognoser för den textila konsumtionen har gjorts förut, inom IUI och senast inom långtidsutredningen.¹⁾ En grundval för dessa har varit tidigare analyser av textilmarknaden. Metoderna var därvid i stort sett desamma som vi här tillämpat.

IUI-prognosen - som hade bakgrundsmaterial för 25-årsperioden 1931-55 - baserades på mera omfattande matematiska beräkningar än vad vi i förevarande fall kunnat utföra; den utgjorde också en del av en alla varor omfattande konsumtionsprognos. Å andra sidan var efterkrigserfarenheterna begränsade och starkt störda av Koreakrisen. Man lade till grund (och väntade sig) en inkomstökning på 2 procent per capita och år samt för textilvaruområdet en relativ prissänkning på 10 procent; förefintliga befolkningsprognoser tydde på en 3-procentig befolkningsökning. För konfektionssektorn beräknades sålunda en volymökning 1955-65 på 56 procent (på grund av en inkomstelasticitet på 1,65 och en priselasticitet på -0,4). Utgiftsandelen beräknades stiga från 5,8 procent till 6,5 procent.

Denna prognos reviderades 1959 på grundval av utvecklingen 1955-58. Medan inkomstökningen hade förlöpt ungefär som väntat hade befolkningsökningen underskattats, varför vissa generella justeringar genomfördes. Textilgrupperna hade dock utvecklats svagare än väntat, både volymmässigt och som andel av totala konsumtionen, vilket bl.a. bottnade i att den relativa prissänkningen gått väsentligt snabbare än man antagit. Prognosen för konfektionsgruppen föreföll mindre lyckad, i det att prognoslinjen låg för högt och "siktade" emot en nivå 1965 som mot bakgrund av utvecklingen 1955-58 föreföll hög. Vid granskningen anfördes, att man borde hellre behandla var för sig i varje fall

1) J. Ekström: Den textila konsumtionen, IUI, Sthlm 1958.
 R. Bentzel m.fl: Den privata konsumtionen, IUI, Sthlm 1957.
 R. Bentzel m.fl: IUI:s konsumtionsprognos för 1965, en revidering, Sthlm 1959.
 Svensk ekonomi 1960-65 - Betänkande av 1959 års långtidsutredning, Sthlm 1962.

de tre varugrupperna herr-, dam- samt ungdoms- och barnkonfektion. Och som främsta anledning härtill angavs, att det föreligger ringa substitution dem emellan men sannolikt stora skillnader beträffande elasticiteter och introduktionsgrad. Enär då föreliggande material ej medgav detta, gjordes blott viss nedjustering i prognosen. Inkomst-elasticiteten för konfektion sattes till 1,4. Denna gav till resultat en beräknad volymökning för hela konfektionsgruppen om 47 procent för tiden 1955-65. Det kan noteras att fram t.o.m. 1960 volymen har ökat med endast cirka 15 procent.

Långtidsutredningen säger i sin prognos för den privata konsumtionen 1960-65, att man ansluter sig till den allmänna bild av konsumtionsinriktningen som ges i IUI:s prognoser. Man gör dock i långtidsutredningen ett viktigt avsteg genom att man i stället för den av IUI förutsatta tvåprocentiga ökningen av den privata konsumtionen kommer fram till och räknar med en mer än treprocentig ökning per capita. Långtidsutredningens konsumtionsprognos omfattar bara totalgrupper. Sålunda har blott för beklädnadssektorn i dess helhet redovisats beräkningar; volymmässigt skulle denna stiga med 23 procent mellan 1960-65. Då de expansiva beklädnadsgrupperna är konfektion och trikå är det icke orimligt att ta det nämnda talet såsom indikation för den totala konfektionsgruppen.

Som denna översikt av de hittills gjorda textilprognoserna visar, har dessa gällt enbart större delgrupper, bl.a. konfektion. Någon särbehandling för överkläder har ej ägt rum.¹⁾ Före vår materialbearbetning har inget underlag för en sådan funnits. Med den bild vi nu har för överkläder kan vi också delvis förstå varför den totala konfektionsprognosen utfallit mindre lyckligt.

Eftersom IUI:s basmaterial endast gick fram t.o.m. 1955 så kom endast inledningsskedet med av den strukturomvandling som vår detaljgenomgång demonstrerat. Det noterades att den kvantitativa expansionen på herrsidan höll på att ebba ut, men att "industrialiseringen" av dam- samt ungdoms- och barnbeklädnaden var under full utveckling. Den minskade ökningstakt för hela konfektionssektorn som under andra hälften av 50-talet har gjort sig gällande har sin grund bl.a. däri att yllets nedgång ej kompenseras med en motsvarande (volymmässig) ökning för andra material. De varugrupper som särskilt expanderat har avsett "billiga" varor medan de "dyrare" varugrupperna, t.ex. herrkestymer av ull, har stagnerat.

1) Vissa beräkningar för "tyngre konfektion" anföres, men redovisas icke, i Ulf af Trolle: Problem inom den tyngre konfektionsindustrin. Göteborg 1951

Då vi nu - med en aktuellare och mera differentierad bakgrund - åter tar upp frågan om utvecklingen fram till 1965, så gäller den första frågan vilka allmänna förutsättningar vi skall lägga till grund för framtidsbedömningen. Som vi visat är överkläderskonsumtionen beroende såväl av den allmänna inkomstutvecklingen som av utvecklingen av priserna i förhållande till andra konsumtionsvaror. För de särskilda materialgrupperna (ylle resp. bomull och andra) har vi noterat - men inte närmre kommit till grepp på - att prisrelationerna emellan är en viktig faktor i konkurrensbilden. Och slutligen är utvecklingen på befolkningssidan av betydelse, då det ju här gäller konsumtionsvaror som är för enskilt bruk.

Vår undersökning har icke siktat till att täcka dessa allmän-ekonomiska problem. Vi måste därför i korthet motivera vilka förutsättningar som vi valt för prognoskalkylen. Det är både rimligt och möjligt att lägga andra inkomst- och prisantaganden till grund, om man nu har särskild anledning betrakta dem som mera sannolika.

Prisutvecklingen

Hur kan vi då vänta oss att priserna på överkläder utvecklas under de närmaste åren? Hela 50-talet har karaktäriserats av en prissänkning relativt andra priser, men vi har för de senaste åren noterat en bättre följsamhet. Skall detta tolkas så att konfektionspriserna nu kommit "i botten" och att konkurrensläget stabiliserats?

För den som icke äger närmre kännedom om dessa branschförhållanden förefaller det dock osannolikt att så skulle vara fallet - särskilt under pågående tullavtrappning och inför förestående marknadsutvidgningar. Vi har därför stannat för att som beräkningsgrund lägga det allmänna antagandet, att de relativa priserna fortsätter att sjunka och att detta sker i en takt som svarar emot 5 procent t.o.m. 1965 (dvs. i index uttryckt från 100 år 1960 till 95).

Men vad händer beträffande ylle- respektive bomullsplaggen? Vad vi där kan vänta oss är väl en viss tendens till att "jämna ut" det gap som vi i flera avseenden funnit existera mellan de konkurrerande fibrerna. Man kan säkerligen antaga att yllekonfektionärerna, genom t.ex. tekniska förbättringar och förändringar på försäljningssidan, kommer att söka minska prisspänningen eller bättre än förut informera konsumenten om skillnadens innebörd. Även om vi sålunda, bla. av denna anledning, kunde vänta oss en viss relativ uppgång i konsumtionen av

tung konfektion vore det dock svårt att tänka sig, att det under de närmaste åren skulle ske en sådan prisstrukturomvandling och förändring i konsumenternas preferenser (modefaktorn) att de nuvarande tendenserna skulle helt förändras. Att ett relativt förbilligande av yllekonfektion skulle vara på gång ger dessutom våra data ingen som helst anledning antaga (vi har ju tvärtom konstaterat en stigande tendens). Vad som kanske ligger närmast till hands är att vi får uppleva en successiv fördyring av den andra sektorn. På grund av den alltså stora skillnaden i prisläge mellan ylle och övriga plagg skulle en mindre relativ fördyring av den senare gruppen dock knappast vara avgörande i ett säkerligen alltså pågående "introduktionsskede". Av de utvecklingsdiagram vi presenterat i kap. 3 och 4 framgår att ökningstakten - även om den sjunkit sedan 50-talets början - fortfarande är hög.

Det torde emellertid vara klart att utvecklingen - icke minst på prissidan - kommer att bli starkt avhängig av hur Sverige kommer att inordnas i framtida marknader. Om Sverige kommer med i ett europeiskt marknadsblock kan man t.ex. antaga, att importkonkurrensen från lågprisländerna (hittills mest på bomullssidan) hålles tillbaka, medan vi skulle få räkna med en påtaglig skärpning på den svenska marknaden av tysk, italiensk och holländsk konkurrens (hittills mest på yllesidan); blott till en del och för särskilda varor skulle kompen- sation erhållas genom förbättrade exportmöjligheter på t.ex. Tyskland och Nederländerna. Om Sverige däremot inte blir anslutet till stormarknaden skulle detta kanske medföra ökad import från såväl lågtull- länderna som stormarknaden. I vilket fall som helst så synes resulta- tet bli att konfektionspriserna i detaljhandeln kommer att pressas nedåt.

Befolkningsutvecklingen

Själva befolkningsstrukturutvecklingen har ett alldeles speciellt intresse för oss då vi med kännedom om budgetundersökningen vet en del om hur årsinköpen förändras med åldern. Vi kan sålunda, under förut- sättning av oförändrad köpkraft i de olika åldrarna, beräkna den ök- ning i konsumtionen av överkläder som skulle vara en ren effekt av be- folkningsökning och förändrad ålderssammansättning. Som framgår av nedanstående tablå skulle man erhålla en volymökning på cirka 4,5 pro- cent som ett resultat av främst den kraftiga ökningen i åldrarna 15-24 och 65 år och mera. För varor som riktar sig till en speciell ålders-

grupp är således detta en väsentlig faktor. Vi noterar emellertid att strukturförändringen totalt sett inte betyder mer än cirka 1 procents ökning - resten avser den väntade befolkningsökningen.

Förändringar i överklädelsefterfrågan till följd av förändringar i gruppernas storlek och sammansättning men vid oförändrad köpkraft

<u>Åldrar</u>	<u>1960-65</u>
0-14	- 5,8 %
15-24	+ 19,5 %
25-44	- 3,2 %
45-64	+ 5,6 %
65-	+ 15,7 %
Samtliga	+ 4,5 %
Total befolkningsökning	+ 3,5 %

Inkomstutvecklingen

Beträffande köpkraftsutvecklingen ansluter vi oss till långtidsutredningens beräkningar för den privata konsumtionen; man har som förut nämnts räknat med en volymökning om 3,9 procent per år 1960-65, inklusive folkökning. Det finns dock anledning understryka, att siffran är hög i förhållande till 1950-talets, och att ett realiserande säkert är avhängigt av den handelspolitiska utvecklingen. Den 3,9-procentiga ökningen av den privata konsumtionen skulle ge en cirka 17 procents volymökning per capita fram till 1965.

Inkomst- och prissamband

Nästa steg i prognosprocessen är att bestämma vilka inkomst- och prissamband (elasticiteter) vi skall räkna med för tiden fram till 1965. Hade vår analys i det föregående lett till helt klara resultat om hur överkläderskonsumtionen förändras när inkomster och priser förändras, skulle vi här bara behöva taga ställning till frågan huruvida någon betydelsefull ny faktor kunde väntas inträda "störande" under de närmaste åren. Som tidigare närmre motiverats har vi emellertid inte kunnat förete några sådana entydiga resultat. I detta sammanhang skall vi dock redovisa några beräkningar såsom underlag för de bedömningar vi kommer att lägga till grund för den siffermässiga prognosen.

Vi har förut noterat att herr- och damöverkläder borde kunna behandlas var för sig, såsom avskilda konsumtionsvarugrupper mellan vilka någon påtaglig substitution icke förefinns. Detta har föranlett oss att med den traditionella konsumtionsmodellen¹⁾ som grund söka ett numeriskt värde på pris- och inkomstelasticiteten för de nämnda grupperna. Vi anser oss emellertid inte kunna företa detsamma för grupperna ylle- respektive bomullsöverkläder.

Metoden som vi här använt innebär kort uttryckt att vi till våra observationer för åren 1949-60 beträffande överklädskonsumtion, inkomst och relativt pris anpassat en funktion där inkomst- och priselasticitet tjänstgör som bestämningsfaktorer. För att erhålla ett mått på förklaringsvärdet framräknas en s.k. multipel korrelationskoefficient (R) så definierad att den kan antaga värden från 0 till + 1. Om $R = + 1$ föreligger fullständig överensstämmelse mellan verklig och estimerad utveckling - dvs. utvecklingen från 1949 till 1960 kan "förklaras" enbart av de skedda inkomst- och prisförändringarna. Slutligen beräknas även en s.k. partiell korrelationskoefficient (r) som här är ett mått på samvariation mellan inkomst- och prisutveckling. Om denna blir hög (dvs. ligger nära + 1,0 eller - 1,0) blir tydligen elasticitetsberäkningarnas resultat tvivelaktiga av den anledningen att inkomster och priser förändrats "parallellt", och föga underlag finns för särskiljande av vad som varit inkomst- och vad som varit priseffekt.

Våra beräkningars resultat framgår av följande tablå.

Elasticitetsberäkningar på grundval av tidsseriematerial 1949-60

	Inkomst- elasticitet	Pris- elasticitet	R	r
Överkläder, herr	0,3	- 0,5	0,7	- 0,5
Överkläder, dam	0,7	- 0,9	0,9	- 0,5

Till dessa resultat skall vi först knyta några reflektioner. De krav man vid denna typ av analys brukar ställa på förklaringsvärde

1) För ett närmre studium av förutsättningar och metodik härvidlag hänvisas till Bentzel m.fl. a.a.

är att en korrelationskoefficient (R) under 0,95 anses innebära en icke tillfredsställande överensstämmelse mellan verklig och "härledd" utveckling. Vi måste sålunda, framför allt vad avser överkläder för herrar, konstatera att enbart inkomst- och prisutvecklingen ej på ett nöjaktigt sätt kan förklara förändringarna i konsumtionen. Från diagrammen (6:3 och 6:4) minns vi också den stora spridningen, särskilt för herr, vilken vi kommenterade då vi sökte en förklaring med hjälp av enbart inkomst. Vårt ytterligare resultat här är egentligen bara att det inte heller räcker särskilt långt att tillföra den allmänna pridfaktorn.

Av den partiella korrelationskoefficienten (r) finner vi att det under 50-talet också funnits ett visst samband mellan ökande inkomster och fallande prisrelation för överkläder. Som ovan nämnts innebär detta ett osäkerhetsmoment, en del av priselasticiteten (för t.ex. damöverkläder vilken kan förefalla "hög") kan vara en "förtäckt" inkomstelasticitet. Emellertid har vi här föga anledning (och möjlighet) att ytterligare utreda dessa förhållanden. Vi kan notera, att resultaten kan vara påverkade av de introduktionseffekter vi förut talat om, men också att de kan vara en anvisning om en större pris-känslighet på damkonfektionssidan än som med hänvisning till modedefaktorn vanligen förutsätts, vilket också uppsvinget i försäljningen av damkonfektion i lågprislägen genom de stora butikskedjorna och post-orderfirmorna kan vara ett uttryck för.

Konsumtionsvolym och -andelar 1965

Låt oss nu knyta våra förut redovisade antaganden om pris-, inkomst- och befolkningsutveckling till de numeriska uppskattningar om pris- och inkomstelasticitet, som våra beräkningar ovan givit oss, och se vilken förväntan om överkläderskonsumtionens storlek år 1965 dessa utgångspunkter skulle ge. Kalkylen och dess resultat framgår av nedanstående tablå.

Konsumtionen av överkläder 1960 och 1965, med fördelning på herr och dam. Belopp i 1960 års priser

	Konsumtion 1960 mkr	Andelar av över- kläder	Andelar av pri- vat kons.	Konsumtion 1965 mkr	Andelar av över- kläder	Andelar av pri- vat kons.	Volym- ökning 1960-65
Överkläder, herr	655	46 %	1,7 %	693 ¹⁾	44 %	1,5 %	11 %
Överkläder, dam	763	54 %	2,1 %	877 ²⁾	56 %	2,0 %	21 %
S:a överkläder	1418	100 %	3,8 %	1570	100 %	3,5 %	16 %
Privat konsumtion	37 200			45 000			+21 %

$$1) 655 \cdot 1,035 \cdot 1,17^{0,3} \cdot 0,95^{-0,5} = 729 \cdot 0,95$$

$$2) 763 \cdot 1,035 \cdot 1,17^{0,7} \cdot 0,95^{-0,9} = 923 \cdot 0,95$$

Enligt denna beräkning skulle för överkläder ske en volymökning med 16 procent, dvs. något lägre än ökningen i hela den privata konsumtionen (21 procent). Konsumtionsandelen skulle komma att minska också av den anledningen att vi ju räknat med en prissänkning för överkläder jämfört med den allmänna prisnivån. Damsidan expanderar emellertid väsentligt snabbare än herrsidan och i ungefär samma takt som konsumtionen i dess helhet.

Till grund för ovanstående kalkyl låg antaganden om att utvecklingen under den närmaste femårsperioden komme att löpa vidare i samma principiella banor som under 50-talet. Ävenså kan det vara rimligt att lägga en annorlunda bedömning av den allmänna marknadsutvecklingen såsom grund för en alternativkalkyl. Vi finner närmast anledning att variera på prisantagandet. Av skäl som tidigare vidrörts kan man nämligen hävda, att priset på överkläder inte som på 50-talet kommer att uppvisa en sjunkande tendens i förhållande till den allmänna prisnivån utan att en bättre följsamhet kommer att uppvisas under 1960-talet. För den nedan redovisade alternativkalkylen gäller nyssnämnda förutsättning på prissidan.

Vi vill också söka få en uppfattning om storleksordningen av alternativa antaganden beträffande i främsta hand inkomst-elasticiteten. För alternativet väljer vi de värden som framkom i de ovannämnda diagrammen 6:3 och 6:4, nämligen för herr 0,6 och för dam 1,2.¹⁾ Dessa båda avvikelser men i övrigt samma förutsättningar som tidigare gav följande alternativa kalkyl.

Alternativ kalkyl beträffande konsumtionen av överkläder 1960 och 1965. Belopp i 1960 års priser.

	Konsumtion 1960 mkr	Konsumtion 1965 mkr	Volymökning 1960-65
Överkläder, herr	655	745 ¹⁾	14 %
Överkläder, dam	263	953 ²⁾	25 %
S:a överkläder	1 418	1 698	20 %
Privat konsumtion	37 200	45 000	21 %

$$1) 655 \cdot 1,035 \cdot 1,17^{0,6} = 745$$

$$2) 763 \cdot 1,035 \cdot 1,17^{1,2} = 953$$

Vi finner att nivån lyfts upp med ungefär 50 miljoner kronor i volym räknat, medan om hänsyn togs till överkläders relativa prissänkning skillnaden blir drygt 100 miljoner kronor. Ökningstakten för hela gruppen skulle bli som för den privata konsumtionen i övrigt, men att skillnaden kvarstår de båda här behandlade delgrupperna emellan - moderat ökning på herr och stark ökning på dam.

Tonvikten i denna undersökning har legat vid studiet av konkurrensen om marknaden mellan materialgruppen ylle, å den ena sidan, och bomull och övriga, å den andra. Vi har ju funnit - nästan varu-

1) Dessa har framkommit ur beräkningar av motsvarande slag som förut behandlade pris- och inkomstelasticiteter.

grupp efter varugrupp - hur andra än ylleplagg inträngt i marknaden för överkläder i en takt som varit utomordentligt hög under hela 50-talet. Det är detta förhållande som ligger under de tämligen "dåliga" resultat vi erhöll vid de ovan nämnda analyserna och vår tveksamhet inför framtidsbedömningar på basis därav. Då vi ovan behandlade herr- och damöverkläder såsom två totalgrupper har ju ingen särskild hänsyn tagits till den kamp mellan den äldre och redan väletablerade yllegruppen och den nyare och till en början tämligen underordnade gruppen bomull och annat. Vi erinrar här endast om den diskussion om introduktionsproblemen som skedde i kapitel 6, och noterar här att det för vår prognos är ett avgörande moment vilken uppfattning vi har om avmattningen i bomullsgruppens expansionstakt. Bilden av de båda gruppernas utveckling i sammandrag under den förflutna tioårsperioden är följande:

Förändring i konsumtionen av överkläder från 1950 till 1955, respektive från 1955 till 1960 i volym räknat

	<u>1950-55</u>	<u>1955-60</u>
Överkläder, ylle	+ 11 %	- 16 %
Överkläder, andra	+ 100 %	+ 68 %

Mot bakgrund av det tidigare redovisade detaljmaterialet och diskussionen därom har vi kommit till den uppfattningen, att man - under de allmänna förutsättningar beträffande inkomst-, pris- och befolkningsutveckling som vi använde i huvudalternativet ovan - för yllegruppen under de närmaste åren bör kunna räkna med en viss uppgång, med hänvisning dels till de icke oväsentliga plagtyster för vilka bomullsgruppen icke bjudit något egentligt substitut, dels till den noterade utvecklingen inom de båda grupperna. Vi sätter som uttryck för dessa tendenser här en volymökning om 5 procent från 1960 till 1965. Beträffande den andra gruppen antar vi, att expansionstakten nådde sin höjdpunkt under andra delen av 50-talet, och att vi under den närmaste femårsperioden sålunda bör vänta oss en lägre tillväxttakt i och med att introduktionseffekten börjar ebba ut. Vi har som uttryck för denna tendens valt att räkna med en volymökning för bomullsgruppen om 50 procent från 1960 till 1965. Under dessa förutsättningar skulle konsumtionsutvecklingen te sig på följande sätt.

Konsumtionen av överkläder 1960 och 1965, med fördelning på ylle och övriga. Belopp i 1960 års priser.

	Konsumtion 1960 mkr	Andelar av överkläder	Andelar av privat kons.	Konsumtion 1965 mkr	Andelar av överkläder	Andelar av privat kons.	Volymökning 1960-65
Överkläder, ylle	876	62 %	2,4 %	874 ¹⁾	53 %	1,9 %	5 %
Överkläder, bomull	542	38 %	1,4 %	772 ²⁾	47 %	1,8 %	50 %
S:a överkläder	1 418	100 %	3,8 %	1 646	100 %	3,7 %	+ 22 %
Privat konsumtion	37 200			45 000			+ 21 %

1) $876 \cdot 1,05 = 920 \cdot 0,95$

2) $542 \cdot 1,50 = 813 \cdot 0,95$

Som synes kommer vi här till en något högre totalnivå än tidigare, vilket kan uttolkas så att de "nya" varornas genomslagskraft ingalunda ännu är uttömd. Konsumtionen av överkläder skulle med i det föregående preciserade antaganden kunna beräknas stiga från 1 400 miljoner kronor 1960 till omkring 1 600 miljoner 1965 (allt räknat i 1960 års priser). Det kan finnas anledning att notera - såsom framgått av vår analys för 50-talet - att den rent kvantitativa ökningen (mätt i andel plagg) blir väsentligt mindre; för särskilda varuslag fortsätter minskningen. Till en del kommer sålunda volymökningen att ske i form av en inom grupperna fortgående kvalitativ ökning beträffande material, plaggutförande, modeanpassning etc. Överklädernas andel av den totala konsumtionen skulle komma att ligga något lägre än nuvarande nivån 3,8 procent. Det skulle för gruppen i dess helhet innebära en volymökning i ungefär samma takt som hela den privata konsumtionssektorns. Men ökningen blir huvudsakligen hänförlig till plaggtyper av bomull och syntetiska fibrer medan plagg av ylle ökar endast obetydligt. Om utvecklingen förlöper i dessa banor kommer de båda varugrupperna att 1965 vara nästan lika stora, dvs. på en period om 15 år (1949-65) skulle den tunga konfektionens marknadsandel ha gått ned från 86 procent till 53 procent. Det är förändringar av en storleksordning som naturligtvis inte kan undgå att påverka både bransch- och företagsstrukturen.

Tabellbilaga

Tabellbilageförteckning

- A:1 Konsumtionen i löpande priser 1949-60 för
- a) privat konsumtion
 - b) beklädnad
 - c) konfektion
 - d) överkläder
- A:2 Prisindex 1949-60 för
- a) privat konsumtion
 - b) beklädnad
 - c) konfektion
 - d) överkläder
- B:1 Volymindex 1949-60 för
- a) privat konsumtion
 - b) beklädnad
 - c) konfektion
 - d) överkläder
- B:2 Andelar av den privata konsumtionen 1949-60 för
- a) beklädnad
 - b) konfektion
 - c) överkläder
- samt överkläders av ylle andel av hela överklädersgruppen
- C. Konsumtion per capita av olika överkläder 1949-61 i antal plagg
- D. Inköp av överkläder år 1958 enligt budgetundersökningen
- E. Konsumtionen av olika överkläder 1949-60 i löpande priser

Tabellbilaga A:1 Konsumtion i löpande priser (mkr)

År	Privat konsumtion ¹⁾	Beklädnadskonsumtion ¹⁾	Konfektionskonsumtion ¹⁾	Överkläderskonsumtion ³⁾	Överkläder av ylle ³⁾	Överkläder av annat än ylle ³⁾
1949	17 944	2 898	1 141	777	666	111
50	19 368	3 065	1 090	812	683	1 9
51	21 965	3 191	1 115	919	741	178
52	24 109	3 342	1 417	957	768	189
53	24 958	3 417	1 386	1 056	812	244
54	26 253	3 446	1 393	976	767	209
55	28 044	3 643	1 495	1 135	851	284
56	30 129	3 857	1 551	1 171	833	338
57	31 752	4 002	1 612	1 217	845	372
58	33 900	4 142	1 632	1 168	773	395
59	35 192	4 284	1 719	1 235	758	477
60	37 191	4 610	1 845	1 418	876	542

Tabellbilaga A:2

Prisindex 1949 = 100

År	Privat konsumtion ²⁾	Beklädnad ²⁾	Konfektion ²⁾	Överkläder ³⁾	Överkläder av ylle ³⁾	Överkläder av annat än ylle ³⁾
1949	100	100	100	100	100	100
50	101	102	101	102	102	102
51	117	125	127	117	117	118
52	126	117	118	126	127	124
53	127	116	118	121	121	120
54	128	113	113	116	116	117
55	131	112	112	113	114	110
56	137	111	110	113	115	110
57	141	113	113	120	122	117
58	146	116	118	128	134	119
59	146	115	119	128	133	120
60	151	118	120	134	140	125

Källor: 1) Konjunkturinstitutets rapport
 2) IUI:s konsumtionsundersökningar
 3) Föreliggande utredning

År	Privat konsumtion ²⁾	Beklädnad ²⁾	Konfektion ²⁾	Överkläder ³⁾	Överkläder av ylle ³⁾	Överkläder annat än ylle ³⁾
1949	100	100	100	100	100	100
50	107	104	95	103	101	114
51	105	88	77	101	95	136
52	107	99	105	98	91	137
53	110	102	103	113	101	183
54	114	105	108	108	99	160
55	119	112	117	129	112	232
56	123	120	124	133	109	276
57	125	122	125	130	105	283
58	129	123	121	117	87	299
59	134	129	127	125	86	359
60	137	135	135	136	94	390

Tabellbilaga B:2 Andelar av den totala konsumtionen i procent samt överkläder av ylle i procent av hela överklädersgruppen, 1949-60

År	Beklädnad ¹⁾	Konfektion ¹⁾	Överkläder ³⁾	Ylleöverkläder i %
1949	16,2	6,4	4,3	86
50	15,8	5,6	4,2	84
51	14,5	5,0	4,2	81
52	13,9	5,9	4,0	80
53	13,7	5,6	4,2	77
54	13,1	5,3	3,7	78
55	13,0	5,3	4,0	74
56	12,8	5,1	3,9	70
57	12,6	5,1	3,8	69
58	12,2	4,8	3,4	64
59	12,2	4,9	3,5	60
60	12,4	5,0	3,6	60

Källor: 1) Konjunkturinstitutets rapport
 2) IUI:s konsumtionsundersökningar
 3) Föreliggande utredning

Tabellbilaga C

Per capitakonsumtion av överkläder 1949-61 i 1 000-plagg¹⁾

dam per kvinnl. inv.
herr per manl. inv.

År	Kosty- mer(H)	Kava- jer(H)	Byxor (H)		Byxor (D)		Överrockar (H)		Kappor (D)	
	ylle	ylle	ylle	andra	ylle	andra	ylle	andra	ylle	andra
1949	0,44	0,04	0,48	0,12	0,07	0,05	0,18	0,05	0,37	0,03
50	0,42	0,03	0,38	0,13	0,08	0,06	0,14	0,07	0,41	0,04
51	0,45	0,05	0,46	0,18	0,12	0,07	0,15	0,07	0,35	0,07
52	0,37	0,05	0,44	0,18	0,16	0,09	0,13	0,08	0,31	0,06
53	0,38	0,07	0,52	0,31	0,16	0,16	0,15	0,11	0,36	0,08
54	0,34	0,11	0,61	0,27	0,18	0,13	0,11	0,07	0,31	0,07
55	0,34	0,10	0,67	0,25	0,20	0,10	0,10	0,11	0,32	0,11
56	0,34	0,12	0,72	0,41	0,24	0,13	0,11	0,12	0,28	0,17
57	0,32	0,12	0,74	0,59	0,26	0,21	0,10	0,13	0,27	0,17
58	0,26	0,13	0,63	0,55	0,17	0,24	0,08	0,15	0,24	0,18
59	0,24	0,14	0,60	0,72	0,19	0,30	0,07	0,15	0,25	0,20
60	0,24	0,16	0,65	0,90	0,23	0,32	0,06	0,14	0,26	0,22
61	0,22	0,17	0,72	0,86	0,23	0,33	0,07	0,22	0,29	0,26

1) Endast 1959, 1960, 1961 inkluderar nettot av utrikeshandeln av förut angivna skäl.
1. 61 års produktionssiffror är enligt kommerskollegiums kvartalsstatistik och så-
lunda ej fullt jämförbara med övriga år.

Tabellbilaga C (forts) Per capitakonsumtion av överkläder 1949-61 i 1 000-plagg¹⁾

dam per kvinnl. inv.
herr per manl. inv.

År	Dräk- ter (D)	Jackor (H)		Jackor (D)		Klänningar (D)		Kjolar (D)	
	ylle	ylle	andra	ylle	andra	ylle	andra	ylle	andra
1949	0,08	0,04	0,11	0,06	0,03	0,10	0,38	0,06	0,02
50	0,09	0,04	0,10	0,08	0,04	0,09	0,45	0,06	0,01
51	0,12	0,05	0,15	0,06	0,07	0,08	0,47	0,08	0,02
52	0,13	0,08	0,15	0,06	0,07	0,06	0,42	0,10	0,05
53	0,17	0,10	0,18	0,07	0,12	0,06	0,56	0,11	0,10
54	0,17	0,10	0,10	0,10	0,08	0,07	0,61	0,13	0,13
55	0,17	0,12	0,10	0,11	0,09	0,08	0,63	0,14	0,19
56	0,15	0,11	0,14	0,11	0,10	0,10	0,67	0,17	0,20
57	0,12	0,10	0,14	0,10	0,12	0,08	0,64	0,18	0,18
58	0,11	0,05	0,15	0,06	0,11	0,10	0,67	0,19	0,18
59	0,09	0,03	0,27	0,03	0,15	0,11	0,77	0,25	0,23
60	0,08	0,02	0,32	0,06	0,15	0,11	0,81	0,33	0,29
61	0,06	0,02	0,35	0,07	0,17	0,09	0,64	0,38	0,37

1) Endast 1959, 1960, 1961 inkluderar nettot av utrikeshandeln av förut angivna skäl. 1961 års produktionssiffror är enligt kommerskollegium kvartalsstatistik och sålunda ej fullt jämförbara med övriga år.

Tabellbilaga D

Inköpen av överkläder år 1958 enligt budgetundersökningen¹⁾
(uppräknade belopp, mkr)

Ålder Inkomstklass	Herr			Summa	Dam			Summa	Herr och Dam			Summa
	I	II	III	I+II+III	I	II	III	I+II+III	I	II	III	I+II+III
0-6	4	10	4	19	5	10	6	21	9	21	10	40
7-14	20	21	14	55	19	33	25	77	39	53	40	132
15-24	16	32	30	78	18	31	57	106	34	62	87	184
25-44	10	75	109	193	25	70	116	211	35	145	225	404
45-64	7	60	84	150	16	45	89	151	23	105	173	301
65-	9	8	13	29	6	14	16	36	15	22	29	66
Summa	66	205	254	524	89	203	309	602	155	408	564	1127

Inkomstklass	Överrockar (H)		Kappor (D)		Jackor, byxor kostymer (H)		Jackor, byxor dräkter (D)		Klänningar, kjolar (D)	
I	14	/	21	/	52	/	25	/	43	/
II	41	/	53	/	164	/	58	/	81	/
III	61	/	115	/	193	/	59	/	136	/
Summa		116		199		409		142		260

Ålder	Överrockar (H)		Kappor (D)		Jackor, byxor kostymer (H)		Jackor, byxor dräkter (D)		Klänningar, kjolar (D)	
0-6	/	2	/	4	/	18	/	12	/	4
7-14	/	7	/	23	/	48	/	39	/	15
15-24	/	15	/	37	/	63	/	26	/	43
25-44	/	38	/	63	/	156	/	40	/	108
45-64	/	42	/	51	/	108	/	25	/	75
65-	/	12	/	21	/	18	/	-	/	15

1) Då siffrorna avrundats är summeringen på sina ställen inkorrekt.

Tabellbilaga E

Privat konsumtion av överkläder 1949-60 i löpande priser (mkr)

År	Kosty-Blazers mer(H)Kragar		Byxor (H)		Byxor (D)		Över- rockar (H)		Kappor (D)		Dräk- ter(D)		Jackor (H)		Jackor (D)		Klänning- ar (D)		Kjolar(D)	
	ylle	ylle	ylle	and- ra	ylle	and- ra	ylle	and- ra	ylle	and- ra	ylle	ylle	and- ra	ylle	and- ra	ylle	and- ra	ylle	and- ra	ylle
1949	229	9	55	7	7	3	85	11	189	7	36	5	11	11	3	33	67	7	2	
50	229	9	49	9	10	3	70	17	209	10	45	6	11	18	5	31	73	7	1	
51	217	14	65	10	16	5	88	22	118	23	64	10	21	13	11	24	88	10	2	
52	241	14	66	18	23	9	75	24	203	21	70	17	20	15	10	28	83	14	4	
53	237	21	71	21	23	13	86	28	211	28	96	18	21	17	17	16	105	13	10	
54	221	31	78	13	22	10	67	21	180	27	102	16	12	18	9	17	107	15	11	
55	241	33	99	24	29	13	64	41	191	36	101	25	16	23	14	29	122	17	17	
56	241	41	102	33	34	11	62	46	167	55	98	21	22	23	16	26	135	20	20	
57	235	48	113	48	39	18	63	51	168	63	82	20	23	22	18	23	137	22	15	
58	220	53	93	41	25	19	49	53	171	75	80	10	27	12	20	34	147	24	15	
59	204	60	105	51	26	19	48	59	173	86	65	5	39	7	32	42	170	33	24	
60	222 ^{x)}	76 ^{x)}	127 ^{x)}	68 ^{x)}	46 ^{x)}	25 ^{x)}	49 ^{x)}	55 ^{x)}	190 ^{x)}	91 ^{x)}	60 ^{x)}	4 ^{x)}	51 ^{x)}	15 ^{x)}	32 ^{x)}	40 ^{x)}	183 ^{x)}	46 ^{x)}	34 ^{x)}	

x) inklusive varuskatt.